

Poštnina
plačana
v gotovini

6

LETNIK XIII
J U N I J
1957

Planinski vestnik

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

VSEBINA

<i>Janko Blažej: Srečanja</i>	305
<i>Ante Mahkota: Marku Dularju</i>	307
<i>Janez Jerovšek: Psihološka stran alpinistike</i>	308
<i>Franč Ceklin: Čigava noga je prva stopila na teme Triglava</i>	311
<i>Boris Režek: Spomini na Vrhove</i>	324
<i>P. C.: Tekme gorskih reševalcev v Zakopanih</i>	327
<i>Rado Kočevar: Dvakrat na Grossglocknerju</i>	330
<i>Tone Svetina: Ljubček, prepozno!</i>	334
<i>Dr. J. Prešern: »Partizanenstrasse«</i>	339
<i>P. Kunaver: Nastop pomladi v Škocjanskih jamah</i>	350
<i>Branko Praprotnik: Impresija gora</i>	354
<i>Francetu v slovo!</i>	355
<i>Društvene novice</i>	356
<i>Iz planinske literature</i>	361
<i>Razgled po svetu</i>	364

Naslovna stran: Jalovec s Koritnice — foto Jaka Čop

Planinski Vestnik je glasilo Planinske zveze Slovenije / Izdaja ga imenovana Zveza, urejuje pa uredniški odbor / Revija izhaja dvanaajstkrat na leto, po potrebi v snopičih po dve številki skupaj / Članke pošiljajte na naslov: Tine Orel, Celje, I. gimnazija / Uprava: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana, Likozarjeva ulica 9, poštni predal 214, telefon št. 32-553 / Tu se urejajo: reklamacije (ki se upoštevajo dva meseca po izidu številke), naročnina, honorarji, oglasi, razvid naslovov / Tiska in klišeje izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani / Letna naročnina znaša din 400.—, ki jo morete plačati tudi v štirih obrokih po din 100.— / Tekoči račun revije pri Komunalni banki 60-KB-2-Z-121 / Spremembo naslova javljajte na Upravo Planinskega Vestnika, pri čemer navedite poleg prejšnjega vedno tudi novi naslov, po možnosti s tiskanimi črkami.

Odповedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pa pismene odповedi, ki jih naročniki izročijo Upravi do 1. decembra za prihodnje leto

ZA OBISK SE PRIPOROČA

KDOR ŽELI HOTELSKO UDOBJE,
 KDOR LJUBI MIR IN NEOKRNJENO LEPOTO
 PRIRODE, KDOR ŽELI SPOZNATI LEPOTO
 BOHINJA IN NJEGOVE OKOLICE — TA BO
 PRI NAS URESNIČIL SVOJE ŽELJE!

HOTEL ZLATOROG BOHINJ

Vsem planincem in bralcem Planinskega vestnika!

Slovenci smo alpski narod. Naše planinstvo ima močno kulturno in literarno tradicijo. Pred vojno so izhajala lepa in vsebinsko bogata planinska dela, toda knjig, ki bi pisale o Himalaji, Slovenci skoraj nimamo. Častni izjemi sta Kozakova knjižica o Everestu, ki je izšla pred vojno ter slovenski prevod Hercogove Anapurne. In vendar je prav v našem desetletju prišel himalajizem do svojega viška. Plezalci so se povzpeli v zadnjih letih na nič manj kot deset osemtisočakov, nepreplezani so ostali le še štiri. Vsa svetovna alpinistična in prav tako tudi nealpinistična javnost z zanimanjem in s pozornostjo spremlja to dogajanje. Opisi Himalaje, posameznih vrhov in vzponov nanje izhajajo skoraj v vseh evropskih jezikih. Le redki narodi so brez te vrste literature. Planinska založba je sklenila zamašiti to vrzel v našem planinskem slovstvu in zato izdaja obsežno in izčrpno himalajsko zgodovino HIMALAJA IN ČLOVEK. Delo obravnava na zanimiv in prijeten beletrističen način vse pomembnejše himalajske odprave, od odprave sira Hookerja leta 1848 do danes; govori o vseh osemtisočakah, preplezanih in nepreplezanih in še več. V knjigi najdete tudi kronološki pregled višinskih rekordov, geografski in narodopisni pregled Himalaje, obsežne opise Tibeta in življenja Šerp ter posebno poglavje o snežnem človeku.

Vas zanima Buhlov dramatični samotni vzpon na Nanga Parbat? V večernih urah se je plazil sam, izčrpan do skrajnosti, po vseh štirih proti vrhu gore, visoke 8125 metrov. Zmaga. Vrh. A veselje je kratko. Znoči se in nahrbtnik s spalno vrečo je daleč, nekje pod Srebrnim sedlom. Na ozki polici nad več tisočmetrskim prepadom dohiti Buhla noč. Izgubljen je. Le čudež ga lahko še reši. In zgodil se je. Buhl se je naslednji dan vrnil k tovarišem.

»Bili smo dobre volje na poti k Everestu. Menili smo se že, katera naveza naj se druga povzpne na vrh, ko se bo vrnila zmagovita dvojica,« piše leta 1938 starina Tilman. A Angleži so se morali tega leta obrniti globoko pod točko, ki so jo že dosegle prejšnje odprave na gori.

»Ko smo po padcu za silo obvezali ranjenca, smo se čez kake pol ure vrnili po bolnega Gilkeya, ki smo ga pustili pritrjenega na dveh cepinih na snežnem pobočju. A o Gilkeyu ni bilo več sledu. Mogočen plaz je šel čez mesto, kjer je ležal tovariš in je pometel sneg prav do trde podlage. Snežna očala in cepin — to je bilo vse, kar smo našli čez dva dni v sesutinah ob vznožju gore.« — Tako Američani o svoji odpravi na Čogori leta 1953.

»Se nekaj korakov po grebenu in postava mojega tovariša se je ostro ločila od modrega neba. Na vrhu Makaluja — srečne gore sva. Kaj sem takrat čutil? Nič zmagoslavnega. Bilo mi je le žal, da sem prišel na vrh tako poceni. Marsikateri vrh v Alpah je terjal dosti več od mene. Vrh bi zmogla tudi, če bi bil še 300 metrov višji. Lepo vreme je trajalo dalj časa in v nekaj dneh se je zvrstila na vrhu vsa naša osemčlanska odprava,« piše Jean Franco.

Leta 1931 je huda nesreča ustavila za nekaj časa vse napredovanje Nemcev na Kangčendžengi. Takole je bilo. Mladi Schaller se je v navezi z dvema nosačema vzpenjal proti višjemu taborišču. Bauer je vodil svojo navezo nekaj raztežajev za njim. Prišli so do prečnice preko ledenega žleba, ki jim je dala precej opravka.

»Ko sem ugledal prečnico in žleb iz neposredne bližine, sem se močno prestrašil,« pripoveduje Bauer. »To ni bila pot za naše nosače. Nujno svarilo, ki sem ga iz svojega večletnega izkustva nagonsko občutil, je vstalo v meni. Ta prehod je bil le za izurjene plezalce, to pa šerpe takrat še niso bili. Prav gotovo so se sijajno vzpenjali po naši poti, toda kdo je mogel slediti njihovim mislim, če so jih nenedoma obvladale predstave strahu še iz sive pradavnine? Kdo je mogel vedeti, če ne bodo nepričakovano v majhnem plazu videli roke z drugega sveta in se ji ne bodo fatalistično predali?«

Bauer je hotel večkrat z žvižgom piščalke ustaviti Schallerja, a ta je bil z nosačema že sredi prečnice. Vsak ukrep bi sprožil sedaj le zmedo in poslabšal položaj.

»Tako sem stal skrajno prestrašen na začetku prečnice,« nadaljuje Bauer, »in sem sledil vsakemu njihovemu gibu z očmi, kot da bi jih bil mogel s tem zadržati. Schaller se je počasi vzpenjal. Vsako stopinjo je skrbno očistil snega in jo povečal. Potem je izginil za štrlečim robom žleba. Čez čas mu je sledil Pasang in prav tako

izginil v žlebu. Tshering Norbu, tretji mož, je stal ob vznožju ozebnika in je varoval moža pred seboj z vrvjo.

Nenadoma je brez glasu zdrsnilo črno telo — Pasang — po žlebu. Za njim je priletela po zraku prav tako neslišno ogromna Schallerjeva postava, nahrbtnik je visel daleč proč od nje. Z glavo naprej je v zraku prehitela Pasanga, oba sta udarila ob rob ozebnika in se odbila v zrak.

Sneg je zdrsnil za njima. Odlomek sekunde sem čakal, rotil usodo, da bi vrv obdržala padec, prosil sem za čudež, kajti vedel sem, da nobena vrv ni kos sili dveh navpično padajočih teles. Oba sta drsela nezadržno in bliskovito po strmih žlebu, vedno dalje in izginila. Črn, umazan sneg in kamenje je drvelo nizdol. Peklenske sile so rohnele po žlebu, nato je bilo vse tiho.

Preden so se plezanci leta 1922 poslovili od rongbuškega samostana pod Everestom, so smeli obiskati glavnega lamo, ki je — tako pravi legenda — božji lama in utelešenje samega boga Čengresija. Sprejel jih je.

Noel pripoveduje o tem: »Po strmih, temnih stopnišču smo se vzpenjali k izbi v zgornjem delu samostana. Zaslišali smo dolg in zategel zvok trobente, pridružili so se ji še glasovi cimbal v enakomernem ritmu. Ko je bila ceremonija v teku, so trobentači na strehi vztrajali na nizki noti in jo večkrat prekinjali, tako da so se glasovi lovili v zraku. Prišli smo v majhno, preprosto opremljeno sobo. Na steni je viselo nekaj svetih slik in napisov v kitajskem načinu. Pred seboj smo videli dve lami, ki sta držala zaveso iz blaga. Tibetanski nosači, ki so prišli z nami, so se vrgli na tla in so se z obrazi dotaknili tal. Spoznali smo, da je za zaveso svetnik. Nekaj trenutkov smo molče čakali. Nam, belim možem je bilo dovoljeno, da smo stali. Nato sta lami počasi spustila zaveso. Pred nami je sedela postava s prekrižanimi nogami, v pozi Budhe. Videli smo dragocene kitajske vezene. Nihče v prostoru ni spregovoril besede ali samo zašepetal. Na neki čuden način si nismo drznili prekiniti te usodne negotovosti. Stali smo nemí, s klobuki v rokah. Zunaj so zveneli glasovi trobent, kot če bi naznanjale ta dogodek oddaljenim silam. V prostoru je vladal opojen vonj, ki se je širil iz posode pred lamo, kjer so gorele dišave, zmešane s pavjimi peresi.

Ko smo pogledali natančneje, smo videli obraz starejšega moža, ki je bil že na prvi pogled izredna osebnost. Mongolske poteze so se združevale v izraz premišljavanja in globoke duševnosti. Pravijo, da se umakne vsako leto za tri mesece v temo puščavniške celice.

Gledal nas je, a ni govoril niti se ni premaknil. Podoba je bilo, da gleda čez nas in skozi nas. Nekaj ostro opazujočega in vendar neosebnega je bilo v tem pogledu. Zaveso iz blaga so zopet dvignili in avdiencia je bila končana. Odšli smo. Niti ena sama beseda ni bila spregovorjena. Čutil sem se popolnoma hipnotiziranega; vse je bilo tako nekam težko. V sončni svetlobi in iznova na hladnem zraku smo se spet nekako zavedeli in na poti k šotorom je nekdo, ne vem več kdo, dejal:

»To je bilo srečanje med Vzhodom in Zahodom.«

Še in še bi vam mogli nizati odlomke iz knjige, a najbolje je, če boste sami segli po njej. Knjiga bo obsegala okoli 400 strani, vezana bo v celoplatno, tiskana na prvovrstnem papirju in opremljena z okusnim zaščitnim ovitkom. Tekst bo dopolnjevalo 12 zemljevidov in 33 slik na umetniškem papirju — ni dvoma, da bo delo zadovoljilo še tako razvajenega ljubitelja lepe knjige.

Knjigo sta napisala Igor Levstek in Janko Blažej. Oba sta plezalca od mladih nog in tudi bralcem planinskega vestnika nista več neznaní imeni. Igor Levstek je soavtor in urednik plezalnega vodnika »V naših stenah«, ki je bil pred nedavnim preveden v nemščino. Avtorja sta proučila in uporabila nad 300 knjig, poročil in razprav o Himalaji, napisanih v angleškem, nemškem, francoskem, ruskem in italijanskem jeziku. Njuno delo je zato natančno in dokumentarično neoporečno, kot knjiga za široko javnost pa hkrati napisano napeto in prijetno. Velika razsežnost gradiva je terjála, da sta se avtorja nadrobneje omejila le na najpomembnejše in najbolj zanimive odprave; zaradi zgoščenosti dogajanja je knjiga vseskozi polna dinamike.

Pismena naročila sprejemajo Planinska zveza Slovenije, Ljubljana, Likozarjeva ulica 9, Planinsko društvo Ljubljana-matica (Miklošičeva cesta 17) in vsa ostala planinska društva. V prednaročilu stane knjiga 1100 dinarjev, znesek je plačljiv v dveh obrokih. V knjigarnah bo knjiga stala najmanj 1400 dinarjev.

Ne odlašajte in naročite knjigo še danes, najkasneje pa do 15. junija, ko poteče rok subskripcije. Naj ne bo planinca in alpinista, ki bi ostal brez te kvalitetne in tehtne knjige.

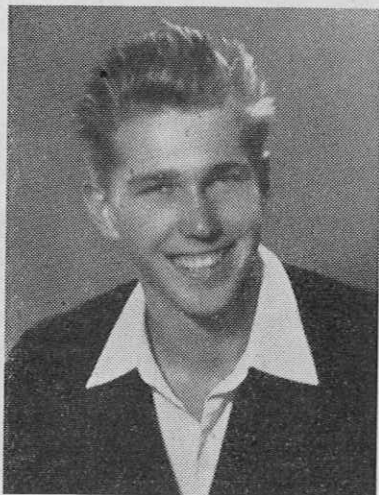
PLANINSKA ZALOŽBA
PRI PLANINSKI ZVEZI SLOVENIJE

Srečanja

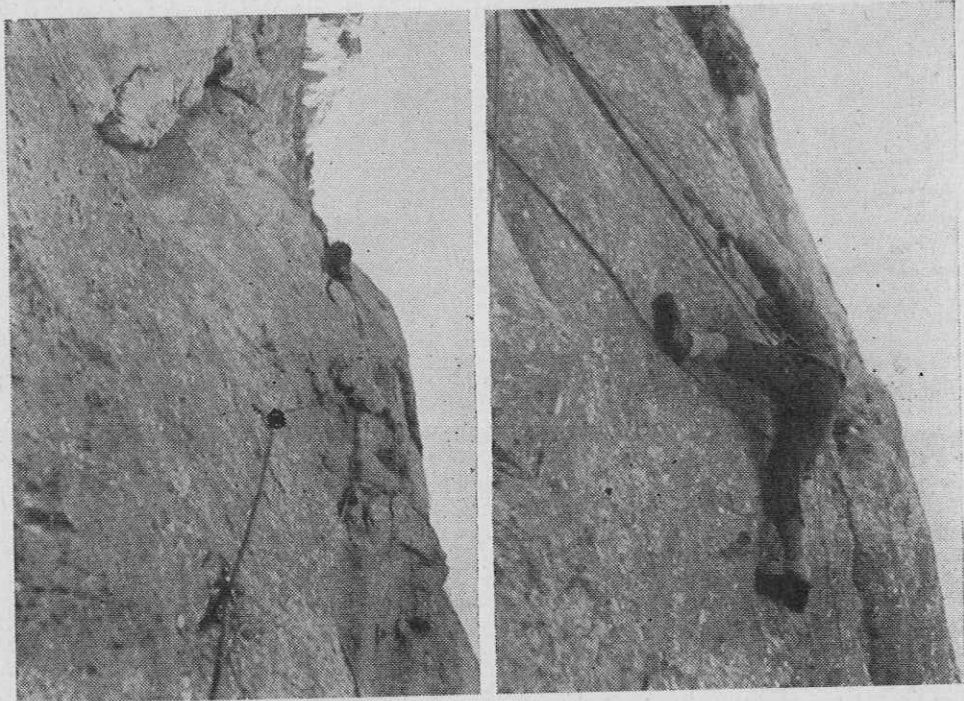
JANKO BLAŽEJ

Meglen jesenski večer. Električne luči motno odsevajo na mokrih tleh. Šop neonske luči in gruča nejasnih ljudi v pisarni Matice. Pozdravim tiste, ki me opazijo, in se polagoma orientiram v prostoru. Vik in hrušč. Bojevite in mireče besede. Koga imajo na tapeti? Dular je v Ojstrici s klinom razvozlal nylonko. Pri tem je natrgal pramen vrvi. Jasno. Zdrsnil mu je tovariš in vrv se je zadrgnila. Kaj je hotel drugega? V zmedu glasov stoji Marko ob strani, kot da se ga stvar ne tiče. Končno se tudi nihče več ne zmeni zanj.

Marka sem srečal že prej. Po triglavskem grebenu sem spravljal skupino Angležev. Marko je bil prvič na vrhu Triglava. Steno je preplezal v skalaški smeri. Bil je takrat še skoraj začetnik in tudi po videzu še pravi deček. Sedmošolec. Ker so hodili Angleži prepočasi, je kmalu izginil za Malim Triglavom. Razmišljal sem o njem in o njegovih vrstnikih. Nikakega strahu in nikakega spoštovanja pred gorami in težavnostmi sten niso čutili več. Zavidal sem jim. Koliko več bi ves mladi rod okoli leta 1948 ustvaril in dosegel v gorah, če nam prav ta strah pred neznanim v gorah ne bi ohromil rok in nog. V nasprotovanju starejšim alpinistom je bila takrat meja težavnosti pomaknjena visoko navzgor. Najmlajši rod je šel še dlje. Pričenjali so pravzaprav tam, kjer se je plezanje za nas ustavilo. V tem je bila vsa njihova moč, hkrati pa tudi kal propada. Zbal sem se za Marka. A tudi Marko se je bal v steni. Kasneje mi je to tako prostodušno in kot samo ob sebi umevno priznal, da sem bil razorožen. Kdor obsoja mladino, je zatajil in pljunil na lastno mladost. Vrednote so ostale iste in nepremakljive, le merila so se premaknila. To pa je bistvo napredka.

Številna srečanja v Ljubljani so me z Markom docela zbližala. Vedno pogosteje me je poiskal. Tudi sam sem rasel in pridobival ob njem. Bil je tako mlad, tako svež, neugnan in poln sile, hkrati pa tako preprost, odkrit, dovzeten za dobro besedo in sugestiven, da mi je bilo včasih kar hudo zanj. Ves je gorel samo za gore. V poletju 1956 je bil najuspešnejši plezalec ljubljanskega odseka. Društveni odbor ga je povabil kot zaslužnega člana k Slamiču na zakusko. »Marko, odsek te vabi le pod pogojem, da ne boš odbornikom govoril ves čas samo o oprimkih v stenah,« je dejal nekdo. V skalah je našel svojo izpoved v dejanju. Najtežje smeri v naših gorah — Aschenbrenner, Čopov steber, raz Dedca, Herletova, Rumena zajeda v Koglu pozimi itd. — govore o tem. V steni Dachla je poravnal star slovenski dolg. Nove smeri v Planjavi, Rzeniku in

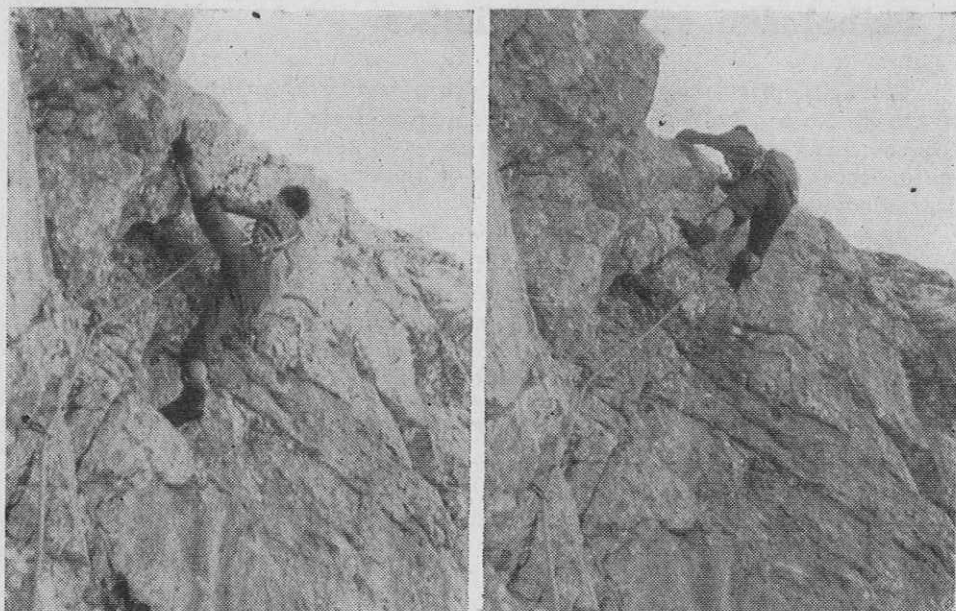

Marko Dular v Dachlu

Veliki Mojstrovki mu določajo trajno mesto v slovenskem alpinizmu. Malokdo je v tako kratkem času toliko dosegel.

Idejno se je še iskal. Njegovi članki v Vestniku dokazujejo nesporno njegov pisateljski dar. O posameznih plezalcih in o razvoju naše alpinistike je sodil samostojno in avtoritativno, kar je sicer pri njem presenečalo. V obširnem ideološkem članku, ki ga je napisal, večkrat predelal in popravil, a nikoli odposlal, je bil še pod močnim Jugovim vplivom, a ubiral je tudi že svoja pota. Čemu plezamo — problem strahu v sebi pred odločitvijo v steni — vse to ga je zaposlovalo s tako intenzivnostjo in ves je hlepel po jasnosti in spoznanju, tako da sem bil prepričan, da bo jasnost tudi dosegel. V Marku nam je zorel tudi duševni velikan. V zadnjem članku o Rzeniku je našel samega sebe. Kri dedov je odkril v sebi. Le člen verige smo, ki rase iz preteklosti in sega v nedogled prihodnosti. Kdor se tega zave, začuti dela prednikov v sebi in si je v svesti svoje odgovornosti pred prihodnostjo. Marko poslej ni več mogel bistveno poprejšiti. Vesel sem bil tega in sem hotel z Markom v pismu nadaljevati prekinjeni razgovor. Še nekaj nas preseneča v Markovih spisih. Plezalec ekstremist — in vendar ni težišče njegovega pisanja v plezanju... Kdor pazljivo prebere zadnja dva Markova članka, temu vstane pred očmi mogočna gorska narava, stena v svoji celovitosti in v malenkostih ob poti. V tej gorski naravi se nekaj dogaja — dva človeka plezata v steni — a to za vso sliko ni bistveno, stena se niti ne zmeni za to. Marko je s svojim pisanjem uspel in prodril. Mogoče prav zato, ker kot ekstremist ni več pisal o plezanju.

Danes Marka ni več. Le spomin je še ostal za njim. In njegova dejanja. Kdor je dosegel toliko kot ta dvaindvajsetletni mladenič, ni živel zaman.

V Jalovčevem previsu

Marku Dularju

ANTE MAHKOTA

Vremenski preobrat. Komaj je minilo sončno jutro, že so se s Koroškega sem pripodili oblaki, udarec dežja. V severni steni Ojstrice, v Herletovi smeri pozimi — v zimski smeri Markovih sanj — je nevihta le nekaj raztežajev pod vrhom zajela oba alpinista. Kdo bi zmogel takrat?

Ostali smo sami. Markove smrti še nismo prav dojeli, še vedno se nam zdi, da je nekje v gorah, da se bo vrnil kot vedno, ves nasmejan, poln načrtov in pripovedi, zagnan, nikoli pomirjen. Morda pa res?

Marko Dular, odličen alpinist in resen študent, prijatelj in tovariš, gorski reševalec in zvesti pripovednik alpinizma. Kako bomo mogli brez tebe? V štirih letih si se iz plahega šestnajstletnika s Turnca razvil v plezalca, ki je natanko poznal svoj cilj, ki je do kraja obvladal telo. Ponovil si skoraj vse najtežje vzpone doma: Čopov steber, S-steno Travnika, Dedčev raz; plezal po tujem, v Gesäuse si opravil troje ekstremnih ponovitev. Prebiram tvoj plezalni dnevnik, spomine na sto plezalnih vzponov, pomešane z novimi načrti, spomine na petero prvenstvenih smeri: Na varianti v Jalovcu in Koglu, smeri po S v Veliki Mojstrovki, na rešitev zadnjih dveh velikih, 30 let aktualnih problemov v Savinjskih Alpah, Glave v Planjavi in Centralnega stebra v Rzeniku. Pa zimski prvenstveni vzponi v Rumeni zajedi, v Dedcu, štirinajst dni pred nesrečo v Gregorinovem stebri v Kalški gori. Solo vzpon v Dedcu. Veliko delo.

Ko smo se v dežju vračali s prepoznega reševanja, so se na Presedlaju razkadile megle, Rzenikova stena je vstajala pred nami. Markova stena! Osrednji steber, spomenik moči Marka Dularja je spregovoril o njem. Še stoji, kot vse stene, ki jih je zmogel, in govori o njem vsem, ki znajo prisluhniti goram.

Človek si prizadeva, da si pojasni vse pojave v svetu, da si razjasni vso stvarnost. Ne zadovolji se samo s spoznanjem materialnega sveta in družbenih pojavov, temveč hoče spoznati tudi sebe in svojo dejavnost v tem materialnem svetu. Hoče si razjasniti vzrok vsake svoje dejavnosti. Človek ne more živeti brez odgovora na vprašanja.

Alpinistika spada v tisto vrsto človekove dejavnosti, ki sama po sebi dela videz nesmiselnosti. Zato moramo alpinisti to dejavnost razjasniti in razložiti sebi in drugim. Vedeti moramo, od kod izvira naša želja po premagovanju sten, ko vendar lahko dosežemo vrh po lepo nadelani poti. Vedeti pa moramo tudi, kakšen pomen ima alpinistika za nas in kakšno je njeno mesto v naši družbi. Spoznati moramo družbene korenine alpinistike. O vsem tem se je že mnogo pisalo, vendar moramo kljub temu priznati, da smo v zadregi, če nekdo terja od nas pojasniti, zakaj se podajamo v strme in nevarne stene. Odgovori na ta vprašanja v veliki meri závisijo od duha dobe in svetovnega nazora tistih, ki te odgovore dajejo.

Alpinistiko bi radi razjasnili predvsem po psihološki poti. Po tej poti se bodo razjasnila tudi vprašanja, kakšne sociološke korenine ima alpinizem in ali je alpinistika šport ali ni.

Bistvo človeka je njegova aktivnost. Od vrste aktivnosti зависи tudi način njegovega življenja. Poudariti moramo, da ima človek nagonsko, podzavestno željo po močnem doživljanju. Doživljanje pa človeka psihološko utruja in izmuči, lahko pa ga tudi sprošča in osvežuje. Dejstvo je, da doživljanje povzroča vsaka vrsta dejavnosti, čeprav intenzivnost doživljanja зависи od vrste dejavnosti. Tako fizično in duhovno delo spremlja doživljanje, le da je intenzivnost pri duhovnem delu običajno mnogo večja kot pri fizičnem delu. Ne moremo zanikati dejstva, da fizično delo ne povzroča samo telesne utrujenosti, temveč tudi duševno. In tudi prekomerno duhovno delo povzroča do neke mere tudi telesno in ne samo duševno utrujenost. Na svoj način doživljamo, ko fizično delamo, ko poslušamo predavanja ali ko sami predavamo, ko študiramo, ko gledamo film ali dramo ali ko poslušamo glasbo, ko igramo odbojko, košarko ali kako drugo vrsto športa. Končno na svoj način, in sicer na zelo intenziven način doživljamo v alpinistiki.

Znano je, da je alpinizem proizvod moderne družbe, produkt industrije, mest, burnega, naglega in intenzivnega življenja. Ni pa samo alpinistika produkt moderne družbe, temveč večina športov ali vsaj njihova množičnost. V tem pogledu alpinistika ne dela izjeme. Človek, ki živi v burnem mestnem življenju, postane pri svojem delu, pri vsakdanjih skrbeh in načinu življenja utrujen in psihološko nasičen. Zato si nujno prizadeva za dejavnostjo, v kateri bi se odpočil in psihološko sprostil, da si na ta način pridobi novih moči za težave, ki jih ima v vsakdanjem življenju. Izbira v načinu dejavnosti, v kateri se bo odpočil in psihološko sprostil, je odvisna od njega. Psihološko se bo sprostil s tem, da se udeležuje v kakem športu ali pa se pelje s kolesom na deželo in opazuje prirodne lepote ali če gre na lov in podobno. Nikakor pa ne drži to, da bi človek bežal iz »te umazane« moderne družbe in iskal samote v prirodi ali steni. Alpinistika nima nič skupnega z Rousseau-jevim klicem »Nazaj k prirodi«. Mnenje, da je alpinistika beg iz družbe, je izraz družbe in določenega duha, ki vlada v tej družbi ter kaže obup nad življenjem, pesimizem. Že samo dejstvo, da se v desetih dneh naveličamo plezanja in si zopet

želimo nazaj v »umazano« družbo, polno dinamike in zanimivosti, nam potrjuje, da alpinistika ni beg iz družbe.

Rekli smo, da se človek odpočije in sprosti v raznih vrstah športa, lovu, alpinistiki, itd. S tem smo nakazali neko podobnost med športom in alpinistiko. Ta podobnost je res tako velika, da alpinistiko lahko imenujemo šport. Cilj vsakega športa ni predvsem v tem, da se telesno sprostimo, temveč v tem, da se sprostimo psihološko, da dosežemo prijetno in zadovoljno počutje. Tudi cilj alpinistike je v tem. Težje bi primerjali alpinistiko drami, filmu ali književnosti. Gledanje filma, drame ali čitanje dobre knjige nas navaja k temu, da začnemo misliti o sebi, družbi in svojem mestu v tej družbi. Film, drama ali dobra knjiga ima namen človeka izpremeniti, izboljšati; v njem budi čustva človečnosti in etične principe. Alpinistika nima tega rezultata, priznati pa ji moramo, da ima določene etične učinke, in v tem je tudi njen kulturni pomen. Vendar je mnogo bližja športu kot kulturnemu pojavu. Kot vsak šport tudi alpinistika s fizičnimi sredstvi izziva intenzivnost doživljanja.

Mika nas predvsem to, kakšno je to doživljanje in kakšen pomen ima za nas? Prva značilnost doživljanja pri alpinistiki je intenzivnost. To potrdimo lahko s tem, da to doživljanje po daljšem razdobju lahko zelo natančno obnavljamo v spominu; le intenzivna doživljanja pa nam ostanejo dolgo v spominu. Aktivno doživljanje pa ima za človeka vedno zelo velik pomen, ker se v njem oprosti vseh mogočih občutkov, instinktov in se duhovno prerodi. Če analiziramo doživljanje, ki ga dosežemo pri alpinistiki, vidimo, da je zelo kompleksnega značaja; saj v njem pridejo do izraza prav vsi psihični procesi; občutki, pozornost, mišljenje, čustvovanje in volja. Težko najdemo človekovo dejavnost, v kateri bi prišli vsi ti psihični procesi tako kompleksno in tako močno do izraza, kot je to v alpinistiki. Prav ta svojstvenost doživljanja, ki ima v veliki meri res moralni in etični pomen, je tisto, kar je mnoge privedlo do tega, da alpinistike ne štejejo za šport. Že pri občutkih vidimo, da se človekova občutljivost v steni silno poveča. Tip zazna najmanjšo krušljivost skale, hitro najde najmanjši oprimek, oči mu skrbno in pozorno iščejo izhoda. Pozornost je koncentrirana kot malokdaj. Asociacija predstav postane bliskovita. Mišljenje je aktivno in čim težja je situacija, tem bolj je koncentrirano. Težko najdemo dejavnost, v kateri bi bilo mišljenje tako koncentrirano na en sam predmet, kot je to v alpinistiki. V določenih težkih situacijah v steni zavisi od brzine in koncentracije mišljenja usoda našega življenja. Povsem svojevrstno je čustvovanje, ki ga doživljamo v alpinistiki. Ne moremo ga primerjati z nobenim drugim čustvovanjem. Posebno pomembno je čustvo strahu. — To čustvo ima etični značaj. Doživljanje v procesu plezanja ni vedno ugodno in prijetno, temveč mnogokrat naravnost mučno in dramatično. Strah, ki ga često doživljamo v steni, je neprijetno in neugodno čustvo. Strah pa je eden najvažnejših psiholoških momentov v procesu doživljanja pri alpinistiki. Napačno je mnenje, da zavestno, namerno izzivamo čustvo strahu. Uživamo pri plezanju samo takrat, ko imamo občutek varnosti, ko nas ne obdaja čustvo strahu. Čustvo strahu dela naše plezanje neprijetno, ki se ga izogibamo, vendar mu nujno podlegamo. To čustvo močno vpliva na našo duševnost in doživljanje zapleta. Ne drži, da zavestno iščemo nevarnosti, kot ne drži, da zavestno izzivamo čustvo strahu. Morda si podzavestno želimo nevarnosti in čustvo strahu. Zanimivo je posebno to, da nas čustvo strahu, ki je po svojem značaju mučno, duševno sprošča, ko končamo s plezanjem, in bogati našo duševnost.

V posebnih težkih situacijah, kjer vidimo, da najmanjša raztresenost lahko povzroči smrt, spoznamo in občutimo vrednost našega življenja. Prav v tem,

da posameznik spozna vrednost svojega življenja, je velik etični pomen alpinistike. Alpinistika vzgaja ljudi v optimiste.

Cilj alpinistike je alpinistični čin. To je najbogatejše doživetje. Ni plezanje tisto, ob katerem največ doživljamo. Ko plezamo, si želimo čimprej iz stene; zato v alpinistiki ni najvažnejše plezanje, temveč alpinistični čin. Šele po završenem plezanju občutimo pravo doživetje in pravo zadovoljstvo.

Pri plezanju je vsa pozornost usmerjena na neposreden predmet t. j. na skalo. Tudi vse doživljanje je enosmerno in koncentrirano; zato tudi nismo dojemljivi za lepoto v času plezanja. Vso lepoto, ki jo vidimo med plezanjem, samo miselno dojamemo, ne pa čustveno. Vemo, da obstoji lepota, vendar je malo občutimo. Estetsko čustvo je zaradi enostranskega značaja doživljanja skoraj omrtvičeno. Ko pa pridemo iz stene, ko sedemo na skalo, zadovoljni sami s seboj kot malokdaj, in ko se razgledamo naokoli po svetlikajočih in bleščečih se vrhovih, se naše estetsko čustvo zbudi in potencira. To estetsko čustvo, ki ga doživimo po završenem plezanju, je zelo intenzivno. Značilno je to, da je estetsko čustvo tem bolj omrtvičeno, čim težje je plezanje in obratno: čim lažje je plezanje, tem bolj smo dojemljivi za lepoto. Ne mikā nas samo plezanje v skrajno težavnih mestih, kjer je doživljanje dramatično in včasih celo mučno, temveč je zanimivo in prijetno tudi lahko plezanje, ker vzbuja estetsko čustvo. Iz tega se vidi, da način in intenzivnost doživljanja v mnogem zavisi od stopnje težavnosti. Alpinisti nismo brezbrizni in neobčutljivi do lepote, kot nam to često očitajo.

Često si postavljamo vprašanje, zakaj plezamo, zakaj se podajamo v strme in nevarne stene?

Človek je najbolj komplicirano bitje, poln nemira, želja in hrepenenja. Alpinistika je samo eno izmed sredstev, s katerimi hoče človek potolažiti svoj nemir in svoje želje. Nagonsko išče sreče in zadovoljstva. Malokdaj se zaveda, da je srečen in zadovoljen. Prav po izvršenem alpinističnem dejanju pa se počuti srečnega in zadovoljnega. Duševno se čuti bogatega. Postavlja pa se vprašanje, če se izplača za ceno sreče in zadovoljstva izpostavljati naše življenje v take nevarnosti, kajti priznati moramo, da je alpinistika najnevarnejši šport. Tudi najspretnjši izkušen alpinist lahko podleže v steni. Noben alpinist ne more dokazati, da kljub vsej spretnosti in previdnosti v steni ne obstoji smrtna nevarnost. Kako bomo odgovorili na zgornje vprašanje, zavisi od tega, ali ima alpinistika za nas smisel ali ga nima.

Osnovno prizadevanje človeka je, kako zadovoljiti samega sebe. Cilj vse njegove dejavnosti je zadovoljiti materialne in duhovne potrebe in želje. Alpinistika je samo izmed sredstev, sicer eno izmed zelo nevarnih sredstev za zadovoljitev človeka. V praktični dejavnosti se človek niti ne zaveda nevarnih sredstev, ki jih uporablja za zadovoljitev ali pa jih reducira na minimum. Tudi alpinisti običajno ne mislimo na to, da se spuščamo v velike ali celo smrtne nevarnosti.

Alpinistika dela ljudi duševno vedre, pogumne in radostne. Vliva v ljudi samozaupanje in samozavest. V tem je tudi velika etična vrednost alpinistike.

PRISPEVKI ZA ZLATOROG

Nabiralna akcija Stegnar Andreja, Malenšek Franca in Kojc Viktorja, PD Šoštanj, din 7000.—; nabiralna akcija PD Radovljica din 5000.—; nabiralna akcija tov. Ekar Antona, PD Jezersko, din 6240.—; prof. Blažej Janko, Piran, din 634.—; nabiralna akcija Lavriča Rada, Ljubljana, din 1100.—; skupaj din 19974.—.

Čigava noga je prva stopila na teme velikega Triglava

(OB 130-LETNICI SMRTI LUKE KOROŠCA — 8. MARCA 1827)

»Prvi pristopi na Triglav nas bodo zanimali s posebne strani. Koliko so namreč domači vodniki in nosači pripomogli pri odkritju gorovja in osvoboditvi vrha samega? Ali ni njihov delež — če imamo pred seboj planinski čin kot tak — doslej v literaturi ostal vse preveč neopažen in zasenčen po opisih gor privedenega izobraženca?« Evgen Lovšin: »V Triglavu in njegovi soseščini«.

Koge j

»... drzna, junaška dejanja v triglavskih višavah
... njih, katerih žuljave dlani so njega dni prvič
božale deviške vršne stene naše najvišje gore.«

»Prvi poskus, da bi prišel na vrh Triglava in obenem našel tudi dobro pot do vrha, je napravil Lovrenc Willomitzer, nameščen kot ranocelnik pri Stari Fužini, skupno z gamsjim lovcem Rožičem in rudarjema Matevžem Kosom iz Jereke in Luko Korošcem z Gorjuš«. (Den ersten Versuch, bis auf die Spitze des Triglav vorzudringen und zugleich einen guten Weg dahin ausfindig zu machen, wagte Lorenz Wilonitzer,* angestellter Wundarzt in Althamer, mit Hülfe des Gamsen-Jägers Rosizh und der Bergleute Mathäus Kos von Jereka und Lucas Koroschez).

Ko je 11. maja 1821 v sestavku »Die Wochein« v ljubljanskem tedniku »Illirisches Blatt« prof. Fr. Richter zapisal gornjo novico, je od prvega vzpona na vrh Triglava preteklo že skoraj 43 let. Tri od teh »štirih srčnih mož« je že dolga leta krila pokopališka ruša na Ravnjah nad Srednjo vasjo v Bohinju. Le četrti — ki je preživel tudi Hacqueta, Vodnika in Zoisa — sivolasi **L u k a K o r o š e c**, po domače »ta vel'ki Jurjevc« na Koprivniku, je še krepko nosil na plečih svojih 74 let.

Richter pravi, da uvršča v svoj spis (o Bohinju) kratko zgodovino triglavskih vzponov, kakor jih je povzel iz listin pokojnega barona Zoisa (... eine kurze Geschichte der Triglavbesteigungen einzuschalten, so wie ich sie aus Papieren des verewigten Baron Zois geschöpft habe).

V pismu z dne 4. oktobra 1795 pravi Žiga Zois, ko piše koprivniškemu župniku Valentinu Vodniku: »Vaša opazovanja itd. vnesem z velikim veseljem v svoj bohinjski rokopi.« Dalje piše: »... prilagam tudi risbe Triglava, da jih imam pri roki, če je potrebno, ter lahko pokažem, kateri vzponi so bili

* Prav Willomitzer, ne pa Willonitzer. To napako je napravil Richter. Po njem so jo nekritično posnemali vsi, ki so se — v poslednjih 136 letih — ukvarjali z zgodovino Triglava. Čas je, da jo dokončno odpravimo.

do zdaj izvršeni. Nabral sem jih od leta 1776 dalje že lepo vrsto in postajam vedno bolj radoveden.«

Iz omenjenega Zoisovega pisma izvemo, da je v tem »bohinjskem rokopisu« zbral kronološko vse vzpone od leta 1776 dalje, pa vsaj do leta 1795, če računamo le čas do datuma njegovega pisma Vodniku:

»Vendar ni mogoče najti dragocenega rokopisa, najstarejšega dokumenta o planinstvu v triglavskem pogorju in v Alpah sploh. Če ni uničen ali zgubljen, ga nemara kdaj po srečnem naključju najdemo,« nam potoži Mira Marko Debelakova v svoji »Kroniki Triglava« (Gore in ljudje, 1947, str. 170). Ni ga ji uspelo najti, čeprav je, kot pravi, pri delu za triglavski zbornik »... dneve, mesece in leta presedela po arhivih in knjižnicah«. Nato nadaljuje: »Žal pa (Richter) ne navede, kje je dobil listine, ki so gotovo istovetne z 'bohinjskim rokopisom'. Najbrž jih je dobil pri Zoisovih sorodnikih v Ljubljani ali na Brdu. Med Zoisiano v ljubljanskem muzeju jih ni.«

»Vsi, ki so pisali zgodovino triglavskih vzponov, so posredno ali neposredno črpali pri Richterju...«, dodaja Debelakova.

Pokaže nam na doslej edino varno stopinjo na tej poti. Pa vendar — ali ni Richterjevo skopo sporočilo le nekak odsvit nevidne plamenice, ki bi edina mogla jasno osvetliti doslej neznane temine v zgodovini te znamenite gore v Vzhodnih Alpah? Ostreje bi nam mogla osvetliti drzna, junaška dejanja v triglavskih višavah, in v jarki luči prikazati drobce iz življenja njih, katerih žuljave dlani so njega dni prvič božale deviške vršne stene naše najvišje gore.

Zavoljo tega moramo tembolj ceniti Hacquetova izročila, ki so s svojo izvirnostjo tako dragocena.

Poleg Richterja, duhovnika iz nemške Šlezije, od leta 1815 dalje profesorja zgodovine na ljubljanskem liceju, nam je Baltazar Hacquet, slavni raziskovalec naših Alp, zapustil edino poročilo s skromnimi podrobnostmi o prvem vzponu na Triglav. Skopi so tudi njuni zapiski o kasnejših prvih pristopih nanj.

Še svež je bil v Bohinju spomin na tisti dan pred tremi leti, ko so se »ta vel'ki Jurjevc« s Koprivnika, »Kos« iz Jereke, »Rožič« s Savice in tuji »padar« iz Loga pri Stari Fužini, povzpeli na teme Velikega Triglava. V Leipzigu je bil natisnjen II. del Hacquetove Oriktografije. Ko v predgovoru te knjige opisuje svoj uspeli vzpon na Triglav v avgustu 1779. leta, Hacquet zapiše — 40 let pred prof. Richterjem — tale, za zgodovino našega planinstva toli dragoceni stavek: »Prvi vzpon na skrajni vrh te gore se je posrečil konec preteklega leta 1778 dvema srčnima gamsjima lovcema in nemu mojih bivših učencev.«

Kratek Richterjev povzetek iz Zoisovega »bohinjskega rokopisa« in jedrnati Hacquetov stavek o tem znamenitem vzponu, se glede časa — vsaj v letnici — povsem ujemata. Manj jasna je primerjava glede oseb, ki jih Hacquet ne omenja po imenu, čeprav jih posredno poznamo. Opazna pa je razlika o številu udeležencev.

Tanka nit pravkar rojene zgodovine alpinizma Triglava, ki se je doslej zadovoljivo odmotavala, se nenadoma zavozla. Komaj nam Hacquet zagotovi, da je bil prvi vzpon na vrh Triglava izvršen kolektivno, že taisti pravi v svojem III. delu Oriktografije (1784, stran 93), ko opisuje svoja vodnika (na Triglav leta 1782): »...eden njiju, z imenom *Luka Korošec*, je bil prvi, ki se je povzpел nanj (na Triglav), morda odkar svet stoji.«

Torej ne kolektiven pristop — marveč vzpon enega samega človeka?

»Jurjevčeva« hiša na Koprivniku v Bohinju —
dom Luke Korošca

Prerano umrla Mira Marko Debelakova-Deržaj se je pri pisanju »Kronike Triglava« pogumno lotila tega kočljivega vozla v triglavski zgodovini. Na strani 220 (Gore in ljudje, 1947, št. 9—10) pravi: »Po Hacquetovi izjavi je bil torej Zoisov rudar iz Gorjuš, Luka Korošec — prvi človek na Triglavu. Ker ne pove, kdaj je to bilo, lahko sklepamo dvoje:

1. da je bil Korošec pred Willomitzerjevo odpravo na vrhu in da je šel Willomitzer prav zaradi tega na Triglav, da spozna Koroščevo pot na vrh ali pa:

2. da je Korošec kot prvi izmed omenjene četvorice 26. avgusta 1778 stopil na vrh Triglava. Zavaljo teh možnosti je bil torej Hacquet upravičen trditi, da je bil Korošec prvi človek, ki se je povzpел na vrh Triglava. Vendar so to le domneve. Dokumentarično so izvršili prvi vzpon »štirje srčni možje«.

Izmed vseh, ki so doslej grebli proti jedru vprašanja, čigava noga je prva stopila na nedotaknjeni vrh Triglava — je Debelakova segla najdlje, toda na razpotju prehojene poti je previdno obstala.

Na koncu dognanj o možnosti Koroščevega prvenstvenega vzpona izrečena domneva Debelakove, je več kot razumljiva, ni ji uspelo najti dragocenega Zoisovega »bohinjskega rokopisa«, ki bi premostil zevajočo vrzel na pragu triglavske zgodovine. »Spoznala sem,« pravi sama v uvodu »Kronike Triglava« (Gore in ljudje, 1947, str. 165), »da je človeško življenje vse prekratko, da bi ena oseba tako ogromno delo (kroniko planinstva v Triglavu) vsaj do neke mere povoljno opravila. Kronika najvišje slovenske gore je delo, ki ga je mogoče izvršiti le v kolektivu.«

Da! — Niso še dodobra pregledane brdske zoisovske arhivalije, ki jih hrani Celovec, prebrskati bi bilo treba detrauxevsko skupino Zoisove literarne zapu-

ščine, ki domuje v Gradcu — najti in preiskati ostalino (leta 1856 na Dunaju umrlega) Franza Ksaverja Richterja, in — kot nam naroča Debelakova — »z ljubeznijo zbirati kamenčke, ki so potrebni, da zgradimo v popolni obliki spominski lik našega Triglava«.

Dokler se ne dokopljemo do novih dognanj — saj Zois in Willomitzer (slednji s svojim pismom Zoisu po vzponu na Triglav dne 26. avgusta 1778), še nista spregovorila poslednje besede — uporabimo gradivo, ki je pri roki, in poskusimo ugotoviti, ali je bil Luka Korošec res prvi med prvimi na Triglavu.

Z razpotja, ki ga je Debelakova nakazala v »Kroniki Triglava«, krenimo po prvi poti: *ali je bil Korošec pred Willomitzerjevo odpravo na vrhu in ali je odšel Willomitzer prav zaradi tega na Triglav, da spozna Koroščevo pot na vrh?*

Ko je Hacquet prišel meseca avgusta 1777 vdrugeč na Velo polje, je imel — s pomočjo barona Zoisa, ki je ostal v Bohinju — »s seboj dovolj ljudi, ki so bili zelo pogumni, čeprav ni bilo med njimi nikogar, ki bi mogel reči, da se je bil že povzpel na vrh Triglava« (... obgleich kein Mensch aufzutreiben war, der da hätte sagen können, ich habe schon die Spitze dieses Berges ersteigen). Njegovi spremljevalci so mu odsvetovali vzpon na Triglav in dejali, »da še nihče ni na vrh prišel, in če se je o tem tudi kaj govorilo ali pisalo, da je vse samo laž«. (Es wäre noch niemand hinauf gekommen, was man auch immer davon gesagt und geschrieben hätte, wäre falsch.)

Kdo so bili Hacquetovi spremljevalci?

»Eden izmed njih, moj učenec, ki ga omenja fužinar (Zois), vzdržuje na svoje stroške v prid prirodoznanstvu in zdravilstvu, človek, v gorovju zelo izveden«, kot nam Hacquet pove — je bil Lovrenc Willomitzer; druge — »... gamsji lovci, ki so bili z nami...« (... die mit habenden Gamsjäger, die wir bei uns hatten...), pa omenja še bolj nedoločno.

Visokogorsko ozemlje visokih planin češenjske srenje, t. j. planin Velega polja ter pod Mišeljim vrhom je skozi srednji vek in kasneje vse do začetka 19. stoletja spadalo v območje blejskega gospostva. Zategadelj smemo z veliko mero verjetnosti sklepati, da je bil v Hacquetovi družbi tudi Štefan Rožič, po domače »Rožič« s Savice, hišna št. 5, revirni lovec blejske gosposke. Za to domnevo govori tudi njegov vzpon na Triglav naslednje leto.

Skušajmo dognati, kdo so bili ostali, čeprav ne vemo niti števila udeležencev te prve triglavske odprave.

Vas Češnjica je poleg Srednje vasi in Studora eno najstarejših bohinjskih naselij, v kateri so se stari svobodniki, med njimi kosezi, držali zelo dolgo, preden so se potopili v fevdalne vode briksensko-blejskega gospostva.

Češnjica je imela in ima v skupni planinski srenji Podjelje in Jereko ter Koprivnik, za katerega je ugotovljeno, da se je razvil iz nekdanje češenjske planine. Še danes so med raztresene koprivniške hiše pomešane planinske »hišice«, njive in rovti Češnjjanov.

Pašno področje češenjske srenje pod Triglavom — v grobih obrisih zajeto v krog: Tosc-Vernar-Triglav-Šmarjetna glava-Vrh Hribaric-Mišeljski Konec-Skednjovec-Jezerski Stog-Tosc je izza starih časov razdeljeno med vasi Podjelje in Koprivnik. Seveda pa so — v času prvega vzpona na Triglav — Koprivnikarji skupno s Podjelci in Jerekarji, pasli tudi »Pri Jezerih«. Dokazano je, da so Jerekarji tedaj planšarili v sedaj opuščeni planini »Pri Utah« na južni strani dvojnega jezera, Podjelci v planini »Pri Beli skali«, opuščeni pred približno 100 leti, medtem ko Koprivnikarji še sedaj pasejo v Lopučnici (samo jalovino).

17. Junij Bapt. per me Andream Miracle
 Curatum hic filij legitime nomine Joannes
 ex Potentibus Michaelis Korošci et uxore
 ex Kopivnicis Patini fuerit Georgij Hebe
 et Gertrudis Korošci la oes ex Kopivnicis

Zapis v župnijskih maticah Srednja v Bohinju. Janez, sin Mihaela in Marine Korošec s Koprivnika, se je rodil 17. junija 1629. — Dobrih 118 let za njim je v isti zibelki prvič zajokal njegov pravnuk — Luka Korošec — zmagovalac Triglava

Kakor dandanes, so tudi tedaj Podjelci in Koprivnikarji »pvan'vali« na Velem polju (planovati=planšariti) ter zaganjali govejo živino v prisoje Vernarja in dnjače Velske doline tja pod oblo Šmarjetno glavo. Pasli so po zleknjeni Konjski planini, pa na dninah zelene Spodnje Ledine tam za Mokro skalo. Črede drobnice pa so — kot sedaj — dosegale z zadnjimi šopi poraščeno Zgornjo Ledino — pod sedanjim domom »Planika« — in se v žgočih poletnih pripekah hladile na snežiščih Velikega Kotla tik pod triglavskim ovršjem.

Poleg Velega polja pa Koprivnikarji že od nekdanj izkoriščajo tudi planino Pod Mišeljim vrhom. Pašno področje obsega predvsem planje skokovite Mišeljske doline, samotne konte med Malim poljem in glavami Zagona ter okolico zarezanih Razorov, ki se izpod Mišelj vrha vlečejo do zgornje, to je »Jurjevčeve Vrtače«.

Na zgornjem koncu Jurjevčeve Vrtače, pod skalnato »Jurjevčevo glavo«, zija izpod zajetne previsne skale prostorna votlina. Za lučaj kamna niže izvira na dnu ozke, razvlečene dolinice majhno močilo.

Kdo ve, pred kolikimi stoletji in kateri izmed znane — ali pa še starejše, neznane — vrste koprivniških Jurjevcev si je postavil pod to naravno »streho« planšarsko koč!

Jurjevci so bili — za bohinjske razmere — trdni, imoviti kmetje. Še konec 18. stoletja je bila (v blejskem urbarju vpisana) domačija »cel kmet« (1 Hübler).

Kot svojčas njegovih prednikov in pa pozneje tudi potomcev, tako so se tudi črede tedanjega Jurjevca — Luke Korošca — leto za letom pasle po samotni, vase zamaknjeni Vrtači — in opravki so tudi njega često privedli v planino, v triglavske višave.

Sodim, da nismo daleč od resnice, če k Hacquetovim spremljevalcem na Triglav leta 1777 prištejemo tudi Luko Korošca, saj je tudi on — po navedbah prof. Richterja — naslednje leto dosegel vrh Triglava in Hacqueta tudi kasneje — leta 1782 — spremljal na Triglav.

Kasnejši vodniški sloves Matevža Kosa, »Kosa« iz Jereke št. 17 — ki je po uspelem prvem vzponu na Triglav dve desetletji vodil na triglavsko teme vse prve tuje pristopnike (od Hacqueta, mimo Žerovnika tja do Vodnika s Hohenwartom) — potrjuje domnevo, da je bil tudi on član prve Hacquetove odprave na Triglav. Zdi se, da je on spremljal Hacqueta tudi v dolino »Pri jezerih« pred tedni, ko je slabo vreme s snegom in mrazom — okoli prvega avgusta — prisililo slednjega, da je »pustil ogromni Terklou za seboj«, vendar s trdnim sklepom, da ga »še letos obišče«.

Morda se nam ni povsem posrečilo iztrgati iz mraka davnih dni imena in obraze mož, ki so tistega avgustovega dne prispeli s Hacquetom na plano Velo polje. Eno smemo za trdno računati. Žiga Zois, Hacquetov prijatelj, kot ga sam imenuje in s katerim sta »več kot enkrat samodruška potovala v gorovje...« je tiste dni ostal doli v Bohinju, kjer je imel čez glavo opravka s pregledovanjem in izboljševanjem svojih tamošnjih fužin; oče mu je prav tisti mesec umrl. Izmed svojih ljudi — gorjancev in izkušenih gamsjih lovcev, vajenih goličja, je Zois pač izbral in priskrbel Hacquetu najsposobnejše in najbolj korajžne domačine — najboljše med najboljšimi. O srčnosti spremljevalcev nas prepriča tudi Hacquet sam — in vendar — med njimi ni bilo nikogar, ki bi mogel reči, da se je bil že povzpel na vrh Triglava.

Tej določni izjavi Hacquetovih spremljevalcev-domačinov — vzraslih z gorskim svetom — moramo brez pridržkov verjeti.

V poslednjih 130 letih je bilo v planinski literaturi večkrat načeto vprašanje, komu je bilo dano, da je prvi stopil na našo najvišjo goro? Glede Willomitzerja sta dvomila Franc pl. Rosthorn, ki je dosegel vrh leta 1828, in triglavski župnik Aljaž. Rosthorn pravi: »O tem, ali je ranocelnik Lovrenc Willomitzer, ki ga imajo za prvega triglavskega pristopnika, v resnici dosegel najvišji vrh, moramo močno podvomiti.« Aljaž pa takole meni: »Nekateri učenjaki trdijo, da pred Willomitzerjem leta 1778 ni bila živa duša na Triglavu. Dasiravno nimamo v kroniki pozitivnih podatkov za nasprotno trditev, vendar to lahko ovržemo z zdravo domačo logiko. Lovcu in pastirju srce ne miruje, dokler ne pride na najvišji vrh.«

Kdo vse izmed nekdanjih prebivalcev alpskih dolin okoli Triglava (Bohinja, Krme, Kota, Vrat in Zadnjice) je imel najlažji in najpripravnejši pristop pod ovršje troglavega vrha?

Če odštejemo malo planino Gorenja Krma — imeli so jo Zasipljani z Bleda — je vprav prastari prebivalec Bohinja najprej in najvišje obljudil triglavski svet. Kot izrazit živinorejec si je na terasastih planotah na jugu in jugovzhodu Triglava že v davnini postavil planšarske staje in ograde. V skrbi za pasočo se drobnico, gnan od lovske strasti, je že v davnih časih dosegel višine Kredarice, Gorenje Ledine, Prodov in Zaplanje.

Prisluhnimo tehtni besedi priznanega strokovnjaka-geografa: »Planinsko gospodarstvo v naših Julijskih Alpah je zelo staro. Komaj je mogoče dvomiti, da so imeli planine že davno v predсловenski dobi. Vse najvišje planine v vzhodnih Julijskih Alpah pripadajo ali so pripadale najstarejšim vasem... Studor je imel Jezera in Debeli vrh, Češnjica Velo polje in planino Pod Mišeljim vrhom, Srednja vas Konjščico... Te planine se imenujejo med prvimi, prej kot nižje ali pa so izkazane po svojem starinskem imenu (Velo polje) kot zelo stare.« (Dr. A. Melik: »Planine v Julijskih Alpah«, stran 100 in 102.)

Stoletje za stoletjem so Češnjani, Jerekarji, Podjelci pa Koprivnikarji v zgodnjem poletju »pribasali« s čredami na zeleno ravan pod Triglavskim masivom. Rodu za rodom je bilo dano, da je v jasnih dneh pil lepoto rožnatih zor in zlatih zarij na velikanovem temenu. Vmes so mu česti viharji trgali skodlasto streho nad glavo, silovita gorska neurja besno bičala črede in njega, kajti borni plašč iz ličja ga je slabo varoval. Šele prve slane in zgodnji Mišelov sneg sta ga prisilila, da je zapustil triglavski svet.

In vendar — bohinjski človek, ki je z materinim mlekom vred vpil starodavna, vedno živa ustna izročila dedov in očetov ter jih kot starec položil vnuku v zibel — ta človek, ki bi pač moral pomniti, če je kdaj koli človeška

noga stopila na vrh mogočne gore — je Hacquetu zagotovil: »Nihče še ni na vrh prišel.«

Vse prednje domneve in dognanja, zgoščena v eno samo jedro, dajo zaključek: Luka Korošec se dotlej — do avgusta 1777 — še ni bil povzpел na teme Triglava.

Da pa se je prejšnje leto — 1776 — le nekdo povzpел, ne na vrh, pač pa v triglavske višave, je Vodniku in nam povedal že Zois. Kdo je bil — zaenkrat — ne vemo; ključ te uganke hrani izgubljeni Zoisov »bohinjski rokopis«. Sodim, da ta neznanec ni bil Hacquet, čeprav sam izrecno pravi, da je narisal skico za naslovni bakrorez njegove Oriktografije, po kateri je Fr. X. Baraga (leta 1776, kot je razvidno iz knjige), narisal sliko Triglava z Velim poljem.

Ko Hacquet v predgovoru II. dela svoje Oriktografije pove, komu se je posrečil prvi vzpon na skrajni vrh Triglava, nadaljuje: »Ker je bil nekdo za ta drzen podvig določil denarno nagrado, so morali ti ljudje zavoljo zagotovila doseženega uspeha vsekati v skale znake, ki sem jih tudi na nekaterih krajih našel.«

V našim razglabljanju o triglavski zgodovini smo prišli do znamenite letnice — 1778.

Kdo je bil ta »nekdo«, ki je določil denarno nagrado za prvenstveni vzpon na Triglav? Nedvomno Žiga Zois, duhovni oče našega planinstva. Tisto poletje, zadnje dni julija in prve tri tedne avgusta se je mudil v Bohinju. (Gradivo za opis bistrških fužin v l. 1778 — Arhiv Zoisovih podjetij na Javorniku, Bohinjski Bistrici in pri Stari Fužini; Rudarski spisi IV, rokopis, DAS).

Znana, skoraj bolestna mecenova skromnost Hacquetu pač ni dopustila zapisati pobudnikovega imena.

Da bi mogli pravilno presoditi Zoisovo pobudo za izvedbo prvenstvenega vzpona, se skušajmo vživeti v miselnost dotedanjega Bohinja, ki ga luč prihajajoče prosvetljene dobe še ni dosegla.

Ko Valvasor, veren sin svoje dobe, poln praznoverja — stoletje prej — opisuje čudežno goro Krmo, verjame, da se »v takih krajih gibljejo pošasti«, in da utegne biti kaka zveza med prvim povzročiteljem vremena in »hudičem«.

Še leta 1803 Parizana Montelle in Maltebrun v delu »Les Alpes, Géographie mathématique, physique et politique de toutes les parties du monde« tolmačita: »Treglou odgovorja docela svojemu vandalskemu imenu, ki pomeni goro groze.«

Če so celo znanstveniki, izobraženci tistih časov videli gore zavite v pravljico zagonetnost, velja to še bolj za preprostega domačina — Bohinjca.

Mojster pisane besede, ki mu je pred pičlimi 140 leti zibelka tekla pod bohinjsko streho in ki se v svojih spisih tako rad povrača v domače dole in gore, nas, odkrivaje stari Bohinj, pouči: »Nihče ni poznal šole, verske resnice, oznanjevanje v cerkvi so se doma omračevale z vražami, ki so se hranile z roda v rod... Zatorej ni čuda, če se nahaja pri nas toliko vraž, ki so stare kakor Bohinj.« (Dr. Janez Mencinger: »Moja hoja na Triglav«, stran 108 in 133.)

Stari prebivalec Bohinja je kot lovec in kozar često dosegel oblo Kredarice in Triglavski ledenik, ki ga je po značilni barvi ledu poimenoval »Zeleni plaz«; niso mu bila tuja prodišča Zaplanje; prisojne Prode in Veliki Kotel za Gornjo Ledino je poznal kot svojo žuljavo dlan — ni pa se lotil prepadnih vršnih sten mogočne gore.

Obdana z mrakom bajk in vraževerja mu je — vsa skrivnostna — vzbujala bojazen in strah. Njen vrh se mu je zdel nedosegljiv. Morda se mu je v jasnih jutrih dramilo pritajeno hrepenenje, da bi se povzpел na zlatoožarjeni vrh;

oblita z večerno lučjo zarij mu je gora pač dramila podzavestno občudovanje. Toda — ko so bele, prepadne stene nad Gornjo Ledino ovile temne megle in sta na njenem skalnem vrhu zagospodarila strela in vihar, tedaj se mu je spremenila v goro groze.

Prihod prosvetljenca Baltazarja Hacqueta v Bohinj — pred 180 leti — pa pomeni nov list v prastari knjigi triglavske zgodovine, novo poglavje z naslovom: Razodetje.

Tuji mali doktor — prijatelj bistriškega gospoda — je prišel s spremstvom na Velo polje. Dan je bil zelo vetroven in oblaki so zakrivali vrh gore kakor navadno. Hacquet se ni menil za včerajšnje tehtne ugovore spremljevalcev glede vzpona na goro — »da ruši veter velike skale, ki bi utegnile vsakega ubiti, in da je tako silen, da bi ne mogel niti najmočnejši človek kljubovati; če bi koga oblaki zajeli, bi več ne vedel, kako naj se vrne itd.« — Ni se še dodobra zdanilo — po četrti uri zjutraj — že je izginil družbi. Povzpел se je na Prode, zavil v ostenje Malega Triglava in »uporabljač vse svoje moči in in vso spretnost«, ob deveti uri zjutraj, v silovitem vetru, dosegel vrh Malega Triglava (te male Terklou). Močan, neubranljiv sunek vetra ga je takoj vrgel na tla. Tako na tleh ležeč se je oziral na glavni vrh in presodil, »da bi ga bil kot izurjen pešec lahko v pol ure zavzel, toda vetrovi, oblaki, ki so zagrinjali vrhove, in neprestopne navpične stene so mi dostop, vsaj s te strani, onemogočili«.

Njegova presoja, da glavni vrh s te strani zaradi ostrega grebena ni dostopen, je zelo važna za razumevanje poznejših vzponov.

Hacquetova družba na Velem polju je pogrešila tujega, neugnanega gospoda. Zaskrbljeni spremljevalci so mu sledili na Prode.

Ko so ga iskali — »misleč, da sem si moral že nekaj kosti polomiti«, kot nam Hacquet sam pove — se je vrnil mednje čil in zdrav.

Vrh Malega Triglava je bil dosežen.

Temačna koprena vraževerja, ki je izza davnih dni ovijala skrivnostno goro, je bila raztrgana.

Od očetov in dedov izročeni zli sloves o nepristopnosti najvišjega vrha gore je zbledel.

Tisti neprijazni avgustovski dan — datuma mu ne vemo — je prelomnica v zgodovini naše najvišje gore.

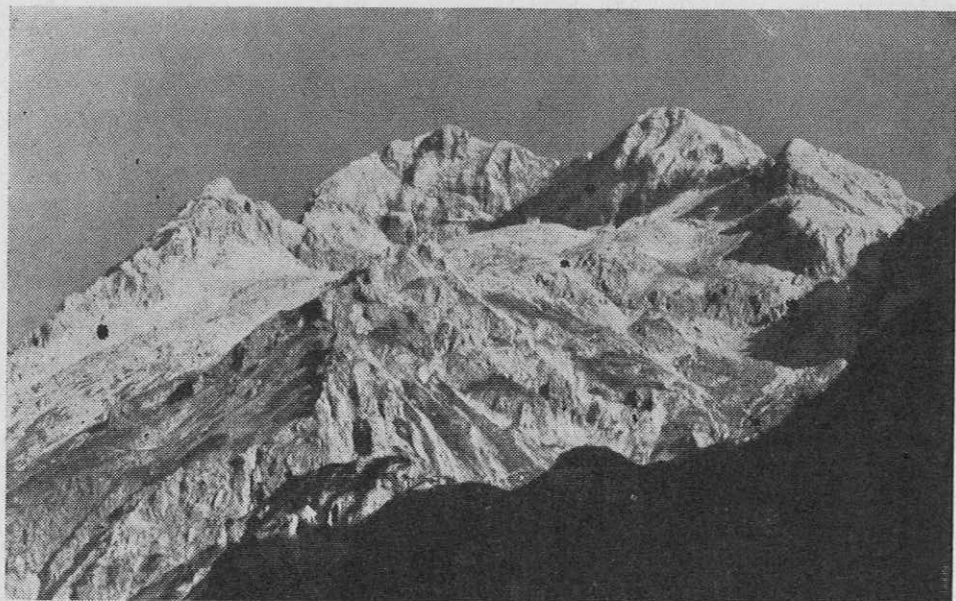
Domneva Mire Marko Debelakove v »Kroniki Triglava« (Gore in ljudje, 1947, stran 171) v opisu Hacquetove vrnitve na Prode je prepričljiva: »Najbrž se je bil takrat v srcih domačinov vzbudil športni duh ob misli: kar zmore mestni gospod, zmoremo tudi mi. In tako je postala misel vzpona na glavni vrh nuja, ki ji je bilo treba le priložnosti, da postane resnica. Le-ta se je ponudila že prihodnje leto.

Pisalo se je leto 1778.

Leto, v katerem je pogumni britanski pomorščak Cook civiliziranemu človeštvu odkril peti kontinent in mu ga podvrgel.

Leto, v katerem je »Njeno veličanstvo« avstrijska cesarica Marija Terezija izdala znani »robotni patent«, s katerim je odredila, da je vsak podložnik dolžan odslej 1 e tri dni na teden robotati, na leto naj več 156 dni.

Še so bili naši pradedje zakovani v fevdalne okove; še je bila doba, ko podložnik, vezan z nevoljniškimi vezmi na grad, ni smel zapustiti zemljišča,

»Rodu za rodom je bilo dano, da je v jasnih jutrih pil lepoto rožnatih zor... morda se mu je tedaj dramilo pritajeno hrepenenje, da bi se povzpел na zlatoožarjeni vrh...«

ne da bi se odkupil; še je za ženitev potreboval dovoljenje zemljiške gosposke, in svojih otrok še ni smel vzgojiti za druge poklice kot za plug, če ni njegov »gospod« drugače določil.

Morale so biti zelo žalostne razmere za tlačane, da je kmet omenjeni patent, ki ga je vendar skoraj za polovico leta usužnjil gosposki, občutil kot olajšavo.

Tudi Bohinj je tiste čase še žulil jarem blejsko-briksenskega gospostva, (Bohinjci pravijo jarmu »igovc«, kar kaže redko, tisočletno ostalino staroslovskega besedišča — igo = jarm); in studorsko srenjo (Studor in Staro Fužino) je še izsesaval plemenitnik v radovljiški graščini — Thurn in Valsassina.

A mračni fevdalni dobi so bili dnevi že šteti.

Odsvit zmagovite luči prosvetljenstva je tedaj ozaril tudi Bohinj in mu — neukemu — obetal omiko. Tudi za to je dolžan Zoisu zahvalo.

Iz poročila deželnega glavarstva kranjskega z dne 13. svečana 1778 poberemo zanimiv drobec bohinjske zgodovine: »...Baron Zois je poslal dva 'človeka' v pripravniški tečaj, eden je sedaj učitelj na Jesenicah, drugi v Bohinju...«

Tistega leta, prvi ponedeljek v malem srpanu, je pred Zoisovim graščinskim kaplanom z Bistrice Štefanom Grošljem stal mlad par. Ob ženinovi in nevestini strani stoječi postarni prič — bistriški oskrbnik Jožef Böhm in orjaški Jurij Clementini, oskrbnik fužin v Logu pri Stari Fužini — sta zaslišali dvakratni »ja«. V roko svoje žene Elizabete — hčerke Andreja Jegliča (Jeklic), gostača v Radovljici iz Ljubnega, kuharice v srednjeveškem župnišču — je položil svojo roko mož tujega imena in tuje krvi.

Mož, ki mu je pred dvestodesetimi leti mati pela prvo uspavanko v daljni ogrski deželi, poslednjo pesem — pred dobrim poldrugim stoletjem — pa pel častitljiva starina (iz l. 1775), ki še visi v zvoniku vaške cerkve pri Stari Fužini.

Kdo ve za vsa tvoja pota med tema dvema mejnikoma tvojega življenja — Lovrenc Willomitzer?

Pičla tri leta in pol po znamenitem vzponu na Triglav si pridobil »domovinsko pravico« v Bohinju, ko si od Spodnje Neščnice — za 66 florintov — kupil staro bajto (alte Hausstatt) in zelnik »na Brego«. V preurejeni urbar radovljiške gosposke je prasketajoče gosje pero grajskega pisarja zapisalo: »Lorenz Willomitzer, Herrschaft radmannsdorfscher Unterthan...« Tistega januarskega dne je postal »gnadljivi gospod grof Vincenc Thurn Valsassina, baron v Križu, Pliberku, Radovljici, Lipnici itd., dvorni komornik in dedni najvišji dvorni mojster na Kranjskem itd. itd...« tvoj gospod, in ti — Lovrenc Willomitzer — njegov podložnik.

Tebe — »padarja« v Logu — bi rad še posebej poznal. Poznal tudi zato, ker si stal ob postelji pradeda mojega deda — Zoisovega žebtljarja v Logu — ko so se mu iztekale poslednje ure trdega življenja. Nemara si vedel tedaj, da si zatisnil oči sinu »tolminskega puntarja«, možu, ki ga je bil pred petinsedemdesetimi leti krstil osovraženi župnik na Šentviški gori, Anton Bandel (Bandeu) — brat zloglasnega goriškega davčnega izterjevalca Bandla, zaradi katerega je padlo pod rabljevo sekiro enajst glav.

Vprav sedem — za Willomitzerja medenih — tednov je minulo od omejenjene poroke na Ravnjah v Srednji vasi.

Delo v fužinarskih obratih na Bistrici, na Pozabljenem in v Logu pri Stari Fužini je v teh tednih skoraj povsem počivalo. V rudarskih jamah za Gorjušami, Rudnim poljem, Za Krasico in drugod je utihnil jek kopač; in nad samotnimi kopišči, raztresenimi po Vrtači, Kalužah, Pongratu, Na Poljanah in Za Vahtmi pod Viševnikom, se niso vili dimi. Žetev, za njo pa košnja — od dolinskih Senožetev mimo Voj, Vogara, Goreljeka do visokega Čiprja nad Uskovnico — sta v tej dobi omrtvičili delo Zoisovih fužin in rudnikov.

Baron Žiga Zois, ki je z očetovo smrtjo z velikanskim premoženjem vred prevzel tudi starodavne bohinjske železarske obrate, je pred dvema dnevyoma končal pregled in opis teh zastarelih fužin, kjer so gorele stoletja stare primitivne peči »na volka«.

Sedaj, ko so bili rovti »spravljeni«, ko je bilo neodloljivo delo pri kraju; sedaj, ko so v pripeki »pasjih dni« kopnele poslednje snežene zaplate po prisojeh Triglava — je dozorel veliki čas.

Na Velo polje je v ponedeljek zvečer prispela četvorica mož — Štefan Rožič s Savice, Matevž Kos iz Jereke, ranocelnik Lovrenc Willomitzer iz Stare Fužine in Luka Korošec s Koprivnika.

Pustimo pobudniku odprave Žigi Zoisu, naj — z Richterjevim peresom — vnovič spregovori: »Naslednji dan, 25. avgusta, so krenili po udobni poti v višino, imenovano 'Zeleni plaz.' Vmes so preiskali tri dele te gore.« (Den 25. Aug. brachten sie zu den bequemsten Weg nach der Höhe, genannt Seleni pas — grüner Platz — ausfindig zu machen, und untersuchten zu dem Ende drei Teile des Berges.)

Spet si z Miro Marko Debelakovo zastavimo njeno prvo vprašanje: Ali je bil Luka Korošec pred Willomitzerjevo odpravo na vrhu in ali je odšel Willomitzer prav zaradi tega na Triglav, da spozna Koroščevo pot na vrh?

Z vso gotovostjo smemo reči: Ne.

1. Žiga Zois pač ne bi bil razpisal denarne nagrade za to odpravo, če bi glavni vrh ne bi bil več »deviški«.

Skušajmo se poglobiti v jedro in napraviti zaključek, ki je edino možen:
1. če je celo Willomitzerjeva družba — in to prav s Korošcem vred — pod strmo Rdečo glavo nekaj časa omahovala, ali naj tvega nadaljnji vzpon — kako naj bi bil prej taisti Korošec, in to sam samcat, preplezal to najtežje mesto v triglavskem grebenu? —

2. če bi bil Korošec po drugi poti dosegel vrh — bi bil nedvomno danes vodil družbo po svojih uhojenih sledih, ne pa z njo vred jahal — kot ciganovega kljuseta — štrleči in ostri hrbet vzhodnega grebena Triglava,

3. da Korošec doslej še ni bil na najvišjem vrhu, priča tudi Richterjeva omemba, da so do vrha »preračunali še tri četrt ure«. Korošču — če bi bil prej na vrhu — pač ne bi bilo treba »preračunavati«. Vedel bi bil, da je vrh, ko preplezaš navpično stopnjo grebena, dosegljiv prej kot v desetih minutah.

Richterjev opis znamenitega vzpona se bliža h koncu: »Osrčili so se in splezali vzdolž rezi severnega grebena na najvišji vrh Triglava. Vreme je bilo ugodno, jasno, brez vetra in znosen mraz, Willomitzer je menil, da bi moglo stati na vrhu kakih petdeset ljudi, ni pa našel sledu, da je bil že kdaj kak človek na vrhu.« (...aber keine Spur, dass jemahls Menschen vor ihm oben gewesen wären).

Z Willomitzerjevo družbo smo dosegli vrh Triglava — dosegli tudi najvišji klin v lestvici dokazovanja.

Na samotnem, vzvišenem temenu mogočne gore, kipeče v modrino neba, je stala molčeča četvorica mož. Omamljena je bila od opoja visokogorskega vzpona, prevzeta od presilne moči in veličine, ki jim ju je kazal okoli nje razgrnjeni gorski svet. V tem slovesnem trenutku — enkratnem v zgodovini — je spregovoril v prečudno gluho tišino Willomitzerjev glas: »Prvi smo, nihče še ni bil tu!« Z ostalima dvema — pričama — mu je pritrdil tudi — Luka Korošec.

Ko z Willomitzerjevo družbo vred sestopamo s Triglava k drugemu vprašanju, ki ga je postavila Mira Marko Debelakova — »ali je Korošec kot prvi izmed omenjene četvorice 26. avgusta 1778 stopil na vrh Triglava« — prof. Richter poslednjič spregovori: »Ob sestopu so pot zaznamovali, da bi jo prihodnje leto lažje izsledili.« (Im Herabsteigen wurde der Weg bezeichnet um ihn nächstes Jahr desto leichter zu finden.)

Vračajoča se triglavska odprava je pač zaznamovala le prvič prehojeno, tudi Luki Korošču doslej neznan o pot na najvišji vrh.

Ako po vsem tem zaključimo naše razmotrivanje, moremo na prvo vprašanje Debelakove reči edinole: »Luka Korošec pred 26. avgustom 1778 ni bil na vrhu Triglava!«

Toda, komaj je izrečen ta pomembni stavek — menda prvič v naši plinarski literaturi — že povzdigne glas mož, ki mu je bilo dano, da je v družbi naših dedov eden izmed prvih stopil na vrh Triglava.

»Pres use szele eniga dobizhka, pres neresznice, ampak is zgol nagnenja to povedati, kar se je vidilu inu skuzzilu (skusilo), is Lubesni pruti eni dusheli...« nam prepričljivo in neovrženo zagotovi: »Luka Korošec je bil prvi, ki je pristopil na vrh (Triglava), odkar svet stoji!«

Hacquetu, Willomitzerjevemu in Zoisovemu sodobniku, moramo brezpogojno verjeti. Sam pravi, da »moram javno priznati in povedati, da ljubim resnico, zakaj vedno mi je bil pred očmi stari rek: Amicus Plato, toda resnica pred vsem...«

Pred takrat (1784) še živečimi pričami: bohinjskimi vodniki — med katerimi sta bila tudi njegova triglavska vodnika Luka Korošec in Matevž Kos — pred svojim bivšim učencem Willomitzerjem, predvsem pa pred svojim prijateljem Žigo Zoisom, Hacquet pač ni mogel in ni smel zapisati neresnice.

Kje tedaj najti pot iz zagate protislovij, kako razvozlati 180 let staro uganko — kdo je bil prvi na Triglavu?

Rešitev je ena sama.

Nakazala jo je že pokojna Debelakova.

Luka Korošec je kot prvi izmed omenjene četvorice 26. avgusta 1778 stopil na vrh Triglava!

Bliža se jubilejno leto, bliža stoosemdeseta obletnica zgodovinskega vzpona na našo najvišjo goro.

Vam, komaj znanim, pa že davno pozabljenim junakom triglavskih strmin: Matevž Kos, Lovrenc Willomitzer, Štefan Rožič pa Luka Korošec, bom poskušal postaviti skromen spomenik.

Že dolga leta romam po vaših zbledelih stopinjah, po vaših komaj zaznavnih sledih. Med vami in menoj je meglena sivina dveh stoletij — in kako redko so posejani spominski kamni ob vaših poteh. Morebiti se mi bo posrečilo priklicati iz davne dalje vaše postave, morda uspelo slišati vaš glas.

Tiha zahvala vam, ki ste nam v davnih dneh utrli pot k njemu, k simbolu naše narodne biti in naše neupogljive volje. K njemu, čigar zveneče ime in gorska osebnost nas z neodoljivo silo znova in znova privabljata k sebi — in za tem klicem romamo tisoč za tisočem, rod za rodom.

VIRI:

1. Matične knjige župnije Srednja vas v Bohinju (rojstne od 1628, poročne od 1658, mrliške pa od 1673. leta dalje).
2. J. W. Valvasor: »Die Ehre des Herzogthums Crain, 1689, IV. knjiga.
3. Matične knjige župnije Šentviška gora na Tolminskem (rojstne od 1704 dalje).
4. Gradivo za opis bistriških fužin v l. 1778 — Arhiv Zoisovih podjetij na Javorniku, Bohinjski Bistrici in pri Stari Fužini; Rudarski spisi IV, rokopis, DAS.
5. Baltasar Hacquet, *Oryctographia Carniolica*... I. del, 1778, II. del, 1781, III. del, 1784.
6. Listine iz ostaline Lovrenca Willomitzerja.
7. Matične knjige župnije Koprivnik v Bohinju (od 1793 dalje).
8. Franc X. Richter: »Die Wochein«, *Illirisches Blatt*, št. 19, dne 11. maja 1821.
9. E. H. Costa: *Vodnikov spomenik*, 1859.
10. Simon Rutar. *Zgodovina Tolminskega*, 1882.
11. Dr. Janez Mencinger: *Moja hoja na Triglav*, 1897.
12. Dr. Josip Gruden: *Zgodovina slovenskega naroda*, 1916.
13. Dr. Henrik Tuma: »Triglavska skupina«, *Planinski vestnik*, 1928.
14. Dr. France Kidrič: *Zoisova korespondenca (1808—1809)*, 1939.
15. Evgen Lovšin: *V Triglavu in njegovi soseščini*, 1944.
16. Mira Marko Debelakova: »Kronika Triglava«, *Gore in ljudje*, 1947.
17. Ustno izročilo — Jakob Zupan, Savica, št. 5 (zap. 1948).
18. Ustno izročilo — Janez Gašperin, Stara Fužina, št. 13 (zap. 1949).
19. Dr. Anton Melik: *Planine v Julijskih Alpah*, 1950.
20. Josip Wester: *Baltazar Hacquet, prvi raziskovalec naših Alp*, 1954.

Spomini na vrhove

BORIS REZEK

Izza začetkov gorskih osvajanj so prvi obiskovalci vrhov puščali na njih dokaze, da so res prišli gor. Vkllesavali so svoja imena ali vsaj začetnice, v skalovju; jih vrezovali v gorske palice in nagrmdali kopico kamenja v znamenje svoje zmage. »V vseh strokah so dvomljivci...« je zapisal za svojo dobo čuda napredni Baltazar Hacquet, ko je sestavljal navodilo za obiskovanje gora. Vsi ti tako napravljeni sledovi so potem jasno pripovedovali poznejšim pristopnikom, da jih je že nekdo prehitel.

V evropskih Alpah že zdavnaj ni več neosvojenih vrhov in komaj je kje še kakšna v celoti še nepreplezana gorska plat. Na vseh važnejših vrhovih so vsaj pri nas — skrinjice s spominsko knjigo in šampiljko in vsak obiskovalec doda svoje ime dolgi vrsti predhodnikov. Odtisne si šampiljko; včasih celo na lastno kožo v dokaz, da je bil res gor. Tudi dandanes so povsod dvomljivci in celo ne brez vzroka, kajti v marsikateri koči so na razpolago šampiljke z vseh bližnjih gora, da se niti ni treba truditi po odtise prav na vrhove...

Gorski pristopi torej niso več nikakšna posebnost. Množice preplavljajo vrhove in razcefrane, do kraja popisane spominske knjige je treba pogosto zamenjavati in vsi, ki so se tako ali tako ovekovečili v njih, utonejo v pozabo.

Vstran od toka ljudi, ki jih zvaobljajo gore, pa so malo obiskovani vrhovi, kamor ne drži nikakšna ali le zapuščena pot z zbledelimi markacijami. Samotni se dvigajo v višavo. Čeznje se ženejo viharji in toplo jih obliva sonce, ko se raztreskano skalovje pokaže iz zimskih zametov ter se po kratkem poletju spet pogreza vanje. Človeške dobe gredo brez sledu mimo teh višav. Samo razsuta kopica kamenja priča, da se je tudi tu kdo mudil in pod kakšno ploščato skalo v kopici je shranjena zarjavela konzervna škatlica s preperelimi listki in posetnicami.

Desetletja so stari ti spomini izza že zdavnaj minulih dni. Zabeležene so prve plezalne ture po stenah in grebenih in podpisal se je slučajni obiskovalec, ki je znal poiskati škatlico med kamenjem.

V Grintovcih je več takšnih vrhov, ki jih, čeprav so vsaj z ene plati povsem lahko dostopni, obiskujejo skorajda samo plezalci. Rinke so z Malih Podov le nepomembne vzpetine in prav tak je tudi Dolgi hrbet z Velikih Podov, onstran pa so slovita prepadna ostenja, ki segajo na Okrešelj in v Ravensko Kočno. Vsa pota držijo mimo teh osamelcev proti Skuti. Tudi na Dolgi hrbet in na Kranjsko Rinko sta nekdam držali nadelani in zaznamovani stezi; na Malo, Štajersko in Koroško Rinko (Križ) pa so bile z juga le utrte stopinje po rušah in grušču. Češka pot z Jezerskega sedla na Križ, torej s severa — je ostala do danes nedokončana ona z Mlinarskega sedla na Dolgi hrbet in naprej do Štruce pa je bila povsem opuščena.

Rinke so postale plezalsko torišče šele v tridesetih letih; vse dotlej so se zdele njih mogočne stene nedostopne in Mala Rinka je dobila svoje ime šele l. 1929, ko je bila preplezana njena severovzhodna stena, da bi jo razlikovali od Štajerske in Koroške (Križa).

Leto prej so bila načeta ta ostenja s turo po vzhodni steni Štajerske Rinke. Dotlej še nisem bil na njenem vrhu, čeprav sem nekajkrat šel po stezi na Kranjsko Rinko tik pod njim, ne na Križu, ki je tudi le dober streljaj vstran. Na temenu te na sever navpične odsekane gore je stala razsuta kamnitna piramida in v njej smo našli pod poveznjeno razbito steklenico nekaj razpadlih lističev s povsem zbledelo pisavo v gotici. Zapisi so bili nečitljivi, razbrati se je dala le letnica 1890!

Foto J. Kovačič

Zatrepanje Ravenske
Kočne z Dolgim
hrbtom in Kočno

Osemintrideset let torej ni bilo nikogar sem: vsaj podpisal se ni nihče več. Nekaj dni pozneje pa smo našli vrh Križa trdno zgrajenega možica, a v njem so bili sami novejši zapisi iz istih let, kajti po nedograjeni poti z Jezerskega sedla je tu pa tam le še kdo prišel in nemški plezalci so pustili tod podatke o svojih turah po ostenju Kranjske Rinke in Križa.

Seveda smo tudi mi na turah postavljali običajne možice, posebno še na izstopih iz sten ter na grebenih ali na vrhovih, če jih ni bilo, in preiskali slednjega, kjer koli smo naleteli nanj. V tistih letih so bili še sveži sledovi dr. Klementa Juga in marsikdo se ga je živo spominjal. Pastir Krsec z Brezj nad Godičem, ki je dolga leta pasel na stanu pod Sedlom, je rad pripovedoval, da se je nekaj dni mudil pri njem, ko je hodil plezat v Zeleniške špice.

Dr. Jug, ta izredni, menda nikoli prav razumljeni in ocenjeni mož, je imel navado, da je v spominske knjige na vrhovih vpisoval vse svoje ture od začetka. Tako je pustil leto dni pred svojo smrtjo, ko je prišel plezat v Grintovce iz Julijcev, po pol strani dolge zapise. Na Kalškem grebenu pa se je le podpisal, ker ni imel drugega pisala, z noževo konico, ki jo je pomakal v blazinico za štampiljko... Toda to je bilo kaj malo ob tistih važičih ali važnežih, ki se še danes v takšnih primerih podpisujejo z lastno krvjo.

Na turah, o katerih smo vedeli, da jih je preplezal, smo vedno iskali njegove skrbno zgrajene možice. Na severozahodnem grebenu Planjave sem našel dva: — enega na Glavi nad Maričkino ploščo, kamor je prišel povprek iz Brinškovega kamina, drugega pa na grebenski razi tik pod zahodnim vrhom Planjave. V prvem je pustil v staniol zaviti listek z običajnim popisom vseh tur, v drugem pa je bil le njegov podpis. Tovariši pa so naleteli na njegove možice na severozahodnem grebenu Jezerske Kočne, na Kranjski Rinki pred grebenom Rinka-Skuta in še mnogokje drugod.

Dolgo po vsem tem, ko je čas že pregrinjal Jugovo dobo in so bile spominske knjige po vrhovih že mnogokrat zamenjane in so tudi že skoraj sprhneli naši zapisi o možicah, sem prišel po grebenu z Mlinarskega sedla na Dolgi hrbet. Najbrž bi me zlepa ne zaneslo na ta samotni vrh, a bila je že pozna jesen, da je bilo za resno plezanje že premraz. Nekoč sem bil že pripeljal sem gor s Skute in v megli iskal stezo na Pode. Lazil sem po raztegnjenem grebenu

Foto J. Kovačič

Rinke s Koroške
Babe

in nisem niti vedel, kdaj sem prišel čez vrh, zato mi je bilo zdaj vse novo, ko sem dosegel najvišji rob in sedel na zvito vrvo.

Nobenega sledu ni bilo, da bi ljudje kaj prida hodili tod. Nič konservnih škatelj, črepij in papirja. Steza od Štruce sem je bila jedva še vidna in markacije so že povsem zbledele. Ker pa sem vedel, da je bila v zadnjih letih nekajkrat ponovljena Fritscheva smer v severozahodni steni, se mi je zdelo neverjetno, da bi se plezalci nikjer ne bili podpisali. Zaman pa sem se oziral za kakšnim možicem, dokler se zaradi vetra nisem presedel v zavetje in spoznal, da sem počival prav na njem. Med razsutimi skalami sem potem dobil sardinsko škatlico s porumenelimi papirji.

Previdno sem razgrinjal te razpadajoče spomine in takoj našel značilni podpis dr. Klementa Juga. Najstarejši zapis je bil iz l. 1908. Kaligrafsko litografirana posetnica dr. Vojtech Prachensky je nosila pripis v češčini, da je prišel na vrh z vodnikom Potočnikom. Po večini je bila pisava na vseh posetnicah in listkih zelo izprana, da se je za silo dalo razbrati še nekaj drugih nemških in čeških imen. Troje članov družine Rott iz Prage je doseglo vrh z vodnikom Ošepom na turi iz Češke kočice na Skuto. Leta 1913 sta se podpisala znana češka alpinista dr. Bohumil Franta in dr. Jiri Čermak. Šele pozneje so bili poleg dr. Juga zastopani tudi naši ljudje. Avgusta 1924 je dodal svojo posetnico Evgen Sida, poslednja pa sta se l. 1929 podpisala Ljubljancana Strban in Flegar.

Desetletja so tičali ti spomini pod kamenjem. Vmes je bil gotovo še marsikdo na vrhu, pa ni vedel zanje, da bi jim dodal še svoj podpis. Za plezalce pa sem izvedel, da so jo z gruščnate gredine nad steno pobrali na pot z Mlinarskega sedla na Ravni, ker se jim ni ljubilo prav na vrh...

Nezadržno hiti čas in tudi teh preostalih spominov zdaj ni več. Razsuti možici so na novo zgrajeni in v njih se nabirajo zapisi iz sedanosti. Pionirska doba je minula in te kamnite piramide na vrhovih niso več znamenja zmage. Tudi podpisi v njih niso prizadevanja po uveljavljanju, temveč zgolj ohranjanje starega alpinističnega izročila. Tako žde tam v soncu in viharjih te neme groblje skal na temenih, podobne zamišljenemu človeku, ki je sedel k počitku in zre v daljne, odmaknjene čase, ko se nad vrhovi menjavajo poletja in zime ter klije in odмира vedno novo življenje v objemu gora.

Tekme gorskih reševalcev v Zakopanih

P. C.

Gorska reševalna služba poljske republike je priredila v dneh od 30. III. do 1. IV. 1957 tekme gorskih reševalcev v zimskem reševanju na saneh v poznanem zimskem centru Zakopanih. Teh tekmovalci so se udeležili Avstrijci, Čehi, Jugoslovani in Poljaki. Poleg omenjenih so bili povabljeni tudi vsi zapadni alpski narodi, ki imajo vpeljana GRS, in vzhodni narodi. Udeležba je bila torej razmeroma skromna, toda razpoloženje je bilo zelo prijetno, diplomati bi ga gotovo označili s pristrčnim.

Tekmovanje »ratunkov gorskih« je vpeljana med Čehi in Poljaki že dalj časa, tudi Avstrijci so se ga lani udeležili. Preteklo zimo je bilo na Češkem in so zmagali Čehi. V letošnji sezoni so sklenili Poljaki pritegniti v to tekmovalstvo čimveč držav in mu dati tako pravo mednarodno obeležje. Delno so uspeli, kajti poleg štirih držav, ki so aktivno sodelovale, so poslali opazovalce tudi Rusi in Bolgari.

Zakopane leže na severni strani Tatr, 700 m nad morjem in imajo ca. 11 000 prebivalcev. Mesto je izredno raztegnjeno, okrog vsake hiše so vrtovi in gozd. Hiše so grajene v gorskem slogu in večinoma lesene. Mesto ima le nekaj zidanih hiš in hotelov, med njimi tudi hotel Imperial, kjer so bila nastanjena vsa inozemska tekmovalna moštva in velja za najboljši hotel v Zakopanih.

Jugoslavija je poslala na to tekmovalstvo šest tekmovalcev, enega sodnika in vodjo moštva. Vsako moštvo sta sestavljala dva tekmovalca. V skupini mlajših tekmovalcev smo imeli moštvo Slovenije (dr. Robič Andrej in Primožič iz Tržiča), iz Hrvaške sta nastopila Bajlić in Šimenković, v skupini starejših tekmovalcev smo imeli tudi dva zastopnika (Koblar in Praček). Tako smo nastopili s tremi moštvi. Ostale tri države so dale dosti več moštev, skupno je bilo na startu 21 moštev.

Tekmovanje je bilo zelo zahtevno in naporno. Tekmovalna proga je bila sestavljena iz dveh delov. Skupno je merila po dolžini ca. 2700 metrov in je imela 900 m višinske razlike in 38 vratic. Prvi del proge je bil dolg ca. 1500 m in je imel 14 vratic. Ta polovica se je merila na čas. Oba tekmovalca, ki sta sestavljala moštvo, sta startala istočasno, in sicer brez vsake opreme. Preteči sta morala peš (brez smuči) ca. 30—40 m do popolno natovorjenega Akkia ali podobnih reševalnih sani. Tu sta v vsej naglici navezala smuči, zadela oprtnike na rame in se pognala v strmino s praznimi reševalnimi sanmi. Čas se je meril od momenta, ko sta stekla peš iz starta. S praznimi reševalnimi sanmi je šlo v divjem tempu (tudi preko 60 km/h) do polovice, do mesta, kjer je v ograjenem prostoru ležal ponesrečenec. Poškodba ponesrečenca je bila izžrebana, in sicer so imeli vsi ponesrečenci zlom desne roke pod ramo. Prevezovanje in nakladanje ponesrečenca se je štelo v čas, do takrat, ko sta tekmovalca zapustila ograjeni prostor. Tu se je meril čas prve polovice in obenem start druge polovice proge.

Druga polovica proge je bila speljana po težkem in zelo valovitem terenu, imela je 24 vratic in ca. 1200 m dolžine. Na cilju sta morala tekmovalca razložiti ponesrečenca, odvezati smuči, zložiti vso opremo na reševalne sani in teči peš s sanmi ca. 30 m skozi cilj. Šele tu se je meril čas druge polovice proge, ki ni smel presegati 12 minut. Postavljena je bila meja (limita) 12 minut. Kdor je prispel prej, se mu je štelo 12 minut, kdor je potreboval več, je dobil za vsaki dve sekundi 1 točko pribitka. Ravno tako so dobili pribitek tisti, ki so med vožnjo nevarno nagibali sani, slabo prevezali zlom, podirali kole vele-slaloma in podobno.

Najboljši čas prvega dela proge je bil osnova za pribitek ostalim slabšim časom, in sicer za minuto 30 točk.

Omeniti je treba, da so startali Poljaki in Čehi s svojimi profesionalnimi reševalci. Poljaki imajo v Zakopanih moštvo 30 poklicnih reševalcev, ki prepeljejo v zimski sezoni do tisoč poškodovanih iz gora. Tudi Čehi imajo močno razpredeno poklicno GRS, ki ima posebno v zimi mnogo dela. V razgovoru z njimi smo dognali, da v skalah nimajo skoraj nobenega dela, glavno zaposlitev imajo le v zimi. Borba za prva mesta je tekla med Čehi in Poljaki. Slednji so imeli v tej sezoni več sreče od Čehov. Važno vlogo na tekmi v zgornjem delu steze, kjer se je tekmovalo s praznimi sanmi na čas, so odigrale sani. Čehi so tekmovali s kanadskimi plohi, ki so zelo lahki in jih vodi en sam tekmovalec, drugi tekmovalec, ki sestavlja moštvo, smuča prosto spredaj ali zadaj in nosi nahrbtnik za oba. Tudi Poljaki imajo podobne sani domačega izdelka, ki jih vodi en sam tekmovalec. Že pri obveznem treningu v petek 29. III. se je videlo, da imajo kanadske in poljske sani precejšnjo prednost pred nemškimi Akkia čolnom, ki ga morata voditi dva moža. Tako so imeli jugoslovanski in avstrijski tekmovalci že v naprej pokopano vsako možnost za plasma. Na drugem delu proge, kjer so vozili tekmovalci ponesrečenca v čolnu, se je pokazalo, da je Akkia približno enakovreden kanadkam, toda tu je bila postavljena limita (časovna meja) 12 minut. Tudi prevezovanje zloma, ki se je štelo v čas na prvem delu steze, so opravili različni tekmovalci različno. Naši so prevezovali zlom s povoji, medtem ko so najhitrejši povezali kar samo s dvema trikotnima rutama. Že na startu samem se je pokazala iznajdljivost. Naš Primožič ima n. pr. vez dolgega jermena (Langriemen), medtem ko so imeli Čehi in Poljaki vsi samo »kandahar« in še tega brez varovalnega jermena. Da bi bile take tekme pravične za vse, torej, da bi startali vsi pod istimi pogoji, bi morali kategorizirati tekmovalce po čolnih, ki jih uporabljajo, prevezovanje ponesrečenca se ne bi smelo šteti v čas, vsi tekmovalci bi morali imeti obvezno »kandahar« ali »Bildstein-streme« z varovalnim jermenom. Slednja zahteva je upravičena zaradi varnosti prevoza, da smučka ne more uiti z noge.

Primožič in dr. Robič sta startala s poljskimi sanmi in sta imela sam čisti čas vožnje enako dober za najboljšim časom, toda zamudila sta z navezovanjem smučič in s prevezovanjem ponesrečenca. Praček in Koblar sta vozila Akkia in zaradi tega nista mogla poseči v borbo s kanadkami. Tudi Avstrijci so startali samo z Akkia-čolnom in čeprav so imeli v moštvo odličnega smučarja Salvenmoserja, niso zasedli nobenega vidnega mesta. Bajlič in Šimenkovič sta dobila od Avstrijcev defektni Akkia čoln, manjkala mu je drsnica spodaj, zaradi tega sta v strmini padla na prvem ovinku, zaneslo ju je na poledenelem snegu daleč v dolino. Pri tem je Šimenkoviču ušla še smučka z noge in sta bila primorana odstopiti. Toda komaj sta se ustavila, sta že stopila v reševalno akcijo. Visoko nad njima se je v snegu spodrsnila neka gledalka, pridrsela navzdol in omedlela obležala v bližini naših dveh tekmovalcev. Naložila sta jo na Akkia in odvlekla na zgornjo postajo žičnice na sam Kasprovi Vierch. To ni bilo lahko delo.

Rezultat tekme je za naše tekmovalce predvsem velika šola. Edini uspeh je nagrada II. moštva za najboljšo vožnjo. Videli smo, da je zimsko reševanje na Poljskem in Češkem na zelo visoki stopnji. Videli smo nove modele sani, lahke in hitre kanadke, ki jih upravlja en sam mož. Tekmovanje ni brez pomena. Reševalce prisili na vadbo v smučanju. Dober tekmovalec z reševalnimi smučmi mora biti zelo dober in siguren smučar. Taka tekmoovanja močno pospešujejo vadbo v smučanju, vadbo v prevezovanju in vožnji s čolni in so

zato nadvse pozitivna. Videli smo, da smo v zimsko-reševalni opremi daleč zadnji. Čehi, Poljaki in Avstrijci imajo kup raznih čolnov, mi imamo zadaj enega samega Akkia. Mislimi bo treba na izdelavo kanadk, še posebno sedaj, ko bomo dobili nekaj daljših žičnic in bo GRS morala stalno posredovati. Videli smo zelo praktične ponjave, v katere zavijejo Čehi ponesrečenca pri prevozu s kanadkami in še mnogo drugih praktičnih malenkosti v zvezi z zimskim reševanjem.

Organizacija prireditve je bila na višku, Poljaki niso štedili z ljudmi in denarjem. Vse je potekalo natanko po načrtu.

V nedeljo 31. III. se je vršilo na Katalovki, v bližini tekmovanja prejšnjega dne, predvajanje raznih načinov reševanja. Čehi so najprej demonstrirali reševanja s čolni na vse načine, sledili smo mi, in sicer s sondiranjem plazu, kjer smo iskali ponesrečenca. Po polurnem iskanju smo ga našli in želi obilno priznanje pri številnih gledalcih. Zanimanje s strani publike je bilo prav izredno za naše pojme, saj je bilo navzočih pri tej reševalni demonstraciji okrog tisoč ljudi. Ob vsaki priložnosti so pokazali Poljaki tople simpatije do našega moštva. Avstrijci so prikazali reševanje z Gramingerjem in žičnico z Marinerjem. Tudi oni so želi obilo priznanja.

V nedeljo 31. III. zvečer je bila slovesna razdelitev nagrad z banketom v hotelu Imperial. Tudi pri tej priložnosti niso štedili Poljaki s priznanji Jugoslovanom, še posebno tedaj, ko je naš zastopnik v slovenskem jeziku spregovoril nekaj besed v zahvalo za gostoljubnost in predal darila PSJ poljski GRS.

Vodja naše odprave dr. Daro Dolar je stopil v stike tudi s predsednikom ruske planinske zveze Romanovom in poznanim ruskim alpinistom Abalakovim. Slednji je zelo zanimiv, pravi alpinistični značaj, prijazen, skromen in inteligenten. Pri svojih znanih podvigih v Pamirju je izgubil prste na obeh rokah in na nogah, toda kljub temu in kljub 52 letom je še vedno aktiven alpinist, vodi alpinistične tečaje poleti in deloma tudi pozimi. Na vprašanje dr. Dolarja, kako sodi o naših alpinistih, je dal zanimivo izjavo, da ima Jugoslavija enega zelo dobrega alpinista, to je Igor Levstik (ki je bil lani na Kavkazu v družbi ostale jug. odprave), potem ima še enega, ki je tudi zelo dober, samo da je že starejši (dr. Potočnik), in tretjega, ki je tudi dober, ima pa slabo srce (Bučer). Vsi ostali niso alpinisti, toda dobri turisti, za, no, tako srednje težke položne ture... Dr. Dolar je s težavo dopovedal Abalakovu, da to ni bila ravno vrhunška odprava jugosl. alpinistov in da imamo doma še dosti izurjenih alpinistov. Abalakov mu je odvrnil, da bi se kaj takega v Rusiji pač ne pripetilo in da bi zelo skrbno izbirali kvaliteto, preden bi ljudi poslali v ogenj tujine. Abalakov je strojni inženir, toda v glavnem je sedaj vprežen le v alpinizem. Oba ruska predstavnika sta rada poiskala družbo dr. Dolarja, ker sta se lahko pomenila z njim v svojem jeziku.

Sploh je bil dr. Dolar nekako središče organizacijskega življenja v popoldanskih in večernih urah v Imperialu, ker so se lahko pomenili z njim v raznih evropskih jezikih. Taka stvar zapušča najugodnejši vtis.

Zadnji dan našega bivanja v Zakopanih smo bili povabljeni na ogled poljskega filma o gorskih reševalcih. Pri tej priložnosti smo predvajali tudi naš kratki film iste vsebine. S tem filmom nismo napravili ravno najboljšega vtisa, kajti poljski je bil daleko boljši. Vsebina prikazuje resnični dogodek iz leta 1945 pozimi, tik pred koncem vojne. Zakopane so bile že osvobojene, preko Tatr na slovaški strani pa je tekla še vedno borba med Nemci in parti-

zani. V majhni gorski kočici so ležali ranjeni partizani, te je bilo treba spraviti preko meje in to akcijo so izvedli zakopanski reševalci, med njimi tudi Stanislav Marusarsz, poznani poljski smučar-skakalec. V hudi zimi in globokem snegu so se prebili z ranjenci na saneh preko vrhov. Film je prvovrstno izdelan in v vseh pogledih in prikazuje mnogo smučanja, plezanja in reševanja.

Slovo od poljskih reševalcev je bilo pristrčno, spremili so nas do Katovic, kamor so nas prepeljali z avtomobilom. Take prireditve so dobra vez med reševalnimi organizacijami posameznih držav in tudi vez za spoznavanje napredka reševalne službe.

Dvakrat na Grossglockner-ju

RADO KOČEVAR

Na Großglocknerju ali Velikem Kleku sem bil prvič leta 1950 po navadni poti, in drugič dve leti pozneje preko severne stene. Oba vzpona sta bila lepa in jima namenjam te vrstice, pravzaprav pa drugemu vzponu preko severne stene. Obe turi že počasi prehajata v pozabo, posebne okoliščine in doživetja pa me vežejo na to goro in podoba Velikega Kleka mi je vedno živa.

Bilo je v začetku julija 1950. V popoldanskem vlaku se je skozi karavanški predor peljala v Avstrijo majhna ljubljanska štiričlanska neuradna »žepna« odprava. Kupe je bil nabit res kar s kovčki in nahrbtniki. Pokojni Pogačnik Jože in jaz sva bila prvič v inozemstvu, Lukanc Ivo in Velnar Miloš pa sta se peljala že drugič preko meje.

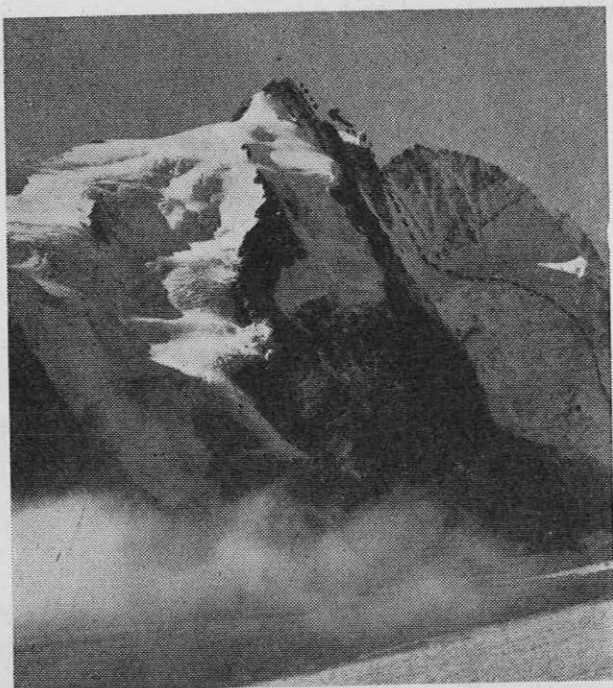
Na Großglockner smo potovali z južne strani, to je iz Lienza. Pristopili pa smo po običajni poti iz Adlerjeve kočice. Vzpon smo odpravili normalno, čeprav so moji trije tovariši imeli nekaj strahu na strmi granitni rezi vrhnjega grebena.

Morda bi na ta dan pozabil, če ne bi bil v družbi pokojnega dobrega tovariša in znanega funkcionarja PZS Jožeta Pogačnika. Obenem pa se nam je tudi ob povratku pripetil zanimiv dogodek: Vračali smo se namreč iz Adlerjeve kočice po ledeniku v dolino. Iznenada pa smo obstali pred mladeničem, ki si je z rokami zastiral obraz in presunljivo jokal. Noge so mu že klecnile od strahu in padel bi bil po strmini navzdol, da ga nisem zadnji hip prijel. Zvedeli smo, da mu je spodrsnilo dekle. Sled v razmočenem snegu nam je kazala smer, po kateri je nesrečno dekle zdrsnilo v neznano in obležalo nekje v globoki razpoki.

V naslednjih napetih trenutkih, ki so sledili temu odkritju, sem odločil, da moji trije tovariši odidejo po navadni poti navzdol in me počakajo pri Franz-Joseföhöhe. Tam naj takoj obveste avstrijsko gorsko reševalno službo.

Srečno naključje pa je hotelo, da je ravno takrat prilomastil mimo domači gorski vodnik Peter Rupitsch s svojo klientinjo. Zanimalo me je, kako bo ravnal stari vodnik. Videl sem v svoje veselje, da je človeško življenje bilo to pot več vredno od denarja. Spravil je svojo gospo na varno in z derezami sva začela sestopati po ledeni strmini.

Kmalu sva odkrila ponesrečenko v dvajset metrov globoki razpoki. Na najino veselje je bila živa po še danes nerazumljivem naključju. Ker je bila deklica lahka, sva jo z močjo svojih rok dvignila na površje. Iz ledenika pa

Severna stena Grossglocknerja
----- smer vzpona

sva jo spravila tako, da sem jaz plezal za dolžino vrvi navzgor in potem oba varoval.

Na Franz Josefhöhe so pribrnela motorna kolesa avstrijske gorske reševalne službe, toda žrtev je bila že na varnem. Skromni »Danke« in »Sie sind ein guter Mann« so bile zame dovolj.

Čez uro pozneje smo že sedeli v avtobusu, ki je varno drvel po divjih serpentinah v Zell am See.

Dve leti pozneje me je pot zanesla zopet v avstrijske gore. Jeseniško PD je izvedlo avtobusni izlet v Lienške Dolomite in Großglockner. Opolnoči smo prestopili mejo na Korenskem sedlu. Ko se je začelo daniti, smo v medlem svetu lahko razložili sesutine Dobrača, čigar skalni bloki so se premaknili pred 600 leti v dolino.

V avtobusu nas je bilo petinštirideset in med redkimi povabljenici sva na zadnjem sedežu sedela tudi midva s Cicem in Veninškom.

Lienz, glavno mesto vzhodne Tirolske, je ravno tedaj praznovalo sedemstoletnico ustanovitve. Na to so nas opozarjali številni turistični lepaki v vseh mogočih jezikih.

Naš prvi cilj je bil obiskati Lienške dolomite, zato smo se še istega dne ob prihodu povzpeli na Karlsbaderhütte, ki leži sredi lepe gorske krnice na obrežju dveh majhnih ledeniških jezer. Te gore so pravzaprav Dolomiti le po imenu. Naše gore so le nekaj drugega. Razumljivo, da obisk teh gora ni tako velik.

Zaradi neprespance noči v avtobusu smo ta popoldan določili za počitek. Kljub temu pa se je nekaj jeseniških nadobudnežev povspelo na bližnji Roter Turm nad kočjo.

Tudi pod grebenom je precej strmo

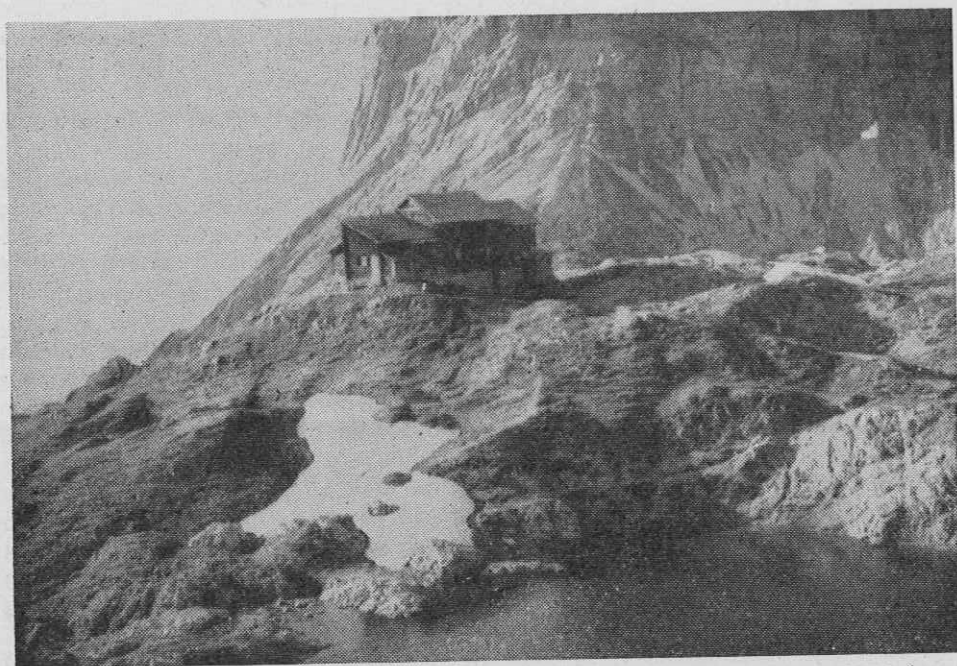
Foto Rado Kočevar
Vstop v raz Laserze

Naslednje jutro smo obiskali nekatere vrhove. Planinci so se odločili za markirane poti, alpinisti, kolikor jih je bilo, pa za lažje plezalne vzpone. V družbi Cica in Staneta sem se odločil preplezati sloviti raz Laserze. Dvestometrski raz je po svojih težavah znan daleč okoli. Toda prekratko odmerjen čas štirih ur nas je prisilil, da smo sredi raza morali vzpon prekiniti in se po vrvi spustiti nazaj v grušč. Jezili smo se nad slabim programom Jeseničanov, ki so za spoznavanje Lienških Dolomitov določili le en dopoldan. Potem pa smo dirjali kakor za stavo na Tristachersee in komaj ujeli avtobus, ki nas je še isti popoldan odpeljal na Franz Josefhöhe. Okrog polnoči smo utrujeni legli k počitku na zaprašene pograde v Hofmanovi koči.

Ob jutranjem svitu se je kolona tridesetih Jeseničanov odpravila na Veliki Klek, Cic, Veninšek, Krušic in jaz pa smo se povzpeli na tri tisoč metrov položni vrh Johannisberg. Pravzaprav smo si tega dne hoteli ogledati smeri v severni steni Kleka za prihodnji dan.

Krušic in Šilar sta se odločila preplezati Palavicinijev žleb, midva s Cicem pa sva vstopila v severno steno v smeri Klekove škrbine. Zaradi padajočega snega in kamenja smo se iz Hofmanove kočice odpravili že kmalu po polnoči in v zgodnjem jutranjem svitu hkrati vstopili v steno. Pred nami sta stopali po zamrznjenem sredu še dve navezi Avstrijcev, ki ju je vodil znani Toni Egger iz Lienza.

Karlbader Hütte v Lienških Dolomitih

Foto Rado Kočevar

Pobočje pred nama je bilo zelo strmo. Odločila sva se plezati brez vrvi in to zato, da bi prištedila na času in obenem plezala varneje. Zagrizla sva se kakor mačka v belo strmino. Mimo naju so večkrat zasikali kamni raznih oblik in čim više sva bila, tembolj naju je zaskalelo v srcih, ko sva se ozirala za malimi drobci kamenja, ki so neslišno izginjali nekje v veliki krajni poči.

Čprav je bil greben tehnično težji, sva se vendarle oddahnila, ko nisva bila več prilepljena na sneg kakor pajka.

Nikoli si nisem mogel misliti, da bom ob tričetrt na devet že na vrhu Velikega Kleka. Tako hitro nama je šlo izpod rok plezanje. Kmalu sta tudi Janez in Janko dosegla vrh. To je bil vesel dan iz našega življenja, posebej še, ker nam je narava naklonila povrhu vsega še izredno lep dan in razgled iz 3798 metrov visoke gore. Avstrijci, ki so preplezali severni raz, pa so videli, da tudi Slovenci nekaj zmorejo.

Isto popoldne smo se že vračali skozi Möllsko dolino in prenočili v šotorih pri vasi Döhriach ob Milstättskem jezeru. Naslednjega dne pa smo že bili na bregovih Osojskega jezera. Videl sem, kako so ljudje z radovednostjo ogledovali znak našega avtomobila »YU«. Ob Vrbskem jezeru smo srečali fanta, ki je pred leti zapustil našo domovino. Solza se mu je utrnila, ko je zaslišal domačo govorico.

Ko je popoldan krenil avtobus na strmi Korenski klanec, nam je bilo v hipu žal, da zapuščamo koroške gore. Bili smo premalo časa zunaj, da bi se v nas pojavilo domotožje kakor že tolikokrat v tujini.

Gazil je proti macesnu na robu. Nahrbtnik je vrgel k deblu, si obrisal potno čelo in se zadovoljno ozrl za kačasto zvito gazjo, ki ga je pripeljala k gori.

Sinjeoki je vzravnal svoje prožno, mlado telo ob usahlem drevesu, se široko vstopil v sneg in se zagledal v zasneženo steno trikotne gore. Pred njim se je poganjala v nedostopni, grozeči veličini naravnost v temno, modro zimsko nebo. Zamaknjeno je strmel v to navpično belo ploskev, v katero so prvi prameni jutranjega sonca zarisali prav rahle sence. Gledal je steno in se opajal nad lepoto tega dovršenega skladja in mislijo, da ta stena mora biti njegova. Gledal jo je kot obraz device, katere neomadeževana bit vznemirja, vabi in zapeljuje. Nihče še ni preplezal te stene v snegu. Ljubil je trikotno goro z nekim posebnim žarom. Leta in leta je nosil njeno podobo v zavesti, njegovo občudovanje pa se je zlilo z željo po dejanju. Rad bi, on, Sinjeoki, neizbrisno vklesal svoje ime v te grozeče sklade ogromnega skalnega kolosa, ki je s svojo ostro konico prebadal sivino neba in razbijal neurne oblake in se nasmihal v svoji nedosegljivi veličini redkim ljudem, ki so se drznili stopiti v njegovo navpično prostranstvo. Spoštovanje je vzbujala gora v njem. Bilo mu je, kot da iz te grozeče gmote, ki se odmika človekovemu razumu, prihaja vanj silna moč, ki ne vprašuje, zakaj biti prvi, prvi, prvi, ki bo stopil preko te stene na teme trikotne gore.

Sedel je na nahrbtnik, se naslonil na drevo in z daljnogledom pričel sistematično proučevati dobro poznano letno smer v sneženih okoliščinah. Misel je lomila zapreke. Ko je preletel tisočmetersko globino od vrha do vznožja in spet do temena, ga je veličina zamišljenega dejanja vsega prevzela. Odpodil je občutke tesnobe, ki so iz mračnih oledenelih kaminov kot hladne sence segale v dušo. Ne, ne, sedaj ali nikoli!

Zmotilo ga je pritajeno govorjenje. Pod seboj je zagledal dva alpinista, ki sta se vzpenjala pod peči. Negloboko pod njim sta se ustavila, zasadila cepine v sneg, se naslonila nanje, se zazrla v steno in se nekaj menila. Ujel ju je v daljnogledu. Prvega je takoj prepoznal. Bil je Širokopleči. Močan, postaven fant, poznan alpinist. Čelo se mu je zmračilo. Motril ju je z občutkom ljubosumnega tekmeča. Hočeta mu vzeti nekaj, kar je namenil sebi. Videl je, kako Širokopleči kaže z roko na steno. To je edini resni tekmeč, ki ogroža njegovo zamisel.

Onadva spodaj sta zavila po njegovi sledi na glavič. Ni maral, da bi ga videla. Šele, ko je videl, da je srečanje neizogibno, se je naslonil na deblo in se naredil spečega. Opazila sta ga in se začela glasneje meniti. Šele, ko sta zavpila nanj, se je navidezno zdramil. Pozdravili so se. Širokopleči mu je s svojo medvedjo šapo kot s kleščami stisnil in potresel roko, da ga je narahlo zazeblu pri srcu. Zavidal mu je moč.

— Ali mislita v steno? — ju je vprašal.

— Kje pa, saj nisva samomorilca. Tako početje bi bila prava blaznost. —

Pritrdil jima je in dodal, kako je pozimi nevarno v tej steni, ko ob vsaki spremembi vremena grme plazovi. Menili so se o žrtvah gornikov, ki jih je že zahtevala ta gora. Radovedno so tipali drug v drugega, se slepili in razumevajoče nasmihali.

Sinjeoki in Širokopleči pa sta v srcu čutila drug drugega. Prav dobro sta vedela, da ima vsak svoj naklep, od katerega nihče ne bo odstopil. Gre samo za čas, ki bo odločil med njima in steno. Že drugič sta se srečala ob

tem macesnu in vedela sta, da ju ni prignala le žeja po lepoti tja gor, temveč sla po osvajanju. Pustil ju je, da sta odšla. Sam pa je hotel še povasovati. Naklep v njem ga je prerastel. Izoblikoval se je v eno samo zapoved. Moram! In to brez odlašanja. Saj je naloga preplezati to steno vredna vsega življenja. Potem se je odpravil. Na robu, kjer je bil pogled najlepši na trikotno goro, je postal. Naklep je postal trmasta, brezkompromisna napoved: naj pade stena ali jaz! Ta odločitev je bila tako trdna in silovita, da niti premišljati ni maral več o njej.

*

Že nekaj dni potem sta se še v mračnem jutru vzpenjala z dobrim tovarišem skozi redki gozd proti steni. Sinjeoki ni mogel več čakati. V sanjah je videl belo trikotno steno in v njej Širokoplečega, kako se drzno poteguje kvišku s svojimi močnimi, medvedjimi rokami. Prav zato se je odločil, čeprav vreme ni bilo najboljše. Bil je nemiren. V koči sicer ni kazalo, da bi se bil zadnje dni mudil v njej kak obiskovalec, vendar se je pomiril šele, ko sta zagazila pod steno v nedotaknjeno belino pršiča.

Zdaniilo se je. Nekaj belih, cunjastih megla je vrtel vihar in jih trgal po ledenem obličju trikotne gore, dokler je ni razgrnil. Njeno obličje je bilo pod mračnim jeklenosivim jutranjim nebom odmaknjeno, hladno in nerazumevajoče.

Hlad in tesnoba sta ju objela. Prihajala sta iz teh mrtvih, v led okovanih sten. Spoštljivosti se je primešal strah pred neznanim. Že je hotel reči tovarišu, da bi se obrnila, in počakala na lepše vreme, saj je podobno željo bral tudi v njegovih očeh, toda bil je preveč samoljuben, da bi se umaknil. Spomnil se je, da lahko že jutri pride Širokopleči.

Šele ko je zažvenketalo železje, navezано okoli pasu, in so zahrstele dereze v poledenelem pobočju, ju je tesnobni občutek minil. Pričela sta z delom, ki ju je kaj kmalu ogrelo. On, Sinjeoki, je vodil. Z mrzlo sivino jutra, v katero se je zaganjal piš viharja, se je mešal zven klinov. Vrv je tekla, raztežaj za raztežajem, in višina je rastla. Sporazumevala sta se v skopem plezalskem jeziku. Vse besede so bile premišljene, pomembne.

Z zaletelostjo mladostne moči sta oba pozabila na tesnobne občutke tam spodaj. Vodila ju je ena sama misel: Osvojiti steno. S svojo silo, močjo rok in razuma. — Predrzna preračunljivost se ni dosti menila za nevarnosti. Napredovala sta še dokaj hitro.

— Kaže, da bova dobro opravila. Morda še ta dan prideva iz stene, — je dejal Sinjeoki tovarišu. Občutek zadovoljstva ga je prevzel. Tako, lahko pride Širokopleči. Prišel bo prepozno. To bo porazno zanj. —

Dobro je vedel, da bo prišel. Kot on sam ne bi, tudi on ne bo prenesel občutka, da je odbit, da je prešlab, saj se je enkrat že vrnil iz stene.

— Prepozno, prepozno, — je hrumel vihar v steni, dvigal s polic sipki pršič in ju bičal v obraz z drobnimi zrnci.

Ob koncu prve tretjine je stena prvič pokazala zobe. Zdelovala sta navpični kamn, ki ga je zaprla velika opast. Čeprav je vrv tekla skozi nekaj vponk, ga je zazeblo pri srcu, ko se je prevesil in začel s cepinom obdelovati skorja. Krhki sneženi odpadki so škropili in se trkljajoč izgubljali v prepadu. Že so ga bolele roke in noge in jeli so ga prijematni krči. Čas je tekal. Oni spodaj je že postajal nervozen in nestrpen. Sneženim kepam se je umaknil pod previs, prezebal je in ga varoval. Slednjič se je Sinjeokemu le posrečilo okobaliti sneženo streho in se izvleči. Ko pa se je vpel v zabiti klin in se prestopil, je

zahrumelo. Streha se je odlomila pod nogo. Pridušeno je kriknil in obvisel. Snežena gmota pa se je razklala na tisoč kosov in hrumeč izginila v prepadu mimo prebledelega tovariša, ki je za las ušel smrti.

Šele ko sta spet stala drug ob drugem na varnem stojišču, sta se počasi znebila neljubega tesnobnega občutka. Gora ju je posvarila, z opastjo vred je odletelo v globino tudi nekaj samozavesti. S spoštljivo previdnostjo sta lezla naprej, varujoč se na vsakem koraku. Šele ko jima je nova opast zastavila pot, sta v dvomih gledala drug drugega. Ali bi se vrnila? Do noči bi lahko sestopila. Tuljenje viharja je prehajalo v rjojenje. Vedela sta, da ju čaka noč v steni. Spet ni nihče hotel izreči besede: Umik.

Zato sta naskočila opast. Kakšen zoprn občutek in strah poraja fizična ogroženost! Nekaj morečega mu je legalo na dušo. Saj še skoraj nič ni živel. Kaj vse ima v načrtu! In tudi ljudje, tisti, ki jih ceni, ali oni, ki jih prezira kot mehkužce, marsikaj grade nanj. Kako zaprno je ležati na melišču pod steno, krvav in razbit, in sedaj pozimi, zmrznjen in trd kot polenovka! Videl je mrtvece, ki jih je izmaličila ostroroba kamenita globina. Skušal je odpoditi vsiljive predstave. Ali ni bolje živeti? Kaj je, če padeš? Sicer te nekateri občudujejo kot heroja, drugi pa te imajo za bedaka, ker si samovoljno silil v smrt. Prenehal si obstajati in v nekaj letih, morda v desetletjih, utoneš v pozabo tudi pri najbližjih. Pomislil je na dekle, ki ji je bil razkril svoje srce. Nekaj solza bo potočila, če bom padel. Še preden pa bom zgnil, bo že vzdihovala v naročju drugega in ga ljubkovala. Kako smešno! Če pade stena, bo trikotna gora stala kakor prej. Kaj malo ji je mar, če treskajo strele, se rušijo skale ali če se drobni praški — ljudje plazijo v njej. Ona živi le v naši zavesti in to v vsakomur po svoje. Kdor pade, utone v morju ničel, ki so morda nekoč nekaj pomenile. V vsakem primeru je človek majhen, stena velika. Človek sprejema, gora daje.

V nevarno opast se je podal šele, ko je pomislil, kako bi jo zmlel s cepinom v prah Širokopleči. Dosti je imel opravka, preden jo je prelisil. Šele ko sta bila oba na lažjem terenu, sta odpodila neljube misli in občutke.

Sivina dneva je postala temnejša in dan se je nagnil k zatonu. Razmišljala sta o bivaku. Spustila sta se na širše snežišče. Pod steno sta si v naphanem, zbitem snegu izbrala mesto. Skopala sta luknjo v sneg in se počeno ogrela. V dolino se je že priplazil mrak, ko sta bila gotova. Zlezla sta v zavetje pred viharjem. Luknjo pa sta založila s snegom in se pripravila za noč po vseh gorniških pravilih. Nekaj časa sta se menila o marsičem iz njunih življenj, potem pa sta postala redkobesednejša, dokler nista utihnili vsak v svojih mislih. Zunaj je besnel vihar, tulil in zavijal okoli sten kot pobesnelo krdelo volkov, ki je gladno sredi ledene puščave zavohalo žrtve. Nista se menila zanj. Nek poseben občutek ju je uspaval. Občutek življenjske odmaknjenosti. Teh nekaj sto metrov oledenelega zidu, ki jima je navzdol in navzgor zapiral pot k ljudem, je napravilo v njiju vtis, da sta nekje, v nekem drugem svetu, kjer so vsa življenjska merila drugačna, v svetu, kjer je človek samemu sebi in sočlovku najbližji.

Sinjeoki je na pol dremal in se predajal vsakovrstnim podobam, ki so brzele brez reda skozi njegovo zavest. Čeprav nekam tesnobno, se je v tej majhni luknji kar dobro počutil. Jutri bo stena padla! Tudi če se neurje ne umiri.

Zdaniilo se je. Iz doline se je plazil zapozneli mrak, v sivem nebu pa je še vedno vršalo. Navsezgodaj sta bila že pred svojo luknjo. Okorno sta pregibala otrdele ude in si natirala ohlajene noge. Videti sta bila kot dva medveda, saj

sta navlekla nase vse, kar sta imela s seboj. Nista dosti odlašala. Pobrala sta in se lotila novih problemov. Pred njima se je vzpela kvišku nedotaknjena stena. Nič več ni bilo strahu. Privadila sta se robotosti ves včerajšnji dan. Čutila sta, da jima je noč izpila precej moči in da še ene noči ne bi prebila v snegu. Spet so zveneli klini. Jahaje sta premagovala rezi in se lisičila po policah in spet navzgor, navzgor, više k cilju, nazaj v življenje. Njuno zavest je prevevala ena sama želja — prebiti se k vrhu. V svesti sta si bila, da je stena premagana. Toda ovire so se množile. Kradle so čas, pile moči in krnile voljo. Vihar je tulil z nezmanjšano silo, ju mrazil, da so jima trdele roke. Sinjeoki je začutil bolečine v nogah. Čeprav mu to ni vzelo volje, je vedel, da se njegov zagon ne da več meriti z včerajšnjo silo. Oblak sipkega, mrzlega pršiča ju je zivil. Stena je tonila v megleni mečavi. Zračnost je izgubljala svojo gorečnost in ostrorobi okrajki so otopeli. Strah jima je grabil dušo. Šele ko je čez nekaj časa odleglo in je veter razcefral meglo, je stena spet pokazala oguljena rebra mogočnih skal, ki so ji gradile vrh. Oddahnila sta se. Priplezala sta pod zadnji, najtežji kamin. Za njim se je svet prevesil in strmina je postala položnejša. Gledala sta gladko navpičnost nad prepadom in slabe s snegom in ledom zalite stopi in oprimke. Za hip je Sinjeoki podvomil. Velika skrb, bojazen ga je obšla. Pod njima se je, kot bi razpela smrt svoj beli prt, razpotegnila meglica. Teh nekaj navpičnih metrov bo odločilo. Preden sta naskočila nevarno mesto, je Sinjeoki zažvižgal monoton napev melanholične pesmi z namenom, da bi pomiril nemirno notranjost. Ko se je pomiril, je skoncentriral vso voljo na tistih nekaj desetih metrov, ki so držali nekam v nebo. — Hej, Širokopleči, za tistimi desetimi metri ti bom lahko voščil: Ljubček, prepozno — če bo gora hotela.

Potem se je podal. Spočetka je plezal nekoliko negotovo, potem pa se je z brezhibno dovršenimi gibi vlekel više in više. Oni spodaj ga je s strahom varoval, gledal, kako je polzela dvojna vrv skozi vponke, in se čudil, od kod taka moč v navidez šibkem telesu. Klini so peli. Ko ga je zagledal v previsu kot silhueto na nebu, je pridržal dih. Videl ga je, kako se je zavihtel in kmalu za tem izginil za robom. Potem je vrv tekla hitreje in nov zven dveh klinov ter veseli glas: Naprej! — ga je zdramil iz omrtvičenih sanj. Ko je prilezel do njega, je videl, da je vsa zaskrbljenost izginila z obraza. V čudnem, zmago-slavnem soju so mu sijale oči. Še ta skalni skok, pa bo konec kamina. Sinjeoki je izvlekel dolg klin, na katerem je visel karton z napisom: »Ljubček, prepozno!«

— Poglej — mu je dejal, z neko vzvišeno ironijo in samovšečnostjo.

— To je pozdrav Širokoplečemu. Ne bi bilo prav, da se mu ne bi javila.

Prišel bo s svojim čez nekaj dni. —

— Misliš? — mu je skušal ugovarjati tovariš.

— Kaj, — mu je odvrnil. — Saj je čudno, da ga ni bilo pred nama.

Vem, da ga bo prineslo tako gotovo kot srnjaka na pašo. Saj je prav, ali ne? — Skušal je dobiti potrdila za svoje ravnanje.

— Sedaj me varuj, čvrsto. —

Z mačjo prožnostjo se je zaplezal pod previs in se pripel k varovalnemu klinu. Izvesil se je ter zataknil dolgi klin z listkom v primerno špranjo. Pod udarci kladiva je zvenel vse lepše in višje. Prav do ušesa ga je zabil in še nekajkrat ves zasopel udaril po njem, da se je glavica kar skrivila, kot bi ga hotel zabiti za večnost. Listek — Ljubček, prepozno — pa je zaplapolal v vetru.

Z velikim zadoščenjem po težkem delu se je ves razgret vrnil. Zadnji težji raztežaj je prepustil tovarišu, čeprav s težkim srcem. Nikdar se ni dobro

počutil v vlogi drugega. Ko sta premagala še to nevarnost, sta se znašla na lažjem terenu. Na vrh sta prodirala z zavestjo zmagovalcev, v katerih je preživeta tesnoba in strah že davno utonila v pozabo.

Sivino žalostnega enoličnega neba so razklali vetrovi. Skozi jasnico se je pokazalo modro nebo in za nekaj hipov je posijalo sonce. Pozlatilo je konico trikotne gore in zalesketale so se divje strmine v slepeči luči. Na vrhu sta zabila cepine skozi trdo ledeno skorjo. Krepko sta se objela preko ramen in nekaj časa molčala. Občutek neizmerne sreče pomešan z zmagoslavjem in ganjenostjo ju je polnil.

— Ničesar nad menoj, ničesar, — je pomislil Sinjeoki in se predal reki zmagoslavnih čustev. Deviška stena trioglate gore je padla. Mnogo pomeni to, biti prvi. Ali to pomeni več navznotraj ali navzven? Obojestransko pomeni mnogo, ker učinkuje sorazmerno. Toda več pomeni navznotraj. To, kar se zunaj ne da izraziti, to je potrdilo moči in volje. To je zadovoljitev dolgoletnih hrepenenj in prizadevanj. Hej, Širokopleči, naj ti bo gora še tako milostljiva, prvi ne moreš več biti. Občutek samozadovoljstva in etična vrednost dejanja, saj sta v teh dveh dneh večkrat ušla smrti, se je prepletal z lepoto zasneženih gora, ki so kot veriga rastle okoli njiju. Čas je dobil svojo vrednost. V bežnih trenutkih je dajal več, kot dajejo včasih dolgi dnevi in meseci.

Sonce so zagrnili oblaki, vzhodnik pa je potiskal preko grebenov nove temne sive megle. Sinjeoki je začutil bolečine v nogah še huje kot prej in čaši penečega se zmagoslavja se je prililo nekaj grenkih kapljic skrbi.

Zagazila sta v prostrana razvlečena strma snežišča ter se jela spuščati v dno ogromnega lijaka, obdanega od fantastičnega venca vrhov in sten, ki je bil videti, kot bi ne bil resničen. Blodila sta po snežnih planjavah, se prebijala preko plazov, toda poti ni hotelo biti konca. Po nekaj urah ju je objela megla. Sinjeoki se je opotekal, kot bi bil pijan. Vanj se je pričela vtihotapljati vest, njegovo samozavest je jelo izpodjedati kot črv izpodjeda korenino. Ni prav, kar je pripravil Širokoplečemu. Saj gore niso dirkališče niti neučakana ženska.

Mračilo se je že, ko sta se dajala v zadnjih skokih. Sinjeokemu je bil korak vedno težji. V srcu je še vedno bleščal boj z goro. Razglabljal je o svoji ljubezni do gora. Ali bolj ljubi gore ali sebe? Ali se človek more iz ljubezni do gore uničiti ali ga žene v skale samoljubna tekma za višje mesto v čredi? Čudne misli so ga motile. Iskal je odgovorov in jih ni našel. Povsod so vstajala vprašanja, čemu, čemu, in izginjala največkrat brez odgovora.

Na zadnji strmali se je Sinjeoki spotaknil. Konica dereze se mu je zataknila v nogavico. Padel je in se zatrkljal po strmini. Objela ga je tema.

Zbudil se je šele v bolnišnici. Odprl je oči in bil je sam v temni bolniški sobi. Pred očmi pa mu je še vedno lebdela ogromna tisočmeterska stena, v katero je sredi mračnih kaminov in počii uklesal svoje ime. Najprej bolj medlo, kasneje pa vedno močnejše so se iz stene rodila spoznanja. Gore so večne. Kot hrepenenje ljudi po višinah. V njih belem, navpičnem prostranstvu pa človek nikdar ne ve, kdaj je lahko prezgodaj in kdaj je prepozno. Ker je človek lahko poražen tudi takrat, kadar ne prizna svojega poraza, — poraženi zmagovalec. —

V doline je dahnila pomlad. Prve cvetke so zacvetele na okopnelih ronkih. V trikotni gori pa je še vedno vladala zima. Nekje visoko pod vrhom se je utrgal plaz in zabobnel po steni. Nad kaminom pa se je pod previsom v lahnem pomladnem vetru pozibaval listek: »Ljubček, prepozno!« Pozvanjal je in se smejal človeškim malenkostim. Čakal je, kdaj bo prišel Širokopleči.

Foto dr. J. Prešern

»... en sam vrt sadnega drevja ...

»Partisanenstrasse«

Dr. J. PREŠERN

To je cesta, ki drži iz gorenjskih Begunj v Tržič. Med okupacijo je bila v celoti blokirana od partizanov; saj drži ob plečih Dobrče skozi gozdove, ob njihovem robu skozi nekaj vasic in precej odmaknjeno od selišč daleč pod njo. Nemci, ki so imeli svoj sedež in mučilnico v Begunjski graščini, je niso mogli uporabljati. Če so hoteli priti v Tržič, so morali napraviti velik ovinek preko Kranja. Zato so jo imenovali »Partisanenstrasse«. Obenem je pa to ena izmed najlepših subalpskih cest daleč naokoli, ki nudi v vsej svoji dolžini kakih 12 km v povprečni višini 650 m prelepe poglede na Julijske Alpe, Stol, Begunjsčico in Storžec. Dr. Tuma pravi,¹ da »je bil presenečen, kako različni pogledi se nudijo ves čas s ceste« in dr. I. C. Oblak² piše v svojem navdušenju: »V področju Dobrče je s svojimi vijugami zarisana krasna višinska cesta, ki veže gorenjske Begunje z gorenjskim Tržičem: naš gorenjski Semmering ... Ne poznam lepše ceste mimo te.«

Ko so planinske kočve v pozni jeseni že zaprte ali ko spomladi še niso odprle svojih vrat, ko so pota in stezice, po katerih smo hodili poleti, neprehodne, ko so dnevi kratki in dopusti že izrabljeni, se vendar rado zgodi, da nastopijo še v oktobru ali že v februarju goriki sončni dnevi brez meglic in poletne sople. Ob takih dneh naj prehodi to cesto tisti popotnik, ki jemlje jeseni slovo od lepih poletnih tur ali ki ga žene spomladi v naravo vse tisto hrepenenje, ki je ostalo neutešeno v dolgih zimskih mesecih. Saj se da ta tura opraviti iz Ljubljane v enem dnevu.

Ob cesti je cela vrsta zgodovinskih spomenikov. Niso to spomeniki nekdanje fevdalne veličine, temveč tudi spomeniki velikega trpljenja, ki ga je preстал narod, ki jih je moral postavljati. Vas Begunje sama, že pred več ko petdesetimi leti znana kot letovišče, je postala od okupacije sem žalostno slavna širom po domovini. Po-

¹ Dr. Tuma: Imenoslovje Stolove skupine. PV 1948, str. 319.

² Dr. I. C. Oblak: Pozabljena planinska pokrajina pod Dobrčo. PV 1939.

Stol s ceste v Tržič

Foto dr. J. Prešern

potnik vidi cerkvico na gori, vidi ohranjeno veliko graščino in razvaline mogočnih gradov in bi rad vedel o vsem tem kaj več. Nič koliko vprašan mu ostane neodgovorjenih. Skušal bom nanje odgovoriti, kolikor so viri na razpolago in naj bo meni in uredniku odpuščeno, če ta spis ne bo strogo planinski.

Viktor Kragl³ pravi, da je bila cesta zgrajena okrog leta 1830. Zoper to mnenje govori dejstvo, da stoje trdo ob njej v Begunjah in vaseh do Tržiča hiše, stare nad 200 let. V moji posesti je zemljiška mapa nekdanje gosposčine na Kamnu iz leta 1773, kjer je cesta že jasno zarisana. Morda so jo popravljali, obstajati pa je morala že prej tudi iz razloga, ker je bila le v tej smeri mogoča najkrajša zveza z gorenjo Savsko dolino. Po njej so šli številni prevozi oglja iz dolin pod Storžičem in Ljubeljem za železarne na Jesenicah; še se spominjam, kako smo se otroci ob koncu prejšnjega stoletja bali tistih črnih furmanov. Pač je obstajala še poprej zveza s Tržičem tik za vasjo Begunje po kolovozu, ki se je odcepil od velike ceste pri vasi Otok, a je odrezal samo ovinek skozi Begunje. O tem pričajo še močni občestni kamni za vasjo ob sedanjem kolovozu in hišno ime edine hiše ob njej pri Starulču (t. j. pri stari ulici).

Vas Begunje je stara. Samo ponavljal se bom, če povem, da se omenja že v letih 1050—1065 kot Villa Begūn v listini samostana v Briksnu.⁴ Po poročilu arheologa Pečnika pa je bilo na Njivicah nad vasjo naselje že v predzgodovinski dobi. O izvoru imena Begūnje pa so mnenja skrajno različna.⁵ Popolnoma napačno in v skrajnem nasprotju z ljudsko govorico je naglašanje na drugem zlogu (Begūnje), prebivalec pa je Begūnjec in ne Begūnjčan, kakor je bilo slišati v neki reportaži ljubljanskega radia. Valvasor piše Begine, Wegine, Vigouen in pravilno nikjer ne pozna tistega naglašenege u.

Vas leži v kotu, ki ga tvorijo predgorja Stola, t. j. Pleče (1133), točka 839 s cerkvico sv. Petra in Begunjščica (2063) ter Dobrča (1636). Ravnina je proti jugozahodu odprta, je rodovitna, proti jugovzhodu pa meji na nekoliko vzvišeno, gosto zaraščeno planoto Dobravo. Valvasor (1641—1693) pravi, da »so Begine (Katzenstein) velika vas pri graščini Katzenstein na zdravem, svežem kraju pod veliko sneženo goro (Schneegebirge), ki pa ne ovira, da bi ne uživale na popolnoma ravnem in dobro obdelanem polju in nad vse veliko sadja.« Pristavlja pa na drugem kraju, da je zrak tukaj tako oster, da ga bolni na pljučih ne prenesejo.

Prebivalci so se v njegovih časih ukvarjali z živinorejo. Samo vas Poljče n. pr. je smela na Begunjščici pasti 200 ovac, goro so pokosili prav do njenega vrha, seno zložili v kope (kopo delati se pravi kopčati) in ga ob prvem snegu spravili v dolino. Seno so s srobotom ali vrvmi povezali v »brémena« in jih na saneh spravili v dolino

³ Viktor Kragl: Zgodovinski drobci župnije Tržič, Ljubljana 1936, str. 265.

⁴ Dr. J. Prešern: Imenoslovje okrog Begunjščice in Stola, PV 1933, str. 33 in sl.

⁵ Isti in dr. Tuma na navedenem mestu.

Begunje s ceste
v Tržič

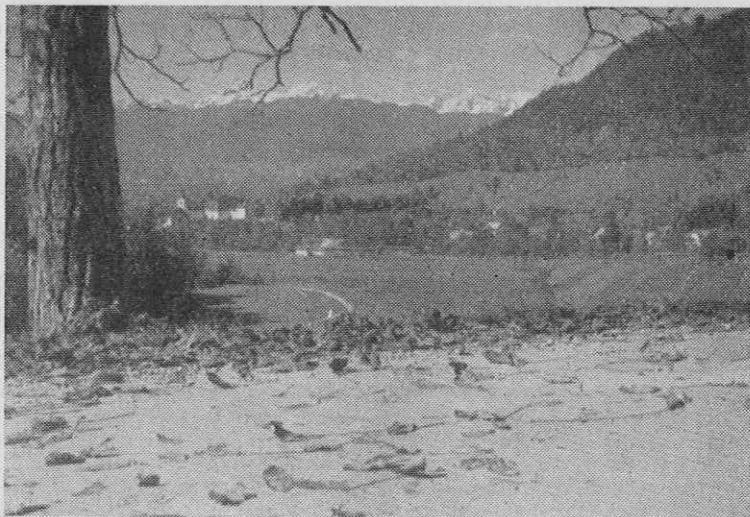

Foto dr. J. Prešern

»vezalci«. Iti po seno v Begunjščico se je reklo iti »vezat«. Ovce so dale veliko volne, ki se je tu kasneje predla že obrtoma in iz nje izdelovalo domače sukno. Ta domača obrt je sedaj prešla v tvorniško izdelovanje sukna na istem mestu.

In ljudje pod Begunjščico nekoč? Tako jih opisuje Valvasor (VI. knjiga, II. poglavje):

»Na nekaterih krajih pa, kakor n. pr. pri Begunjski graščini (Katzenstein) in njeni okolici začnejo kmečki pobje, to je samski vaški fantje, po prazniku Rešnjega telesa na vsak praznik v krogu plesati po pet ali šest ur pod drevesi ali na kakem skednju, ki ni širji od šest korakov. In na tako malem prostoru pleše obenem do petdeset parov naenkrat, nakar vsi hkrati prenehajo in nekaj časa počivajo, pa ne dolgo; kajti ko so mirovali za komaj en ali dva očenaša, se zopet zavrtijo v ples. ... Pri teh plesih nastanejo pogosto pretepi, da, celo uboji. Tako se je zgodilo, da je bil 1682 v vasi Begunje (Vigouen) ubit ključavničar gosposčine Katzenstein po imenu Hans Fortunati (ali Portinati), ključavničar in mojster, ki v kranjski deželi ni imel para. Enaka usoda je doletela 1683 Martina Kodermana iz Hlebec, ravno tako v vasi Zgoša Jerneja Dolenca in v vasi Poljče (Pallitz) Jakoba Kralja (Kreyl). Vsi so bili ubiti 1683 na plesu.

Pri Begunjski graščini in soseščini, kjer je proščenje, pristoji za glavni ples pristojbina deželnemu sodnemu gospodu; in plešejo vsi člani take soseske v krogu. Prav zraven se zvrsti v krog druga bližnja soseska in pleše v lastnem krogu in zraven nje še kaka druga, tako da pleše v posebnih krogih po šest ali sedem sosesk. Pri tem pa nihče ne sme pritegniti kako dekle iz drugega kroga v svojega, niti ne sme plesati z njim, če noče imeti prepir ali ga povzročiti. Pri tem seveda ne gre redko brez krvi in pretepa, pri čemer eden ali dva pozabita vstati in postaneta smrtni žrtvi. Kajti imajo velike debele kole, s katerimi drug drugega ravno tako poččegetajo kakor mesar svojega vola, katerega udari s sekiro po glavi. Včasih sežejo tudi po kamenju in napravijo z njimi drug drugemu krvave gobce, tako da je vedno sunkov in grobih pesti, temveč tudi koli in kamenje dežuje in bi zato lahko imenovali po pravici njihovo rajanje ples Centavrov. Zato pravijo, da »ni bilo lepo žeganje, če nista ostala eden ali dva mrtva, kakor v nasprotnem primeru, če bi pri tem nihče ne poginil, pravijo, da ni bilo lepo žeganje.«

Bo že nekaj resnice na tem, ko naš zgodovinar z žlico humorja navaja tako konkretne primere, da so se govorijo tudi fantovske dogodivščine iz prejšnjega stoletja, gotovo je tudi, da so se Begunjci radi preteпали in radi plesali svoj »štajriš«, dasi ni bilo smrtnih žrtev. Že po I. vojni je gostilniško pretepaštvo močno pojenjalo in ga danes skorajda ni več.

Tako je bilo nekdanje to ljudstvo, ko je bila vas »zelo velika« in je danes še večja, ko šteje 141 hišnih števil. Od prve do zadnje rabiš pol ure, tako je dolga. Stare zgradbe so izginile, bile so modernizirane in le pri nekaj hišah je videti kovane okenske mreže.

Planinca pa bo že pred vstopom v vas zanimala točka 839 m vrh odsekanega gorskega stožca s cerkvijo sv. Petra. Samo pičlo uro hoda po dobri stezi je do nje, trud pa poplača za to višino prelep razgled na Triglav, Blejsko jezero in vso gorenjsko plat od Jesenic do Šmarne gore in še čez. Ko je v času turških navalov zagorel kres na Grmadi poleg Šmarne gore, je bila tu nekaka releska postaja, ki je zažgala kres, da so bili opozorjeni na Bledu za Bohinj in na Jesenicah za Belo peč. Čez Pleče kuka vrh Stola, Begunjščica kaže svojo široko plat, spodaj pa je vas z graščino in razvalino gradu Kamna.

Cerkvica sv. Petra je poznogotska stavba iz druge polovice 15. stoletja.⁶ Nihče ne ve natanko, kedaj je bila zgrajena. Ima dve zakristiji, eno na severni strani, ki pa je prevlačna, drugo na južni iz 17. stoletja. Barvna okna in šamotni tlak v cerkvi sta iz 19. stoletja. Cerkev je bila prav zadnji dan vojne zadeta od nemške granate. Pogorela je lesena streha na njej in na stolpu in pa lopa med stolpom in njo. Strehi sta bili takoj obnovljeni, lopa pa obnove še čaka.

Ob restavraciji v drugi polovici prejšnjega stoletja so bile odkrite freske na severni steni cerkvene ladje. V glavnem prikazujejo križev pot. Slikal jih je mojster Jernej iz Škofje Loke v 16. stoletju. Že tedaj in kmalu potem je obstajala grda navada čečkanja po stenah, ki traja vse do današnjih dni. Tako najdemo v omet in slike vgrebene z ostrim predmetom med drugimi še naslednje čitljive podpise: Joanes Shebat — 1612, Bartholme Meriasitz — 1612, Valentin Troper — 1643, Peter Rauch — 1653, Mihael Alias (Aljaž) brez letnice, a najstarejša letnica ob nečitljivem podpisu je iz leta 1601. Mojster Jernej je slikal osebe v noši tedanjih časov, Kristusove rablje v hlačah, prilegajočih se tesno vsem telesnim udom, ki so podobne današnjim otroškim »žabam«, duše v peklu pa z golimi prsi. Brunne duše so sodile te slike nekoč kot pohujšljive.

Valvasor (II. knjiga, XVII. pogl.) piše:

»Na gori nad Katzensteinom, takoj za cerkvijo sv. Petra, je videti globoka, kamnita jama, ki ni širša, kakor da bi mogel noter majhen pes. Ta luknja ima posebno prednost ali zdravilno moč v sebi, kajti če koga bole ušesa ali kdor je deloma ali popolnoma gluhi, pa če položi glavo čez to luknjo in jo tako drži nekaj časa, zadobi zopet popoln sluh. To mi ni izpričal samo mežnar gori pri cerkvi, temveč tudi mnogi drugi ljudje, katerim je bilo pomagano.«

Na drugem mestu pa, ko našteva podružnice radovljiške fare: »Sv. Peter na gori nad Katzensteinom, po kranjsko Ubeginah s tremi oltarji: Sv. Petra, sv. Lenarta in Naše ljube gospe. Zraven se nahaja tudi mala kapela sv. Petra. Na nedeljo pred sv. Janezom Krstnikom je tukaj žeganje in na praznik sv. Petra in Pavla velik pritek ljudstva. Na tem kraju se najde tudi velika luknja, ki gre v zemljo in nudi sluhu odlično pomoč, o čemer sedaj ni treba govoriti, ker smo o tem že drugje poročali.«

Od Valvasorjevih časov se je veliko spremenilo. Ne spominjam se, da bi se bilo še kdaj opravljalo prošenje, pač pa je maša na Petrov praznik. Obisk je bil do I. vojne še posebno velik, ker so prihajali čez Zelenico v mali procesiji Korošci iz Slov. Plajberka. Popolnoma pozabljena pa je tista vraža o sluhu, mesto nje pa je nastala nova, nič manj zanimiva: Na Petrov dan se sliši, seveda če ima kdo prav natančen sluh, pridigati iz Rima samega papeža. Tisti vetrič pa, ki vedno pihlja iz jame, odpravlja žensko nerodovitnost. Še se spominjam, da sem videl sedeti žensko ob robu jame z nogami vanjo, da ji je vetrič pihal pod krila. Tudi vraže izginjajo v pozabo in je morda le še medel spomin tista tukaj znana prerokba: Kadar bomo slišali papeža pridigati iz Rima in ko bo krava nosila zlat zvonec, tedaj bo hudo na svetu. Ko se je pojavil radio in ko se je že po I. vojni živina silno podražila, me je stara ženica opomnila na to prerokbo.

Če po tem prelepem izletu nadaljuješ pot skozi vas, se znajdeš pred velikim, dvonadstropnim poslopjem, obdanim okrog z zidom. Pravilno domače ime je zanj Begunjska graščina ali za domačine na kratko graščina kot neutrjeno poslopje, da se loči od utrjenega gradu (grad Kamen). Valvasor jo opisuje takole (XI. knjiga — o gradovih):

⁶ M. Sitar: Dve stari cerkvi sv. Petra na Kranjskem. Izvestja muzejskega društva 1900, str. 59.

»...leži na ljubkih, ravnih tleh, prav pod visokim snežnim gorovjem, tako da se na eni strani dviga navedeno snežno gorovje, na drugi pa lepo, ravno in razsežno polje. — Imenovano snežno gorovje povzroča svež, zdrav zrak, ki pa je pri tem oster in zato jetičnim in suhim ljudem nevaren in pospešitelj njihovega zadnjega diha. — Ta graščina, katero imenuje Kranjec splošno Wegine, se je imenovala prej Vigaun, kakor je pozneje zadobila tako ime zraven ležeča vas... je pa tudi krasno in odlično poslopje, katerega se ni treba sramovati nobenemu grofu, kajti ni samo čisto, lepo in krasno (sauber, nett und zierlich), temveč tudi veliko. Sobe so okrašene z najlepšimi slikarijami. V graščinskem dvorišču se košati odlični vodomet... Takoj za graščino je sadni vrt, v njem ribnik, ki hrani velike postrvi, ki takoj priplavajo ven, kakor hitro kdo tja pride. Tisti sadovnjak pa ima strašno veliko sadja. S še večjo nežnostjo pa te navda vrt (Lustgarten), ki se odlikuje po velikosti in lepoti in ima v sredi mikavno brizgajoč vodomet, izsekan iz rezanih kamnov. Poleti je tukaj najti veliko snega za hlajenje vina, kolikor ga je mogoče zahtevati; tega snega je mogoče vsak čas dobiti v nekem jarku ne daleč od graščine.«

Dasi je od Valvasorjevih časov preteklo skoraj tri sto let, je njegov opis pokrajine in graščine še vedno natančno skoraj v vseh nadrobnostih. Vodomet na notranjem dvorišču res ni več, pač pa je sredi vrta, sadovnjak je še v vsej svoji obsežnosti in rodovitnosti, ni pa več ribnika, ki je dobival vodo iz mimo tekoče Blatnice. Tisti jarek z večnim snegom je nepoznan. Tudi nekaj fresk je še ohranjenih in so morda še kje pod ometom. Seveda pa je napačno njegovo mnenje, da je ime Bégunje nastalo iz nemškega Vigaun, kajti resnica je ravno nasprotna.

Lastnik graščine je bil okoli 1338 neki Niclas von Rain, njegova hči se je v drugem zakonu poročila z grofom Jurijem Katzianerjem. V lasti te rodbine je graščina ostala tja do reformacije. Požgana je bila 1458 od grofa Hermana Celjskega. Zaradi prezadolženosti je bilo posestvo prodano 1637 Burkhardu Hitzingerju,⁷ prešlo na njegovega sina Ignacija in bilo 1664 kupljeno zopet nazaj po Janezu Herbartu Katzianerju, ki je poslopje skoraj popolnoma predelal, pred dovršitvijo pa umrl 13. X. 1681 v Ljubljani in bil pokopan v rodbinski grobnici v cerkvi sv. Urha v Begunjah. Glasom zapuščinsko razpravnega zapisnika 27. IV. 1682 je posestvo pripadlo vdovi Evi Krescenciji za nedoletnega sina Leopolda Engelbrehta, ki se je ob Valvasorjevem času mudil v inozemstvu.

Graščina zavzema važno mesto v zgodovini slovenskega protestantizma, kajti Katzianerji so sprejeli novo vero in z njimi mnogi njihovih podložnih kmetov. Valvasor piše (VII. knjiga, XIII. pogl.):

»V Radovljici stolujoči katoliški prošt je pri njegovi knežji milosti s svojim vplivom toliko dosegel, da v tem mestu luteranom ni bilo dovoljeno izvrševanje njihove vere; zato je vdovela Julijana Katzianerica na zahtevo vseh na Gorenjskem stolujočih gospodov in deželnih stanov preuredila v luteransko cerkev staro in pred sto leti od Katzianerjev sezidano znamenje (Stock), pri takratnem gradu Vigaun, ki se sedaj imenuje Katzenstein; tja je bil odposlan od deželnih stanov kot pridigar večkrat omenjeni Jurij Dalmatin in so tam imeli sestanke evangelijske vere in so mnoge tam naseljene katoliške podložnike odvrnili od njihove vere. — Ampak to je kmalu prenehalo. Kajti nadvojvoda je imenovani gospe Katzianerjevi in njenemu sinu Juriju Andreju to na novo zgrajeno luteransko cerkev s strogim ukazom resno ustavil in tamošnjega predikanta odstavil in vse nadaljnje sestanke prepovedal (1588).

Radovljiškim protestantom je bilo že 1579 prepovedano hoditi v Begunje, kamor je pobegnil protestantovski pridigar. Pa tudi škof v tirolskem Briksenu, lastnik blejske gosposčine, je bil v nemalih skrbeh. Tako-le piše 23. VII. 1589 Juriju Andreju Katzianerju:⁸

Tvoja mati Julijana, kateri smo poslali že več odredb glede izгона ondotnega predikanta, nič ne uboga. Tudi se ne meni za grožnjo cerkvene kazni, katero je raztrgala. Ker ostaja trdovratna, imamo dovolj vzroka, da jo kaznujemo z nemilostjo. Po očetovsko te opominjamo, da odpraviš predikanta in luteransko cerkev podereš, da začneš zopet živeti po prejšnjih cerkvenih postavah, da tedaj ne zapadeš kazni, ki bi te pri naši resnobi hudo zadela.«

⁷ Dr. W. Schmid: Hausrat eines krainischen Edelmannes zu Valvasors Zeiten. — Carniola 1909.

⁸ Fr. Pokorn: Doneski k zgodovini Bleda in okolice. — Izvestja muzejskega društva za Kranjsko, 1897, str. 146.

Foto dr. J. Prešern

Predikant Peter Kupljenik je bil res prijet, njegova kočja pa požgana, kakor je škof zapovedal. S cerkvico pa ni šlo tako hitro, kajti šele leta 1601 jo je škof Hren s smodnikom pognal v zrak, potem ko je kmete okoli Radovljice in Bleda pokatoličani.

Spomin na te čase pa v Begunjah še živi. Kot »lutrajnarski tempel« je znana zaraščena groblja nekdanje razstreljene cerkvice za vasjo ob Stari ulici. Prav do zadnjih časov je bila še v rabi psovka »tibingar«. Še sem slišal starega Šimnovca, ko je v gostilni zabrusil to psovko nekemu v obraz. Takoj sem ga prijel za besedo in vprašal po pomenu. Ni mi ga vedel razložiti rekoč: Hudič je hudič, tibingar je pa tibingar. Pritrđiti je Lavtžarju,⁹ da psovka izhaja iz dejstva, da so Katzianerji obiskovali šole v Tübingenu, morda pa tudi od tod, da je bilo znano delovanje Trubarja iz Tübingena sem.

Graščina je kasneje prešla v roke grofov Lambergov, ki so gospodarili na bližnjem Kamnu in tako združili obe gosposčini v eno. Predaleč od virov sem, da bi mogel dognati, kdaj se je to zgodilo, kakor tudi ne, kdaj je prešlo v last Viktorja Jermanna iz Ljubljane. Kajti Viktor Jermann je s kupno pogodbo z dne 14. I. 1875 prodal graščino avstrijskemu justičnemu erarju za 55 000 goldinarjev z 48 parcelami vred. Erar je nato prizidal nov trakt, ki drži od sredine poslopja proti severozahodu, vse skupaj pa preuredil v žensko kaznilnico, ki so jo prenesli sem iz štajerskega gradu Lankovica. Primera s sliko v Valvasorju kaže, da na zunanosti poslopja in vrta ni bilo razen prizidka nobenih sprememb. Zgodovina graščine med II. vojno je krvava in znana, po vojni je bila v njej še nekaj časa kaznilnica, nato miličarska šola in je sedaj v njej lepo urejena bolnišnica za duševne bolniki.

Rod Katzianerjev, ponemčenih slovenskih Kocjanov, je našel v Janezu Katzianerju moža, ki se je proslavil s svojim vedenjem pri obleganju Dunaja po Turkih, kasneje kot vojskovodja pri Osjeku, dalje kot voditelj čete, ki je Turkom po Bosni vračala milo za drago. Ker pa je bilo slednje v nasprotju s tedanjo avstrijsko politiko, mu je bilo 1533 to zabranjeno in je padel v cesarsko nemilost. Preselil se je v hrvaški grad Kostanjevico ob Uni. Ker pa so ga dolžili, da je stopil v zvezo s Turki, ga je grof Zrinjski, ko ga je povabil na kosilo, zabodel. Valvasor sodi očitek izdaje kot neutemeljen. Rod Katzianerjev je izumrl z grofom Josipom Katzianerjem (umrl 10. XII. 1823), njegova edina hči pa se je poročila s štajerskim grofom Goëssom.¹⁰

⁹ Josip Lavtžar: Zgodovina župnij in zvonov v dekaniji Radovljica, 1897. — Zoper to naziranje: -r (Koblar?) v Izvstjih MD 1897, str. 430, ki pravi: »Nam se zdi, da so Begunjski to ime dobili 1586, ko so sezidali na graščinskem svetu novo luteransko cerkev«.

¹⁰ Gothaisches genealogisches Taschenbuch der gräflichen Familien auf das Jahr 1858. — Gotha, bei Justus Perthes.

Foto dr. J. Prešern

Zgodovinskih in naravnih zanimivosti ob cesti pa še ni konec. Ko se dolina začne zoževati, pripelje cesta pod strmo steno Jamarskega vrha,¹¹ pod katerim se odcepi pot v znano dolino Drago. V tej steni Jamarskega vrha se odpira velika zijalka, katere ni mogoče zgrešiti. Nekdaj je bil v njej grad Jama. Ostanki temeljnih zidov so še dobro vidni kakor tudi očitno od človeške roke obdelana skalnata mesta. Nedaleč od nje proti zapadu je pri paznem gledanju s ceste videti na kamenito steno prilepljeno okroglo obzidje, ki s tal samih nima nobenega dostopa. Podobno je obrambnemu stolpiču. Tvori pa vhod v skalno duplino v vodoravni smeri, ki se pa kmalu začne dvigati navzgor. Daleč se danes ne more več priti, ker je siga opravila svoje delo. Gre pa izročilo, da se rov nekako sredi stene razcepi v dva dela, od katerih drži eden proti vrhu 912, kjer so še ostanki nekakega obzidja, drugi pa v smeri proti gradu Kamen. Valvasor si je ogledal to mesto in pravi (XI. knjiga):

»Blizu gradu (Kamna) najdeš na skali luknjo, ki je zazidana in ima štirioglato luknjo ali okno za noter. To imenujejo kmečki ljudje Grad jamskega možica (Bergmännleins-Schloss). Po tradiciji in ustnih izročilih svojih prednikov pripovedujejo, da hudobni duh takrat, ko so zidali grad Kamen, zidanja ni dopustil, temveč ponoči podrl, kar je bilo podnevi sezidanega, končno pa gradnjo le pripustil pod pogojem, da se ta mala luknja lepo očisti, vanjo vzida mala kamenita plošča in zazida, vendar je bilo puščeno odprto tisto malo okno, do katerega pa brez lestve ni mogoče priti niti noter pogledati. Jaz sicer sam tega nisem videl, ker ob svoji navzočnosti nisem mogel dobiti potrebne dolge lestve, vendar mi je bilo potrjeno to od mnogih, ki so to večkrat videli. Sicer izključujem gotovost, domnevam pa, da se je pri tem godilo nekaj znamenitega, drugače ne bi vedel, čemu se je tam ta luknja napravila. Sicer jih je nekaj, ki pravijo, da služi za pregon sovražnika, ker da je mogoče skozi okno streljati na bližajočega se sovražnika; ampak ti ne pomislijo, da ta luknja nima nobenega vhoda in tudi ne toliko odprtine, da bi se mogla miška splaziti, kakor tudi to, da bi se skozi okno mogla splaziti mačka s posebno težavo.«

Tisto okno v obzidju je še, motil pa se je naš zgodovinar, da bi bil vhod sam zazidan. Brez lestve on pač stvari ni mogel raziskati, kajti višina s tal znaša okrog 15 m ob gladki skali. Otroci smo to steno preplezali bos in bi jo naši alpinisti brez težav. Pa bi našli, da je za zidom umeten vhod v dupljo, obdan od zelenega kamna,

¹¹ V karti PZS imena Jamarski vrh ni najti. To je skalnat, deloma z gozdom porasel greben, ki se vleče točno proti jugu in doseže kulminacijo v točki 1064 m, ki je v karti označena kot Vrh Gač. Skrajna južna točka je 912 (Nad zijalko). Skupno ime pa je Jamarski vrh.

skozi katerega se je treba danes splaziti po kolenih, ker se je nabralo v stoletjih med njim in obzidjem toliko gramoza. Duplina je obsežna, lahko je stati v njej pokonci in iz nje drži rov navzgor, ki ga pa kmalu zapre ozka in zato neprehodna špranja, skozi katero pa je videti, da se rov nadaljuje navzgor. Po izročilih se rov više gori razdeli na dvoje, od katerih se prvi pne naravnost navzgor, drugi pa v smeri proti Kamnu, kot že povedano. Ljudstvo imenuje zgradbo danes Hudičev gradič. Nihče ga še ni raziskoval, a bi to utegnilo privedi do važnih podatkov o tem, kakim smotrom je služil. Morda je bil zatočišče za prebivalce gradu Jame.

Nad vasjo in cesto, nad vso ravnino tja do Radovljice in Bleda gospoduje razvalina gradu Kamen (Stein). To je ena izmed najlepših razvalin daleč naokoli, ostanek mogočnega gradu na strmi skali. Žal da danes nemoteno razpada naprej, da ga zarašča drevje in grmovje, ki sili s svojimi koreninami med zidovje in ga deloma tudi tujcu že zakriva. Pod njim je nastala ena izmed redkih slovenskih junaških pesmi o Pegamu in Lambergerju, čigar konj je pred bojem pil rebulo, da je bil z enim samim skokom čez Begunjščico. Do njega se odcepi pot ob koncu vasi od ceste v Trzič, ki pripelje dalje do grobišča talcev na Tnalih, in dalje na Begunjščico. Lepo in natanko opisuje grad Valvasor (XIII. knjiga):

»Leži med mogočno visokimi gorami na visoki skali. Spodaj za gradom teče potok med dvema hriboma, v dolini ni najti nič razen skal in kamenja, v višini samo snežne gore in za jarkom nobene hiše več. Grad leži prijetno (lustig) in ga je lepo pogledati in stoji gorovje iz samih skal kar navpično kakor zid na obeh straneh gradu. Sam na sebi je grad velika zgradba, ima različna zatočišča ali retirate, kamor se je mogoče zateči v primeru sile iz enega v drugo.«

Sodeč po podobah, ki jih Valvasor priobčuje, je bil to res mogočen, prav srednjeveški grad z utrdbami, erkerji in stolpi, strateško važen zaradi svoje lege. Zapiral ni samo tistega prehoda skozi Drago na Ljubelj, temveč v zvezi z Blejskim gradom prehod v gorenjo Savsko dolino. Zgrajen je bil menda v 13. stoletju. Po Valvasorju so bili prvi lastniki »gospodje s Kamna« Diepold in Theobald von Stein, za njimi Ortenburžani,¹² leta 1428 je bil lastnik grof Herman Celjski »tretji tega imena«, 1442 pa ga je prodal Urh Celjski Janezu Seebacherju, njegovi potomci pa 1459 Andreju pl. Kregihu, od katerega je 1469 prešel po kupčiji na Jurija grofa Lambergga. Jakob Lamberg, takrat deželni upravitelj kranjski, je grad popravil 1537 in nekaj dozidal 1548, o čemer pričata dve kameniti tabli, vzdani danes nad vrati v notranjem dvorišču begunjske graščine.¹³ V navedenih letih pa so bili njeni lastniki še vedno Katzianerji, zato se mora sklepati, da so Lambergi prenesli ti dve tabli s Kamna, ko so postali lastniki tudi graščine. Ščasoma je Kamen kot trdnjava pač odslužil, gospoda se je preselila v udobnejšo graščino in pustila grad razpadati. Ljudsko izročilo pravi, da so opeko z grajske strehe prenesli na farno cerkev na ta način, da so jo ljudje v vrsti podajali od gradu do cerkve. Ta je obstajala že dolgo poprej kot podružnica radovljiške, saj je v njej grobnica Katzianerjev, morda se je to zgodilo 1740, ko je farna cerkev dobila sedanjo obliko. Od tega leta dalje je torej računati s popolnim propadanjem Kamna, z delnim pa že poprej. Oltar iz grajske kapele je bil prenesen v farno cerkev.

Združeni gospoščini sta — kot že povedano — prešli v last Viktorja Jermanna, ki si je ob prodaji graščine pridržal Kamen v razvalinah in obširne gozdove pod Begunjščico. Njegov sin Maks je prodal posestvo s kupno pogodbo 15. VI. 1900 Francetu Dolencu iz Škofje Loke za 348 500 K, ta 6. VI. 1907 Italijanu Umberto Grandu za 470 000 K, ta pa še istega dne za 525 000 K Societá italiana per le industrie forestali v Rimu. Po tem veriženju je kupilo posestvo 15. VIII. 1924 za 570 000 din 45 posestnikov iz Begunj. Danes je ljudska imovina.

¹² »Ulrik Bojani je postal župnik v Šmartinu pri Kranju 1327. Leta 1329 je dal dohodke šmartinske fare v najem za tri leta tedanjemu mošenjskemu župniku Henriku pri letni najemnini 60 mark oglejskega denarja. Poroka sta bila oba grofa Ortenburška Majnhart in Albreht in njihova viteza Gizelherr in Herbart s Kamna pri Begunjah. Listina, hranjena v arhivu v Ogleju, se glasi:

Na kmanu 1329 maj 1.
Testificamus nos Gayerus de Vigono, castellanus in Lapide et Herbordus de Poduino per presentes confitentes...«

Dr. Vladimir Levec: Iz furlanskih arhivov, Izvestja muz. dr. za Kranjsko, 1903, št. 1-3.

¹³ Napis se glasi:

IN GOTTES HANDT
ZUM STAIN GENANT
DEN LAMBERGERN BEKANNT

ERPAUT VON NEUM DURCH
DARGEBUG JACOBEN VON
LAMBERG HANT
GOTT GEBS GLIGG.

Grad Kamen

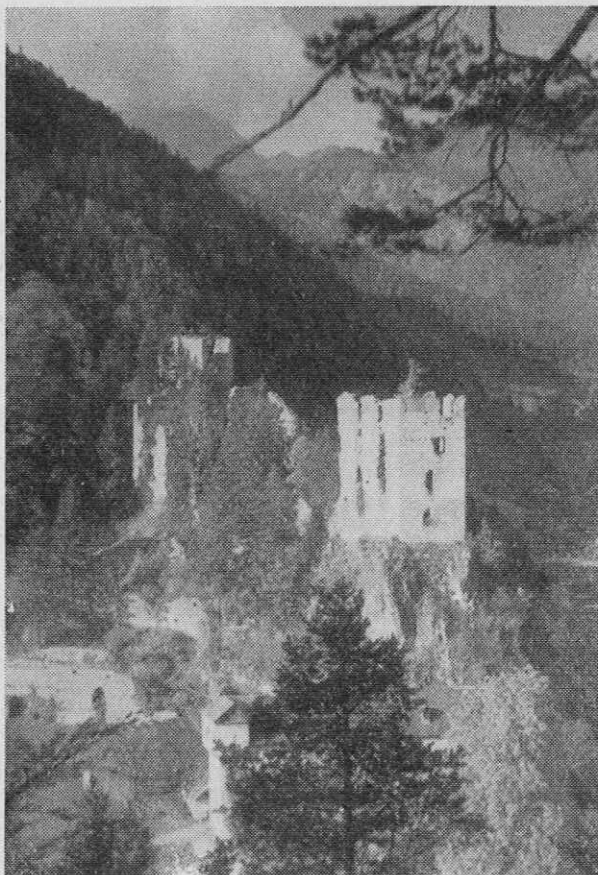

Foto dr. J. Prešern

Grofje Lambergi so stara plemiška rodbina, ki se omenja že v 14. stoletju (1343). Takrat je bil Viljem Lamberg še oskrbnik na Lipniškem gradu (Waldenburg), njegov sin Jurij je kupil Hudi grad nad Bistrico pri Trziču (Gutenberg), Jurij Lamberg st. pa grad Kamen. Rod se je razcepil na pet vej. Ob Valvasorjevem času je bil lastnik Kamna Janez Jurij Lamberg, od vej pa so tedaj obstajale samo še tri. Zasedali so važna mesta na Kranjskem, bili so vicedomi, deželni glavarji, deželni upravitelji, cesarski komorniki z dednim naslovom cesarskih hlevarjev. Pred sto leti sta obstajali samo še dve liniji Lamberg zu Greiffenfels in bavarska zu Amelang. Od teh obstoji danes menda samo še poslednja na Zg. Avstrijskem, medtem ko je ona s Kamna (zu Stein und Gutenberg) izumrla z Janezom Nepomukom Antonom 1828.¹⁴

S temi zgodovinskimi podatki se ti bo, popotnik, pot po Partizanski cesti zdela dvakrat zanimiva: Po zgodovinskih posebnostih in naravni lepoti. Naravna lepota ceste pride do vse veljave šele od odcepa poti v Drago dalje proti vzhodu, kjer se začne dvigati. Markacija ob razpotju kaže na Dobrčo po kolovozu, ki preide kmalu v stezo in prečka nato kolovozno pot, ki pride iz vasi Slatna, da doseže jezdno pot, ki jo je dal napraviti pred I. vojno generalni direktor Rothschildovih železarn v Vitkovcih Sonnenschein. V dveh urah si lahko pri koči na Dobrči. Cesta sama pa nudi na velikem ovinku ob pobočju Dobrče, ob katerem se vije vseskozi do Trziča, prelepo razgledno točko: Vas Begunje leži v dolini, vsa odeta v zelenje sadnega drevja z značilnima mejnikoma graščino in gradom, vsakim na enem koncu, onkraj Save je Blejski grad in konic cerkve na otoku, vasi okrog Gorij in zadaj Triglav

¹⁴ Ze navedeni »Gotha«.

z vso svojo sosesčino. S te točke je naslikal pokrajino Matevž Langus v enem izmed svojih redkih pejsažev, v ospredje pa postavil kot štafazo skupino ljudi v tedanjih nošah, od katerih ima eden v roki balo sukna kot znamenje za kraj značilne obrti. Slika visi danes v Narodni galeriji. Ne zgodi se redko, da se tu ustavljajo inozemski avtomobilisti.

Ko je cesta prešla gozd Presko (préseko) med Dobrčo in Dobravo, sledi ovinek za ovinkom, klanček za klančkom. Ta del ceste in vse tiste senožeti tam okoli tja do vasi Slatna se imenuje »V klancih«. Tik preden se za ovinkom pokažejo prve hiše Slatne, je opaziti nekoliko nad cesto na lepem griču med gostim drevjem zopet razvalino. To je razvalina gradu, ki ga Valvasor imenuje Gutenberg, »ki se tudi po kranjsko drugače ne imenuje«. Že ob njegovem času je bil razvalina, o kateri piše:

»...leži pod visokimi planinami, pa vendar na precej visoki gori, ki mu daje odlično širok in izredno lep razgled... Poprej so imenovali ta grad Zum Glantz... in sicer po pravici, ker je takrat bleščal v dobrem stanju in bitju...«

Valvasor se tukaj igra z nemško besedo Glanz (blesk, sijaj). Njemu je sledil tudi Viktor Kragl v že omenjeni knjigi o Trziču. Valvasor je sicer dobro znal slovensko in je pravo, še danes obstoječe ime grad »V klancih« kot Glanz porabil za besedno igro. To slovensko ime je bilo uradno odpravljeno s pismom cesarja Ferdinanda 1557 na željo Lambergov in v spomin na nekdanji njihov grad nad Trzičem preimenovano v Gutenberg. In zopet se igra Valvasor, ko pravi, da grad do njegovih časov ni ostal dober (gut), temveč »ni nič drugega kakor ruševine, kupi kamenja in staro zidovje«. Omenja potres iz leta 1509, pa ne ve, če je gradu »prizadelo tako preziranje sila ali samo zaničevanje in zapuščenost od koga, kako in zakaj«, misli pa, da je grad ležal previsoko in od rok, Lambergi pa so imeli dovolj ugodnih prostorov v gradovih Kamen in Drnča v neposredni bližini.

Nemško ime Gutenberg ni nič drugega kakor prevod za Dobrčo v napačni domnevi, da pomeni »dobr« nemški »gut«. Izvira pa v resnici iz staroslovenske besede dobr = hrast in teh je še danes ob Dobrči še precej na različnih mestih. Kar se tiče razgleda, pa ima Valvasor prav. Ravno tu se odpre pogled tja do Šmarne gore, na drugi strani pa na Stol, Jamarski vrh in Srednjo peč¹⁵ v Karavankah. Čez prehod Čez Vrtačo (1838) pa gleda že koroška Svačica (1960), z Jelovice sem pa pozdravljajo Jamnik, Šentjošt in Šmarjetna gora.

Za ovinkom si nato sledijo vasi Slatna, Srednja vas in Sv. Lucija s starinsko cerkvico pod cesto. Kolektivno ime za te vasi je Podgora. Njih prebivalci, precej odmaknjeni od ostalega sveta nekoč bolj kot danes, so obdržali več starih običajev, imeli posebne poteze v svojih značajih in veljali v okolici zato kot starokopitni in omejeni. Danes teh razlik ni več. Njihove njive leže v bregovih, njih gnojni koši so manjši in imajo pri gnoju nižjo ceno. Nad vasmi so obsežni mešani gozdovi Dobrče, vasi same pa sredi sadnega drevja. Če boš hodil tod pomladi, boš našel en sam vrt cvetočega drevja, ki bo zadušil s svojo opojnostjo tisti pristni kmečki vonj gnojnice, ki teče še marsikje na cesto. Pod vasmi travniki in njivice, prav v dolini pa gozdovi Dobrave in Grofije tja do Udnega boršta, do božjepotnih Brezij, Ljubnega in Podnarta. Obrnjene so proti jugu. Ko vejejo drugod v jesenskih sončnih dnevih že mrzlikasti vetrovi, je tu še prijetno toplo in vse odeto v barve, ki jih more posneti le barvna fotografija. V teh gozdovih in vaseh so partizani našli dovolj opore tudi v blagu in živilih.

V ostrem ovinku na Vetrnem se cesta obrne natančno proti vzhodu. Tam se odpre nov svet. Pogled sega dalje preko Kranja, v obličje pa gledajo vrhovi Križke gore, Kokovnice in Storžca. Spodaj je velika kotlina, kjer se skrivata vasi Leše in Paloviče. Odrpta je samo proti jugu in ima zato ugodno klimo z odlično uspeva-jočim sadjem. Imenujejo jo zato gorenjska Vipava. Visoko nad vasicama se vije cesta prav položno v številnih ovinkih ob robu gozda na Dobrči, vsa obsijana od sonca ob studencih in kotičkih za odpočitek in uživanje razgleda. Če hočeš vedeti, kaj vse je okrog tebe in pod teboj, pojdi in vzemi v roke članek dr. I. C. Oblaka Pozabljena pokrajina pod Dobrčo, ki je eden najlepših, pesniško in filozofsko navdahnjenih spisov tega velikega planinca.

Potok Lešnica, ki pridrvi z Dobrče strmo in z veliko močjo navzdol v Hudi graben, žene tam žago in mlin. Mimo naselja Visoče se cesta zopet nekoliko vzpne

¹⁵ V zemljevidu PZ napačno Srednji vrh. — Srednji vrh je točka 1799, katera je sicer tudi označena kot Srednji vrh. Dveh Srednjih vrhov pa tuka j ni.

skozi s kostanjem obraščene košenice do svoje najvišje točke (680) — (pri odcepu v Begunjah 617) — v vasi Brezje nad Tržičem tik vrh velikega klanca pri cerkvi sv. Neže. Njena posebnost je, da stoji njen zvonik ločeno od nje. Čeprav si že blizu Tržiča, ga še ne vidiš, pač pa na nasprotnem hribu razvaline Hudega gradu in na drugem cerkvi sv. Jurija.

Ne zameri, dragi bralec in planinec, če v tvojo popotno torbo vtaknem zopet skorjico zgodovine, da ti bo slika popolnejša. Valvasor pravi:

»Alt Gutenberg, po kranjsko Stare Gutenberg, je dobil po največji krivici to ime, ker ne predstavlja nobenega dobra, temveč goro, bogato za golimi skalami, brez drevja in rud... Poprej je bila to precej velika zgradba, sedaj pa je po večini razpadla, kajti že dolgo je neobljudena in posestniki tega gradu bivajo večinoma v Tržiču... Ta grad je bil nekoč debelni grad gospodov Gutenbergerjev... katerim so sledili gospodje Zuickl, od katerih ga je kupil gospod Karol pl. Juritsch... in prodal grofu Paradaiserju, deželnemu upravitelju na Kranjskem, od katerega je z ženitvijo prešel na gospoda Daniela von Eckha.«

Njegova vdova je vzela potem grofa Barba, ki je bil ob Valvasorjevem času še lastnik razvaline. Valvasor pristavlja, da je bil grad nekoč v lasti Lambergov, kar je resnica. Kajti Jurij, sin Viljema Lamberga, je kupil Hudi grad, ustanovil tisto vejo Lambergov, ki je kasneje kupila grad Kamen in potem s cesarjevim dovoljenjem prenesla ime Gutenberg na grad v Klancih, kot že povedano. Imenovala se je zato Lamberg zu Stein und Gutenberg.

Hudi grad je bil najbrže žrtev velikega potresa 26. III. 1511 in je že od takrat razvalina.

Cerkvica sv. Jurija s kasetiranim, polihromiranim stropom in letnico 1698, je iz leta 1421. Po ljudskem izročilu jo je sezidal Jurij Lamberg, oče prvega ljubljanskega škofa Žige Lamberga, cerkvi sv. Neže pa njegova žena tega imena.

Z vrha klanca pri cerkvi sv. Neže se cesta spusti v strmem klanecu navzdol, preide potem v nekoliko zložnejšega v lep smrekov gozd mimo Žegnanega studenca, kjer je bilo nekoč napajališče za konje voznikov, ki so oskrbovali zelo živahni promet z lesom in ogljem za jeseniške železarne. Tam napravi zopet oster ovinek v strm klanec v gozd navzdol in, ko zavije v ostrem ovinku okoli hriba pod Hudim gradom, se šele odpre pogled na Tržič, nekdanje mesto usnarjev, železninarjev in čevljarjev, danes znamenito industrijsko mesto, ki je v svojih ozkih, starih ulicah ohranilo še znamenja nekdanjih dni. A tudi to mesto ima na vzvišenem mestu svojo graščino.

»Partisanenstrasse« se tu konča. Peljala je mimo zgodovinskih spomenikov imenitnih fevdalnih rodbin, ki so pa s svojimi dva metra debelimi zidovi obenem spomin trpljenja tistega naroda, ki jih je s krvavimi žulji moral graditi. Če si, popotnik, napravil ta sprehod, nisi videl le ostankov teh časov, temveč tudi prelep kos slovenske zemlje, kamor redko kdo zaide.

Če imajo Dolenjci svojo »dolino gradov«, bi to cesto lahko imenovali »cesto gradov«.

SKLAD DOMA ZLATOROG

Stanje sklada za gradnjo Zlatoroga pri PZS dne 21. IV. 1957	din 791 809.—
Zbrano od 22. aprila 1957 do 16. maja 1957	din 19 974.—
Skupaj	din 811 783.—

Skupni sklad za gradnjo Zlatoroga izkazuje dne 16. V. 1957 din 41418 227.—, od tega zneska znaša prispevek PZS din 3 200 000.—.

Pohitite z nabavo kuponov, kajti prvo žrebanje dobitkov bo že junija t. l. Morda boste tudi Vi med onimi srečneži, ki jim bo žreb omogočil večdnevno brezplačno bivanje v naših gorah. Kupone dobite pri vseh PD in po planinskih postojankah.

Nastop pomladi v Škocjanskih jamah

P. KUNAVER

Kdor hoče razumeti izpreminjanje v naravi, je ne sme obiskovati le v lepem, sončnem vremenu. Videti mora divjanje plazov, besnenje narastlih voda in njeno delo, ki ga ne moreš opazovati, kadar ti elementi počivajo. Izprehod po Postojnski jami je prijeten in nam nudi čudovito lepe slike iz umirajočega podzemlja; a delo vode v Škocjanskih jamah je nazornejše, razumljivejše. Pa še tam, kakšne razlike! Videl sem Reko komaj še curljati v vročih poletnih mesecih, in videl narastlo grmeti preko njenih silnih sotesk in jam. Že ob koncu februarja 1956 mi je bila sreča mila, da sem z dijaki obiskal jamo kmalu po hudem deževju in je voda tako narastla, da so se od njenega grmenja tresle stene. A prav tedaj sem ponovil svojo prošnjo prvemu škocjanskemu vodniku Cerkvniku, naj me brzojavno obvesti, kadar bo voda izredno narastla. Priložnost za to se je nenavadno hitro nudila.

S skupino dijakov sem hotel dne 6. III. 1956 iznova obiskati Škocjanske jame, ki nudijo poučnim ekskurzijam toliko zanimivega. A tedaj je tako snežilo, da smo ostali v zametih v Postojni in smo se skozi nad meter visoke zamete in divjo burjo komaj prebrorili do Postojnske jame. Njeno lepoto smo prav tja do Pivka prepada nemoteno uživali in doživeli nenavaden prizor, da so se v prepad vsipali mali plazovi snega, ki ga je nametla na površju razgrajajoča burja ter ga kopicila na stenah v tišini počivajočega prepada. Sneg je zapadel tja do morja in tudi po Vremski dolini, domovini Reke. »Der Frühling kommt mit Brausen« pravi neka pesem in tako z bobnenjem je lani prišla pomlad v našo deželo, ko je začelo v noči od 21. na 22. marca deževati in končno liti na debelo sneženo odejo, da so reke hitro silno narastle.

Tako je bilo tudi v Vremski dolini. Vremška dolina in nekoliko njene najbližje okolice, ki tudi oddaja Reki svoje dotoke, je pokrita z laporji in peščenjaki, torej z nepropustnimi kameninami. Vrh tega obdajajo dolino strmi bregovi. Voda torej malone tako hitro odteče v strugo v sredi doline, kakor se to zgodi v precej manjši, a silno nevarni obliki v dolini Pazinskega potoka. V takem vremenu spomladi mi misli vedno uidejo na strmine gora, kjer se rušijo v doline plazovi, in v podzemске jame, kjer začno divjati vode. Kdor je enkrat videl te sile pri njihovem delu, tega nikdar ne pozabi in želi videti to življenje narave še in še. Tem mojim željam je ustregel vodnik Cerkvnik, kajti okoli enajste ure dopoldne dne 22. III. sem imel že njegov nujni telegram v rokah, ki me je klical takoj v Škocijan. Doline, kakor je Vremška in Pazinska, hitro oddajo narastle vode s svojih strmih nepropustnih bregov kakor sklede proti dnu. Zato nisem smel čakati.

Prvi popoldanski vlak me je že peljal na jug. Popoldne je bilo tako vroče, da sem še vedno upal, da dotok snežnice z zasneženih vrhov krasa v vremsko oazo ne bo takoj prenehal. Moje pričakovanje me ni varalo. Bilo je še najmanj pet minut hoda do razgledišča nad velikim škocjanskim udorom, ko sem v večerno tišino zaslišal bučanje vode. Ko se je sonce malone dotaknilo vrhov nad Trstom, sem že gledal v prepad Velike doline. 160 m pod menoj je iz črne soteske drvela v velikem loku strašno narastla Reka. V jezercu v dnu prepada so se dvigali veliki valovi. Butali so ob skale in pene so letele visoko nazaj prav do ca. 12 m nad dnom udora zgrajene steze, ki drži v notranjost soteske. Voda je bila tako razbičana, da je bil ves veliki udor poln vodnega prahu, ob južni in severni steni pa sta se dve megli kakor grozeča stolpa dvigali proti nebu. Verjetno je puh v udor drveče vode poganjal te dve čudni megleni tvorbi v višino.

V mraku sem hitel še v oba kotla, kolikor so bile steze proste. V Mali dolini, kakor se imenuje mali, 140 m globoki udor, je bil prizor enako mogočen, kajti iz Mariničeve jame je prihajala Reka skozi tesni od podzemskega jezera sem vsa razljudena, ker so jo zavita podzemska pota prisilila, da se je vila in gnetla med skalovjem tako, da so se tudi najspodnejši deli privili na površje, nesoč s seboj tudi prod. Voda je bila gosta kakor kava in divje razpenjena. Za trenutek se je v odprtem delu sprostila in razširila, nato pa jo je od zadaj pritiskajoča voda potisnila v glavno sotesko pod Naravnim mostom ter preko novih brzic.

Od prizorov, ki so bili v poltemi še silnejši, malone pretresen, sem se vrnil na površje, kjer sva z vodnikom Cerkvnikom naredila načrt za naslednji dan. Obenem mi je mož pripovedoval, kako je lilo ponoči prejšnjega dne in je topli dež tajal tudi sneg po vsej okolici in višinah okoli Vremške doline, tako da je v pričakovanju velike vode že zgodaj zjutraj odšel gledat posledice tajanja in naliva. Saj mu je bilo že od nekdaj znano, kako hitro se visoka voda pokaže v Škocjanskih jamah. Kakor sem že rekel, Vremška dolina in njeni bregovi in sosedni griči so iz nepropustnih kamenin, velikih gozdov pa tudi nima, da bi odtekanje vode zadržali. Ni se motil.

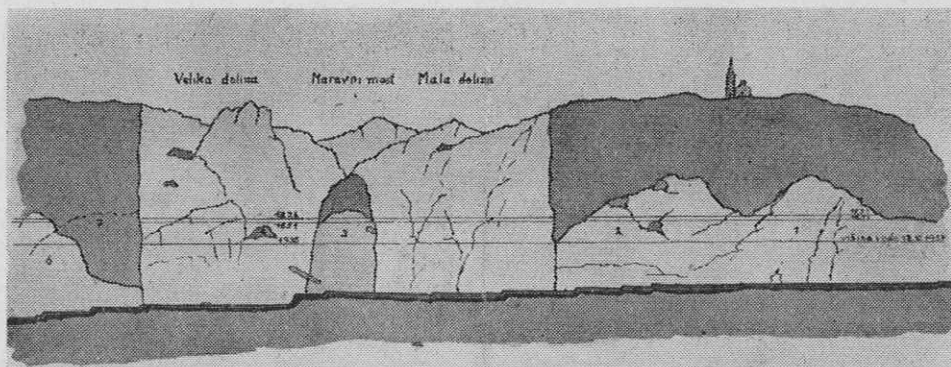
Šl. 1 Slap v sredi soteske pod naravnim mostom
Škocjanskih jam

Foto Pavel Kunaver

Že pot, ki drži z Motovuna v kanjon pred Škocjanskimi jamami, je bila nekaj metrov pod vodo. Drevesa so bila globoko pod vodo. V Mahorčičevo jamo ni mogel, ker je voda celo v podzemskem jezeru tako narastla, da je stala tri metre nad stezo. Jezerce pa se je izpremenilo v strašno deroč veletok. Drevesa, ki jih je Reka izruvala v dolini, je zatikala med ograjo in jo trgala. Poizkusili so iz Male doline priti v Mariničevo jamo, ki je nadaljevanje Mahorčičeve jame — a s spremljevalci vred je pobegnil iz nje že kmalu potem, ko je z mosta stopil v jamo, kajti Reka je še vedno naraščala in visoki valovi so hiteli proti njim.

V veliki dolini so pljuskali valovi slapa prav gor na stezo, ki drži k naravnim predorom. Vsak poizkus prodreti do tja je bil zaman in nevaren, saj so valovi podrli celo del betonske ograje, ki se ob normalni vodi zdi tako visoko nad slapom. Vendar se jama ni zamašila in jezero ni začelo naraščati kakor v l. 1935, 1951 in 1926. (Glej risbo.) Za tako katastrofalno naraščanje vode, ki more doseči skoraj 60 metrov nad glavno ponikvo, pa je treba posebnih pogojev. Zamašiti se mora namreč smrk na koncu do sedaj preiskane jame pri Mrtvem jezeru. Nekdaj so bili v Vremski dolini mnogo večji gozdovi, in če so vode zelo narastle, so trgale bregove ter z lesom začasno zamašile podzemске smrke. Take vedno se izpreminjajoče pregrade vidimo lepo v Zatočni jami v Rakovi dolini. Ob suši pridemo prav lahko do njih, sestojčih iz silnih množin vejevja zataknenega med debela in korenine ob visoki vodi naplavljenih in med skalovje zagodenih dreves. Do Mrtvega jezera v Škocjanskih jamah, pa je celo v suši težko priti. Tudi tedaj je mogoče, da nastane začasen zamašek v jami, če nenadna povodenj v dolini doseže pripravljene skladovnice lesa, kakor se je to zgodilo pred več kakor šestdesetimi leti v Predoslju v Kamniški Bistrici. V Škocjanskih jamah pa je tokrat vsa izredno velika voda izginjala v podzemlje, četudi so prebivalci vasi Loke na spodnjem koncu Vremske doline trdili, da take vode že od l. 1935 ni bilo, ko se je smrk v notranjosti jame zamašil in je voda narastla v Veliki dolini prav do pod vhod v Tominčevo jamo, torej skoraj 40 m visoko. Tedaj je v Veliki in Mali dolini zavladal mir, saj so bili potopljeni vsi slapovi in vse brzice, voda pa je segala tudi v Mahorčičevi in Mariničevi jami do tretje tretjine višine. Še mnogo višje je segla voda v letih 1851 in 1826, ko je bila zaprta tudi odprtina Naravnega mosta. Zalita je bila celo Tominčeva jama in voda je segla malone do polovice 160 m visoke stene Velikega udora. Stari napisi na skalnih stenah

Visoke vode v škocjanskih jamah l. 1826, 1851, 1935

1. Mohorčičeva jama, 2. Mariničeva jama, 3. Naravni most, 4. Tomlinčeva jama, 5. Veliki slap nad jezerom v dnu Velike doline, 6. Rudolfov dom, 7. Schmidlov dom

ob Naravnem mostu še pričajo o teh dogodkih. V Rudolfovem domu na koncu Schmidlove jame vidiš še zanimiv spomin na poplavo l. 1826: prav pod stropom je med kapnike zagozdena neka deska iz onega časa. Tudi siga malone na 70 m v notranjih delih jame nam priča o občasnih poplavih, ko je voda segla nad 70 in 80 m nad notranjimi deli jamskega dna: Mivka je ob takih časih pokrila stene, nato pa jo je v naslednjih desetletjih pokrila nova siga. Tako se nekajkrat menjavajo plasti sige in mivke, kar lahko opazuješ na določenih krajih, kjer so ob razširjevanju steze odklali debele plasti sige na stenah.

Jutro nas je našlo — Cerkvenika, nekega drugega fanta in mene — že ob vходу v Mahorčičevo jamo. Kakor običajno na takem terenu, kot je Vremska dolina, je precejšen del vode po nepropustnih tleh že odtekel. Voda je padla že pod pot, vendar so bili še deli pred jamo stoječega gozda poplavljeni in voda je bila še visoko tudi nad običajno veliko vodo. To smo kmalu občutili. Skozi vejevje in drevje, ki ga je prejšnjega dne zagozdila voda med višje dele ograje, smo se pregnetli do najnižjega dela betonske steze, od koder je običajno krasen razgled na mirno podzemsko jezerce pod nami. Danes pa je bila strašna izprememba. Stene so se tresle od grmenja divjajoče vode. Jezerce je postalo divji katarakt kakor kava goste in razpenjene vode. Ker so višji deli železne ograje gledali iz vode, smo se lotili prehoda. Bila je kar živčna preizkušnja, ker je drvel strašni katarakt tik pod nogami. Stopali smo na betonsko ograjo in se tipali dalje, ker je bila voda spredaj in zadaj. Kar odleglo je, ko je pogledala steza zopet iz vode in smo stopili na trdna tla, četudi so se tresla od butanja katarakta tik pod nogami. Vodeni prah je napolnjeval zrak v jami, da je bilo kar megleno. Pregrade drevja in vejevja so nam od časa do časa ovirale pot. Prenehale so šele, ko se je steza dvignila za več metrov nad vodo. A tam presenečenje! Da je pustila voda prejšnjega dne v višjih delih na stezi mivko, ni čudno. A našel sem še naprej po stezi tudi prod — splake in oblice peščenca iz Vremske doline, ki ga je vrgla voda na stezo! Torej ga je, vijoča se po jami, nosila tudi na površju v tem delu jame, kjer je drla z neznansko silo preko pragov. Ni čudno torej, da oborožena s prodom, voda pogloblja svojo strugo. Sele ob takem vodnem stanju, ko nosi s seboj kamenje, je mogoče razumeti tesni in kotlice, ki jih je izjedla v trdo skalo.

To delo smo posebno lepo opazovali v soteski pod Naravnim mostom, kamor je segala dnevna svetloba. Dasi je tam že ob navadni širini vode dovolj bučanja, pa so besede zaman, da bi mogel opisati divjanje vode onega dne. Posebno zanimiv je bil srednji slap v soteski (glej sliko 1) kjer je mogočni curek vode drvel v takem loku čez prag, da je tekel pod njim protitok! Slika je posneta iz daljave ca. 150 m in ni mogoče iz nje spoznati velikosti vode.

Velikanski prizor je v Veliki dolini nudil slap. Iz soteske ga je mogočna voda potiskala čez prag, da je padal v velikem loku v jezerce. S tako silo je udarjala voda v dno, da so letele pene in curki vode v višino više, kakor je bil slap visok. Mnogokrat so se zaprašili curki nazaj proti visoki steni, dosegli pa je niso več. Zato smo danes le prišli v notranjost soteske nasproti naravnim predorom, skozi katere so

Sl. 3 Razpenjen slap
in jezero v dnu
Velike doline
Škocjanskih jam
23. III. 1955

Foto
Pavel Kunaver

brizgali curki vode proti nam, da je bila vsa soteska polna vodnega prahu in je bilo le težko fotografirati mračni prizor. Spodaj pa je jezero kar vrelo od razbitane vode. Valovi so bili mestoma do en meter visoki in so posebno ob nasprotnih stenah povzročali pravo kipenje. Stržen proti jami, proti ponikvi deroče Reke, pa je bil višji od jezerske »gladine«. Krasen je bil prizor, ko so proti poldnevu prvi sončni žarki posijali tudi v globino na razpenjeno vodo. Tudi veliki kontrasti so nastali tu doli. V dnu in v soteskah strašna voda — po bregovih, kjer je med skalami bilo še kaj prsti, pa mirni, tihi zvončki in trobentice. V navpičnih stenah se je razcvetel celo planinski jeglič; in na nekem mestu je v tej grmeči divjini prijetno zaduhtel blagodišeči volčin.

Čakajoč na redke sončne žarke ob jezeru sem gledal izginjati v globinah jame ogromne množine vode. A z vodo je šla tudi dragocena prst rodovitne Vremske doline! Takoj sem sklenil, da bom drugič, ko bo zopet voda narastla, vzel primer vode, da bom preizkusil, koliko prsti odteka po nalivih in v dnevih visoke vode sploh v podzemlje. Srce se krči, če gledaš izpred Škocjanske cerkve tja po Vremski dolini in po belih grebenih apnenca okoli nje. Zdi se, kakor da bi ta krasna dolina sadja, njiv in grozdja tičala sredi ogromnega odprtega gobca golega krasa. Koliko dalje so se širile rodovitne plasti laporjev in peščenecv preko tega krasa, ko je terciarno morje odteklo, a vode so odnesle polagoma v vekovih prst v votline krasa in v morje! Kako se ta strašni kameniti gobec vse bolj in bolj stiska, ko Reka leto za letom odnaša toliko rodovitne prsti za vedno v morje! Ze pri Vremu so dandanes prvi ponori Reke v dnu struge in apnenec prihaja na mnogih mestih izpod laporjev na dan...

Šele opoldne smo zapustili jamo in sam sem po zapuščenih stezah prvih raziskovalcev tega silnega sveta splezal na gornji rob, kjer sem še nekoliko časa užival čudovito pokrajino, sestoječo iz ogromnih udorov, naravnih mostov, samotne vasice Škocjan med dvema prepadoma, še pobeljene Vremščice ter daljnega Sneznika, globoko odetega v debele plasti snega. Nad grmenjem razpenjenih voda v globini so krožile jate divjih golobov, ki uživajo v tem najlepšem kraju našega krasa popolno zaščito. — Naslednjega dne, ko je bila Reka v Škocjanskih jamah še vedno velika, je obiskal te jame znameniti francoski speleolog Norbert Casteret in upravičeno vzklíknil: »Te prizore moremo samo videti, ne pa opisati!« Jaz sem bil vendar tako drzen, da sem poizkusil podati slabotno sliko velikih dogodkov, da bi privabil v veličastno pokrajino več občudovalcev prirode, kakor jih do sedaj prihaja. —

Impresija gora

mladi pišejo

(Iz nagradnega natečaja PD Kranj)

Vidim jih. Čisto jasno jih vidim pred seboj. Vidim jih, kako izstopajo iz umazane, črtasto poslikane stene pred menoj. Vidim jih, obdane s prosojno, modrikasto meglico, za njimi škrlatno nebo, potopljeno v ogenj zahajajočega sonca. Skozi zaprto okno prihajajo neslišni glasovi pesmi, ki jo pojo vetrovi, ki jo vrše gozdovi, ki jo rjove grom, ki jo šepetajo srebrni studenci in potoki, zelenomodre reke in slapovi; čutim njih opojne vonjave, ki mi jih pošiljajo goščave v dolinah, dišeče trave na planinah, rože s prelepe pisane obleke gora...

Vidim jih; iz dolin, potopljenih v jutranjo temo in meglo se dvigajo kot srebrne piramide, kot onjeni zublji. Potem ogenj, ki žari na nepremičnih stenah, ugasne in sredi belega dne se dvigajo bleščeče se bele gore pod temnomodro nebo. Kako lepo je to! Toda včasih se škrtatje poigrajo z meglami; nad gorami je takrat mrak in iz megle rosi dež. In takrat slišim jok gora, ki se lahko sprevrže v silovito ihtenje. Strašno grmenje strel, ki parajo meglo in rušijo skale, slišim, in ob njihovi trepetajoči, rumeno-rdeče-modri svetlobi vidim objokan, od starosti ves razorani obraz gora. Solze jim dero po mrzlih kamenitih licih, režejo brazde vanje, se zbirajo v hudournike in odnašajo zaradi divjega viharja lomeče se drevice in rušijo izpodjedene skale, ki grme v dolino. Strele zažigajo nebo in vetrovi zavijajo svoje žalostne pesmi, se bore med seboj, se krešejo do neba in mečejo mlinske kamne v stene gora, ki podirajoče se padajo v struge solza in krvavijo...

Toda razprše se megle in vetrovi zbeže s svojim volčjim tuljenjem, ukročene solze hudournikov skalijo reke in se zgube v njih, ranjene stene gora se posuše. In spet vidim spokojne gore, kipeče v jasnino neba. Dan se pretali v večer in gore zopet škrlatno zažare, da se potem zavijejo v neprodirni plašč noči. Na vzhodu so kot kameniti kresovi, ki žare v temno nebo. In nebo je vedno svetlejše v smeri zapada; nad temnimi silhuetami gora pa zažari kot razžarjena kovina.

Vidim jih pred seboj. Vidim jih, kako spomladi vse cvetoče vibijo v svoje neminljivo kraljestvo. Vidim jih, kako poleti žare v soncu in vročini in kako trpe pod udarci nenadnih neviht. In vidim jih, kako se v jeseni oblečene v pisani plašč zelenih smrek in rdečih bukev pripravljajo na zimo, ki pride nenadoma s severa, jih okuje v led in sneg in ki s seboj privede volčje vetrove, ki dvigajo sneg na grebenih, da plapolata kot zastave; vetrovi mršijo kožuhe lačnim gamsom in jelenom, ki lajajo z njimi tubobno pesem.

Vidim jih pred seboj. In hočem se jim približati vsaj za korak, toda nenadoma izginejo in ostala je samo še gola stena in zaprto okno moje sobe. In ostalo je hrepenenje, ostali so spomini, ostala je ljubezen do gora, ostale so vonjave sončnih dobrov Trente, Vrat in Planice, ostalo je šumenje Peričnika in Savice, šumenje potokov, gozdov, šumenje krotkih in divjih vetrov, ostala je mogočna, veličastna, vedno ista in neminljivo lepa pesem gora, njih neminljiva lepota, mogočnost, veličina... Julijci... Karavanke... Grintovci... Kako včasih zahrepenim ven iz te mračne, zamegljene doline, puste ravnine, tja na višine, v mir, v pokrajine nedotaknjene divjine...!

Kako lepe so planine in obenem strašne! In prav zato jih bom še obiskal in si ob njih koval značaj in svojo voljo.

Zdaj tonejo v mrak in meglo, vse vkovane v led in zasnežene. Poti, po katerih sem stopal nekoč, so zametene, mrtva in zlomljena so stebela planik, murk in modrega svišča. V snegu so zajčje sledi, sledi srn, in visoko gori v gorah sledi gamsov. Črne vrane se spreletavajo pod svinčeno sivim nebom in lačne krakajo v stekleni, mrzli zimski zrak. Spušča se noč in izpod neba se počasi spuščajo beli kosmiči; vedno več jih je in polagoma zakrivajo sledi in glušijo grmenje plazov, ki kopicijo sneg pod stenami, kjer bo na meliščih počakal prihodnje pomladi. In na takih snežiščih bom nekoč počival jaz; umil si bom s snegom prepoteni, znojni obraz in počasi odšel naprej. Kam? Mnogo je poti in mnogo skrivnostnih lepote skrivajo gore. Mogoče bom odšel naprej... na mogočni Razor, divji Prisojnik, Mojstrovko, Jalovec; osamljeni Mangrt, mogoče bom plezal na Škrlatico, Stenar, Triglav, Rjavino, Cmir... mogoče me bo zopet dež močil, ko bom šel čez Hribarice k Sedmerim jezerom, ali pa se bom po nekaj vražje vročih pasjih dneh okopal v Bohinjskem jezeru... Mogoče bom obiskal piramide Kamniških planin, mogoče bom občudoval lepoto Logarske doline... Kdo ve? — Gotovo pa je, da bom hodil po teh poteh, ne samo enkrat, mnogokrat.

Branko Praprotnik

učenc Srednje tekstilne šole v Kranju

Francetu v slovo!

Neurje nad Ojstrico je iztrgalo iz naših vrst mladega alpinista Franceta Zupana. Težka novica je bila nedoumljiva za nas, ki smo ga poznali, še težje je bilo ob odprtem grobu, ko smo se za vedno poslovili od našega prijatelja.

Tudi takrat je neurje besnelo nad Kamniškim sedlom, ko smo bili prvič skupaj v gorah. Vsi mladi, on France najmlajši. Nešteta so doživetja, ki smo jih preživeli skupaj, od sedaj naprej bomo sami. Bil je sin prirode. Še ves mlad se je pričel udejstvovati pri tabornikih in spoznaval lepote slovenske zemlje. Poletje in zima sta nas z istim veseljem vabila v naše gorsko kraljestvo. Tako ga je pot pripeljala med alpiniste. Od skromnih začetkov se je v kratkem času razvil v dobrega plezalca. Preplezal je mnogo naših težkih sten, dokler ni prišel do Ojstrice. In tu v kristalni belini zimske gore je zastal njegov dih in so otrpnile njegove ustnice, da ni mogel povedati, kaj je pretrgalo njegovo nit življenja, nam, ki smo nanj čakali doma.

Društvene novice

K nesreči Marka Dularja in Franca Zupana-Čiča

11. aprila t. l. ob 18. uri je velika množica pospremila na zadnji poti ponesrečena alpinista Marka Dularja in Franca Zupana. Najprej smo se zbrali okoli prezgodnjega groba Franca Zupana, ki mu je v slovo spregovoril v imenu mladinske komisije PZS tov. Jože Melanšek, nato pa smo skoro že v mraku stali ob grobu Marka Dularja, od katerega se je poslovil tov. Marjan Keršič-Belač, akademski kipar, alpinist in gorski reševalec v imenu AO PD Ljubljana-matičica. Njegove poslovilne besede prinašamo kot dopolnilo k spominskemu članku tov. Antea Mahkota in tov. Janka Blažaja.

Dragi naš prijatelj Marko!

Ko smo v ponedeljek zvečer številni tvoji prijatelji hiteli v gore, obveščeni, da se še nisi vrnil domov s težavne ture, na katero si s tovarišem Francetom v navezi odšel že v petek, smo upali, da sta med tem časom prav gotovo že nazaj na Korošici — ali pa v skrajnem primeru, da bomo še vedno dovolj zgodnji, da vama bomo lahko pomagali iz ledenega objema Ojstrice in se bomo, kot že nešteto krat prej, skupaj vrnili domov, srečni, med sorodnike in znance.

Še potem, ko smo v zgodnjih jutranjih urah v terek pod zasneženo steno zaman klicali tvoje ime in se nisi oglasil, smo slepo verjeli, da sta s tovarišem že zdavnaj na varnem v topli izbi koč na Korošici.

Nenadoma pa nam je megla razkrila zasnežena pobočja in sive sklade gore, ter v vnožju, na prostranih snežiščih sledove konca vajine zadnje poti...

Nikoli ne bomo vedeli, kako se je vse tisto zadnje z vama zgodilo in kako je potekal vajin boj za povratek nazaj iz neusmiljene navpičnosti stene na varnejša tla pod gorami.

Gora je zahtevala svoj davek in vidva sta ga morala plačati, morda zato, da bodo tisti, ki hočejo v trdi svet gora, dvakrat premislili smisel zasnovane poti proti vrhovom.

Zakaj je moralo neusmiljeno neurje zadivjati nad gorami prav tisti čas, ko sta si utirala pot v najtežjih raztežajih stene in vaju izmučilo do kraja, da sta omahnila v smrt — na to vprašanje ne more odgovoriti nihče od nas, kakor ne ve nihče odgovora na vprašanje: zakaj sta šla v steno tisto soboto, ki je bila

prav tako sončna, kot so bile vse tiste, ki smo jih že preživel v gorah v našem življenju...?

Nič vama nismo mogli pomagati...

Nazaj v dolino smo vaju nosili prijatelji iz alpinističnega odseka, skozi hote in čez planoto Klemenškove planine na ravne in zelene travnike Logarske doline, na katere, vem, da sta se hrepenče ozirala v tistih dneh vajine poti v zasneženi steni. V slovo smo vama še natrgali belih telohov in volčina ob poti, kjer sta večasih korakala proti vrhovom, s slepo ljubeznijo do gorskega sveta, ki se mu do svojega tragičnega konca nikoli nista mogla odreči...

Marko — nepozabni naš prijatelj!

Nikoli ne bomo pozabili tvojega vedno nasmejanega obraza in neugnane želje po plezanju, neuničljive volje po novih potih, ki si jih na novo zarisal po naših najtežjih stenah. Spominjali se bomo vedrih šal, ki si jih uganjal z nami ob večerih po sicer pustih izbah planinskih koč, po opravljenih turah in reševalnih akcijah, ki so se za druge srečnejše končale kot zate in tovariša v tvoji navezi. Spominjali se bomo zanesenih debat o smislu alpinizma in morda kakšne preveč pokroviteljske besede nas starejših tovarišev, ki se je večasih izkazala za prenačljeno, na račun tvoje mladostne neugnanosti. Bil si prepoln življenjske sile in volje do življenja, da bi mogel živeti pomehkuženo in večno v en tir uklenjeno življenje povprečnega dolinca. V nekaj letih si izvršil čez sto plezalnih vzponov doma in v tujini; med njimi mnogo najtežjih, kot da bi slutil, da ti je življenje kratko odmerjeno in te je strah, da ne boš česa velikega na svoji poti po gorah zamudil ali prezrl...

Zdaj te ne bomo več videli v svoji sredi.

Deset let so gore po smrti Milene Hartmanove prizanašale vsem članom našega odseka in deset let nam ni bilo treba jemati slovesa ob grobu tako, kot se to uro poslavljamo s teboj...

Omahnil si v belo praznino snežišč pod Ojstrico in s seboj si v obeh odnesel podobno prostrane, zelene doline pod zasneženimi stenami. Vsi tvoji prijatelji ob grobu ti ob tem slovesu obljubljam, da bomo učili mladi rod ljubiteljev planin tako, da bo takih žrtev, kot sta bila v teh dneh vidva in tako žalostnih mater in očetov, kot so danes vajini — čim manj, če nas bodo le hoteli poslušati...

Ti, Marko, med nami ne boš pozabljen. Nosili ti bomo rož izpod zasneženih vrhov in po kočah se bomo ob večerih pogovarjali o tebi, kot da si še vedno

z nami živ in nepozabljen. Počivaj v miru, Marko!

*

Kakor ve ne samo planinska, marveč tudi širša javnost iz dnevnega časopisja, je do nesreče v severni steni Ojstrice prišlo predvsem zaradi nenadnega vremenskega preobrata v nedeljo 7. aprila t. l. Oba mlada alpinista sta bila tehnično in tudi po kondiciji sposobna, da zmagata smer tudi v zimskih razmerah, čeprav nista vstopila v steno dobro prešpana in spočita v soboto 6. aprila t. l. zjutraj. Tudi oprema bi zadostovala v lepem vremenu, slabše pa sta se oskrbela s kalorično in obenem lahko prehrano. S Klemenškove planine so ju v soboto in nedeljo opazovali smučarji Herman Tkalcič, Franci Pinter in Vili Svet. V spodnji polovici sta hitro napredovala, v prečnici in v izstopnih raztežajih v zgornji tretjini pa sta seveda naletela na težave, ki so ju prisilili k bivaku. Poslednjič so ju Celjani videli v nedeljo ob 16,30. Snežni vihar in metež je bil tako hud, da je v dobri uri padlo na severni strani Ojstrice za dobro ped snega, ponoči pa blizu enega metra. V takih razmerah sta ponesrečenca prebila v steni noč. Reševalci iz Ljubljane, tov. Šara, Jeglič, Keršič sklepajo, da ju je nesreča doletela pri sestopu iz zametene stene v ponedeljek 8. aprila dopoldne. S seboj sta imela precej klinov, pri njihju pa so našli samo še tri. Umik iz stene je bil po snežnem metežu nujen, kajti izstop iz Herletove smeri je ravno v ljaku, skozi katerega se vsipljejo plazovi z velike grede, ki loči steno od vršaca Ojstrice. Stena Ojstrice je bila devet dni po nesreči še tako zametena, kljub vsej svoji navpičnosti in gladkosti, kakor zlepa ne kdaj. Na vsej severni strani Ojstrice in Planjave je bila še dne 15. aprila brez snega samo Glava v Planjavi, stena, v katero je pokojni Marko neizbrisno uklesal svoje plezalsko ime.

Reševalci sklepajo, da se je pri spuščanju z vrhovo utrgala zanka, ki sta jo uporabljala, da bi varčevala z vponkami. Lahko sklepamo, da sta plezalca po dveh bivakih in po viharju, ki je pritiskal nanju ves večer in vso noč, morala poseči pa zadnjih rezervah svojih moči.

Razmere, v katerih sta se spuščala v steni, so bile tako strašne, da je klonila tudi nadpovprečna mlada moč.

Televizija na Krvavcu. Lepo vreme in visok sneg na Krvavcu so tudi mene zadnje dni februarja zvalili na smučanje. Čeprav sem bil od dolge poti in težkega nahrbtnika pred krvavškim domom skoraj na koncu s svojimi moči,

sem vendarle opazil dve veliki mrežasti anteni na južni strani Doma. Ko sem stopil skozi vrata, sem zagledal še novo presenečenje, namreč televizijski sprejemnik in okoli njega zbrane gledalce, ki so zamaknjeno sledili programu na zaslonu sprejemnika. Ko sem popil čaj, je tudi mene radovednost prignala pred sprejemnik. Kar prehitro je bilo konec programa risanih filmov. Napovedovalka je naznanila v italijanščini, da se bo pričel večerni program ob pol devetih. Ker je bila moja srajca vsa prepotena, me je že pošteno mrazilo po hrbtu, pa sem se tega zavedel šele, ko je izginila slika s televizijskega sprejemnika. Pohitel sem v zgornje prostore, da se preoblečem. Skozi steno sobe, v kateri sem bil, mi je prihajalo na ušesa močno enakomerno brnenje. Ker me je zanimalo, od kod prihaja zvok, sem potrkal na sosedna vrata in vstopil. Tovariš, ki je bil v sobi, me je prijazno povabil, naj si ogledam aparature, ki so bile v njej postavljene. Večino prostora so zavzemale tri železne omare, ki so bile na sprednji strani polne gumbov in električnih instrumentov. »Te tri omare so televizijski sprejemnik in oddajnik«, mi je pojasnil tovariš, »in služijo za prenos oddaj italijanskega televizijskega oddajnika v bližini Padove proti Ljubljani. Ker je Krvavec od tam oddaljen okoli 250 km, so radijski valovi že precej šibki in bo vmes treba zgraditi še eno tako postajo, kot je na Krvavcu. Ta bo verjetno na Nanosu. Vendar je vse skupaj bolj poskusnega značaja in dokončen način prenosa italijanskih televizijskih oddaj še ni trdno določen. Aparature v tej sobi še tudi niso kupljene, ker jih je tvrdka »Siemens« poslala samo na poskusno obratovanje. Od anten, ki sta zunaj, je ena obrnjena proti Padovi, ta sprejema radijske valove, druga pa proti Ljubljani in jih oddaja podobno kot reflektor svetlobo, to je v ozkem snopu. To je možno zato, ker so radijski valovi pri televiziji v območju ultrakratkih valov z valovnimi dolžinami od 1 do 10 m in imajo lastnost, da se širijo naravnost kot svetloba, torej se jih da dobro sprejemati le na tistih mestih, od koder se vidi antena oddajnika.«

Podobna postaja, kot je ta na Krvavcu, bo v Ljubljani in bo sprejemala radijske valove od postaje na Krvavcu ter jih ojačene oddajala z Ljubljanskega gradu v svojo okolico. Seveda bo imela Ljubljana tudi svoje televizijski studio, ki ga sedaj grade nad radiofuznim studijem v Tavčarjevi ulici. Ljubljanski televizijski oddajnik bo povezan z dru-

gimi jugoslovanskimi oddajniki v televizijski mreži, ki bo z italijansko mrežo povezana preko relejne postaje na Krvavcu. Z evropsko televizijsko mrežo pa je Zagreb že sedaj povezan. Na ta način bo omogočen enoten jugoslovanski program, pa tudi izmenjava programov z drugimi evropskimi državami.

Po večerji smo se zopet zbrali okrog televizijskega sprejemnika in gledali najprej reklamo, ki ji je sledil film in nato raportaže, večinoma športne.

Tako je televizija na Krvavcu spremenila način večerne zabave in jo naredila pestrejšo, kot je bila včasih. M. K.

»Prosveta«, glasilo Slovenske narodne podporne jednote, je dne 14. III. 1957 prinesla članek o univ. prof. dr. Francetu Avčinu, ki se je v ZDA dalj časa mudil iz študijskih razlogov, čas pa je porabil tudi za planinstvo. Članek je napisala Antonia Mahnich in se glasi:

Philadelphia. Zaradi grdih nemirov na Madžarskem in Egiptu sem bila prisiljena prikrajšati svoj obisk v prelepi Sloveniji. Morala sem se vrniti zaradi otrok, ker so želeli, da sem doma pri njih. Ker mi pa ni bilo mogoče dobiti jugoslovansko ladjo, sem se morala vrniti z italijansko, na kateri sem imela priliko spoznati se s profesorjem Francetom Avčinom, ki poučuje elektrotehniko na ljubljanski univerzi. Bil je povabljen od ameriške strani v Washington, kjer bo proučeval ameriške metode v tej znanstveni veji.

Na ladji se nama je nudila priložnost do razgovorov. Avčin je omenil, da ima s seboj prekrasno zbirko barvnih slik iz naše rojstne domovine in drugih slik, o katerih sem prepričana, da jih bo vsak vesel videti. Poleg tega bo slike pojasnjeval sam profesor Avčin v izbranih besedah.

V začetku marca je bil povabljen v New York, kjer je predaval o naši prelepi Sloveniji in naravni krasoti naše zemlje, na kateri je bilo prelitno mnogo krvi, ki je v ponos mnogim deželam. Slišim, da se za to predavanje zanimajo tudi v Chicagu, kjer bo kazal slike dne 17. marca v Slov. del. Centru, Milwaukeeju, Clevelandu, in je bil spet ponovno povabljen v New York.

Želim, da ne bi nihče od naših rojakov zamudil te lepe priložnosti. Videli boste Triglav, Postojnsko jamo, Škocjansko jamo, Primorsko in Logarsko dolino, Pohorje in mnoge druge zanimivosti, kakor Bled, Bohinjsko jezero, Vintgar, Ljubljano in mnoge druge kraje. Avčin je tudi član Švicarskega alpskega kluba, kot edini Jugoslovčan je tudi najpridnejši slovenski planinec.

Njegov obisk v Združenih državah so izkoristile razne ameriške ustanove, ki so ga povabile na predavanja. Med temi so: Potomac Appalachian Travel klub, Commerce klub, National Bureau of Standards v Washingtonu ter American Alpine club v New Yorku. Mnogo bi se dalo napisati o njegovem delu in sem gotova, da takega učenjaka zelo pogrešajo v domači šoli, kamor se bo vrnil meseca maja. Potem je spet povabljen v Washington.

Dne 3. marca se je spotoma iz New Yorka oglasil tukaj pri nas, kjer je predaval večji skupini. Predaval je o Sloveniji in smo bili vsi zelo zadovoljni. Drugi dan se je oglasil na tukajšnji pennsylvanski univerzi, kamor je bil povabljen od profesorja Carla Chambersa. Zvečer se je vrnil v Washington.

Je znan izumitelj nekih specialnih »crampons«, ki jih rabijo planinci in nekateri svetovno znani plezalci. Profesor Avčin ima strica v Oak Parku, Ill., ki prebiva v Združenih državah nad 60 let.

Pionir Oblak Jože iz Postojne nam je poslal pismo, s katerim bi rad povedal članom pionirskih odsekov, kakšen izlet v gore je lani opravil. Evo ga! — Dragi pionirji! Naše planinsko društvo v Postojni je zelo živahno. V društvu so večinoma pionirji in nekaj mladincev. Vsako leto prirejamo izlete v planine. Med temi Vam bom opisal zadnjega.

Zjutraj smo se zbrali na postaji, bilo nas je dvaindvajset. Po dveurni vožnji smo prispeli v Ljubljano. Tu smo prestopili na drug vlak. Pozno popoldne smo prispeli v Celje. Izstopili smo. Na postajo je pripeljal vlak, ki je bil namenjen v smer našega potovanja. Izstopili smo v Smartnem. Tu smo počakali na avtobus.

Pozno ponoči smo prispeli v Logarsko dolino. Utrujeni od celodnevne vožnje smo se v hotelu okrepčali in prosili za prenočišče. Toda ležišča so bila vsa zasedena. Kaj sedaj? smo pomislili. Prijazna oskrbnica nam je svetovala, naj bi legli na slamo v hlevu. Malce čudno smo se spogledali. Hočeš, nočeš — moraš! smo dejali in zlezli na slamo. Od utrujenosti smo takoj zaspali. Zjutraj smo se zgodaj prebudili, ker nam prašiči, ki so bili v hlevu, niso dali miru. Po zajtrku smo se takoj podali na pot. Krenili smo proti Okrešlju. Spotoma smo se ustavili tudi pri slapu Rinki. To je bila čudovita slika. Iz radovednosti sem vtaknil prst v vodo, da bi čutil, kako je hladna. Toda joj, mislil sem, da mi bo zmrznil. Nad takó ledeno vodo v vro-

čem poletju so bili začudeni tudi drugi. Ko je bilo sonce že visoko na nebu, smo prišli v kočo. Tu smo se oddahnili, malo pogovorili, si napolnili naše želodce in se napotili proti koči na Kamniškem sedlu. Pot nas je vodila visoko pod goro. Ko smo prišli do skal, smo začeli plezati proti vrhu. Nevajen tega športa sem bil zelo neokreten. Pavel mi je posodil copate, da sem laže plezal. Kvedrovce sem spravil v nahrbtnik. Popoldne smo prispeli v kočo, kjer smo tudi prenočili.

Zjutraj je bila megla, zato nismo nadaljevali poti. Šele naslednji dan smo se podali proti Korošici. Na poti smo občudovali gamse, ki so nam prišli naproti. Po dolgi hoji smo počivali na Planjavi. Tov. Žmitek nas je fotografiral. Končno smo le prispeli na Korošico. Tu smo se pozno v noč pogovarjali o našem izletu.

Prihodnji dan smo šli na Ojstrico.

Naslednjega dne smo se napotili na daljno pot proti Veliki planini. Pot nas je vodila čez več vrhov, med temi je bil najvišji Konj. Nekako ob dvanajstih smo prispeli do koč na Dolu. V tej se nismo ustavili, temveč smo šli kar mimo. Ravno ob pravem času smo prišli na Veliko planino. Kosilo je bilo že pripravljeno. Nasitili smo se in krenili na pot proti Kamniku. Po dolgi poti ob žičnici smo le prišli v Kamnik, od tu pa z vlakom spet v Postojno.

V Borovnici sem pregledal nahrbtnik, če je vse v njem. Kar prebledel sem, ko sem opazil, da nimam enega čevlja. To sem povedal tov. Rozmanu, on pa me je potolažil, da bo pisal na Planinsko društvo Celje o moji nezgodi. Tudi doma sem moral isto povedati in jih tolažiti, da se bo čevelj našel. Seveda bi se ne bil našel, ako ga ne bi bil pozabil v koči na Korošici. In res, čez nekaj dni sem imel čevelj doma. Tov. Rozmanu in PD Celje se najlepše zahvaljujem.

Vsa planinska društva in vse ljubitelje planin lepo pozdravljam.

Mladi planinec je glasilo pionirjev-planincev osnovne šole Trbovlje - Vode. Glasilo je ciklostirano, če pa bodo sredstva, bo morda tudi tiskano.

Na naslovni strani št. 1 stoji kot geslo tista lepa narodna:

Na planine, na planine
vedno žene me srce,
gledal z jasne visočine
kras slovenske bi zemlje.

Lojze Dular, predsednik PD Trbovlje, je napisal uvodno besedo, ki je vredna, da jo ponatisnemo:

Dragi pionirji planinci!

Kako v pionirjih vzbuditi ljubezen do planinstva, je na več sejah razpravljal upravni odbor PD Trbovlje in tudi napravil nekatere zaključke. Določil je poseben odbor, ki naj se posveti mladim planincem kot vodniki, vzgojitelji in tovariši v spoznavanju lepote v naravi, utrjevanju tovariških odnosov in medsebojne pomoči, ki je nam planincem posebno pri srcu.

Trdno sem prepričan, da bo ta odbor z veseljem žrtvoval svoj prosti čas in popeljal mladež v naravo, jo z njo seznanjal, učil prvih korakov v planine ter vzgojil spoštovanje do njih.

Lansko leto se je po prvih izletih in predavanjih pokazalo, da si pionirji zelo želijo takih izletov in predavanj ter so bili zanje zelo hvaležni, kar je bilo slišati iz pionirjevega poročila na občnem zboru društva.

V letošnjem letu bodo pionirji izvolili svoj odbor, ki bo delal ob pomoči starejših članov kot pionirska sekcija, in prav gotovo je, da se bodo že v najkrajšem času pokazali novi, še večji uspehi tega dela.

Dragi pionirji! Planinstvo ni le šport, ki ga gojimo za krepitev telesa, ampak tudi šola, ki nas sili, da razmišljamo o novih imenih, novih poteh in novem svetu, ki se nam z vsakega grička odpira. V taki šoli, ki ji pravimo narava, je zanimivo, zato izkoristimo vsak prosti čas in jo obiščimo. K temu naj nam vsem mnogo pomaga pionirski planinski list **Mladi planinec**!

France Kramer, šolski upravitelj, pa je pionirsko planinsko glasilo pospremil z naslednjimi tehnimi in ljubeznivimi besedami:

Pionirski odred na osnovni šoli Trbovlje - Vode nosi ponosno ime prvoborca za delavske pravice Lojzeta Hohkrauta. Poleg drugih krožkov je v njegovem sestavu tudi planinski krožek, ki je eden najmarljivejših na šoli. V njem se pionirji in pionirke seznanjajo z lepoto naših prelepih slovenskih gora na ta način, da se kot podmladek planinskega društva izobražujejo s predavanji, razstavami, izleti in širijo svoje znanje.

Pohvaliti pa moram zadnjo zamisel naših pionirjev in njih vodstva, da pričnejo z izdajanjem posebnega pionirskega glasila. S pomočjo takega glasila naj bi dobila plemenita ideja ljubiteljev narode med tukajšnjimi pionirji čim širši razmah, odrasli pa naj bi spoznali marsikak izviren domislek mladih ustvarjalcev, bodisi v besedi ali sliki, ki se bo porodil v njihovih mladih glavah.

Tebi, draga mladina, pa dajem v ime-
nu vodstva te šole tovariško vzpodbudo:
Okleni se svoje organizacije, vzljubi
svojo domovino in njene najvišje pred-
stavnike ter ostani zvesta zaobljubi, ki
jo imaš zapisano na svoji pionirski za-
stavi: Za domovino s Titom — naprej!

Da bi predočili delavnost funkcionar-
jev PD Trbovlje, je prav, če ponatisnemo
tudi Lenarčičev članek »Kakšen bo naš
list«. Takole se glasi:

Z namenom, da pridobi čim več pri-
jateljev našega domačega planinskega
sveta, se je Planinsko društvo Trbovlje
odločilo organizirati po vseh trboveljskih
šolah in na gimnaziji svoje pionirske oz.
mladinske sekcije kot podmladek pla-
ninskega društva. Da bo delo čim bolj
pestro in raznovrstno, bodo posamezne
sekcije na šolah prirejale poldnevne in
celodnevne izlete v bližnje, pa tudi
daljne planine, organizirale predavanja,
razstave in podobno. Tako raznovrstno
delo pa je težko povezovati brez poseb-
nega glasila. Zato se je pionirski krožek
na osnovni šoli Vode odločil izdajati
šolski list Mladi planinec, ki bo
izhajal po potrebi ali vsaj vsaka dva
meseca, zaenkrat ciklostiran, kasneje, če
bodo sredstva, morda tudi tiskan.

List bodo prejemale brezplačno vsi
pionirji, člani planinskega društva. Če
se bo taka povezava dela obnesla, bo
prav gotovo planinsko društvo pomagalo,
da se bo list razširil in postal tudi gla-
silo pionirjev in mladincev-planincev
vseh trboveljskih šol. Vsak začetek je
skromen, tako tudi naš in kar strah nas
je, da ne bi uspeli in da se že ob našem
prvem koraku ne bi nabralo preveč
očitkov.

Mladi planinec bo začel izhajati zato,
da bodo v prvi vrsti pionirji sami lahko
priobčevali najboljše sestavke o svojem
planinskem delu, izletih, taborjenjih,
vtisih z raznih poti, lastne pesmi o živ-
ljenju v naravi, planinah in podobno.
Poleg lastnih prispevkov pionirjev bodo
v glasilo sodelovali tudi znani in manj
znani planinci, ki bodo s svojo pisano
besedo dajali poguma mlajšemu rodu in
praktična navodila za udejstvovanje v
planinstvu. List bo prinašal od časa do
časa tudi društvene novice PD Trbovlje
in s področja planinskega delovanja
sploh, križanke in uganke, sestavke o
naših velikih planincih, zanimivosti in
podrobnosti z izletov in o izletih, pove-
zanost planinstva z narodnoosvobodilno
borbo, slovenske narodne običaje v go-
rah, neizbežno in obvezno, pa posebno
za najmlajše najbolj zanimivo — tudi
pravljice, ki so nastale na gorah ali
okoli njih.

Gradiva je prav dosti in zaenkrat
nimamo strahu, da bi ga zmanjkalo.
Lepo pa prosimo naše najmlajše prija-
telje, da tesno sodelujejo pri zbiranju
gradiva za naslednje številke Mladega
planinca, ker bo list postal le s so-
delovanjem vseh najbolj zanimiv, pri-
vlačen in dobrodošel. Pripomniti pa mo-
ramo, da bomo objavljali vedno le naj-
boljše opise; zato imejmo vedno in
povsod odprte oči, da bomo mogli naše
občutke, dogodivščine, razglede in pa
tudi vesele urice z izletov lepo in zani-
mivo opisati. Korajža velja!

Za temi uvodnimi besedami so dobili
besedo pionirji sami. Tako je Rudi Di-
mic popisal izlet na Kum, Nada Baloh
izlet na Partizanski vrh, Marija Tratar
pa je priobčila pesmico »Planinci«, ki jo
ponatisnemo zaradi njene jedrnatosti.
Ob taki pesmici nam prihaja v misel že
zastarani predlog, da bi PZ izdala slo-
vensko planinsko pesmarico. Danes, ko
vseposod rastejo pionirski planinski
krožki in odseki, bi bila taka pesmarica
kar najbolj upravičena. Italijani in Av-
strijci imajo take glasbene literature
precej. Na to bi morala misliti ne samo
PZ, ampak tudi slovenski komponisti.
Pesem Marije Tratarjeve se glasi:

Planinci veseli
zdaj v gore gredo,
to jim zares bo lepo.

Tam se žogajo, skačejo, pojejo,
veselo je, kar se da,
skrbi so ostale doma.
Planine prekrasne,
kdor zvest vam ostane
dolg čas mu ni.

Glasilo prinaša tudi odlomek »Zlato-
rog«, ki bo izhajal v nadaljevanjih. Jože
Štok-Korotan je prispeval sestavek
»Partizan v revirskih hribih«, sledi po-
ročilo o delu pionirskega krožka in pet
odgovorov na vprašanje, zakaj hodimo
v gore. Glasilo prijetno poživljata dve
uganki, od katerih je posebno druga
brezhibna:

Bela pika
rdeči krog,
vesela slika
zgubljenih nog
(Plan. markacija)

Bela snežinka
se sončku smeji,
v vročini najhujši
nikdar ne skopni
(Planika)

Iz planinske literature

Planinarsko društvo »Zagreb« v Zagrebu je izmed 22 planinskih društev v Zagrebu s 5050 člani (od teh okoli 500 pionirjev) najmočnejše planinsko društvo v mestu in ima obenem včlanjenega $\frac{1}{4}$ članstva LR Hrvatske.

Društvo izdaja že drugo leto na ciklostilu razmnožen »Planinarski Glasnik« - bilten, ki prinaša članstvu informacije o društvenem zelo razgibanem delu. Iz poročila za leto 1956 posnemamo, da ima upravni odbor 17 članov in še 10 načelnikov sekcij (AO, vodnikov izletov, mladinska, markacijska, speleološka, smučarska, foto, starešinska, GRS in izletniška blagajna), v upravi teh sekcij pa je še 50 članov.

Poleg dveh domov in kočice na Medvednici ima društvo tudi kočico na Planini v Lazu nad Bohinjem, do katere so markirali pot iz Stare Fužine skozi Voje.

Od 316 izletov z 2269 udeleženci jih odpade 60 v druge republike; 75 predavanj po sekcijah je obiskalo 2293 članov; na treh taborih je bilo 77 udeležencev.

Alpinistični odsek ima 35 članov, od katerih je 10 alpinistov, in se postavlja z 89 plezalnimi vzponi: 6 vzponov II., 36 — III., 22 — IV., 19 — V. in 6 — VI. težavnostne stopnje.

Mladinski odsek ni pokazal posebne aktivnosti (5 predavanj, 5 zabav in 12 izletov s 125 udeleženci).

Foto-sekcija poživlja društveno delo s svojimi barvastimi diapozitivi in je priredila dobro obiskano razstavo »Lepote planin«, ki je obenem potujoča razstava.

Jamarski odsek sodeluje z Zavodom za zaščito naravnih redkosti. Ima redne sestanke, poučne in delovne izlete v Medvednico.

»Potovalna blagajna«, ki omogoča članom kvalitetne izlete, nabira sredstva tudi iz predavanj, prikazovanja planinskih filmov in družabnih sestankov ter tako krije razliko med članskimi prispevki din 92000.— in izdatki potovalnega fonda din 160000.—.

Požrtvovalnost članstva se odraža tudi v prostovoljnih delovnih urah, od katerih je 4200 porabljenih za pomoč pri oskrbovanju planinskih postojank.

Dohodkov je imelo društvo v l. 1956 din 8169000.—, izdatkov pa 7987000 din, ostalo je od dohodkov 182000 din.

Ne bo odveč, če se v to skopo poročilo nekoliko poglobimo, in videli bomo, da društvo vodijo podjetni, razgledani in požrtvovalni planinski tovariši, katerih uspehi naj nam bodo za zgled.

-ič.

Mariborska kočica 1946—1956. Svoj šesti in tako že kar tradicionalni letopis »Planine ob meji« je neuklonljivo prizadevno PD Maribor posvetilo desetletnici obnovljene Mariborske kočice, tesno povezani z zgodovino njene, med osvobodilno vojno uničene predhodnice, zibelke planinske ideje na področju naše dravske metropole. Srečna usoda nam je ohranila v dobrem zdravju še vse krmarje, ki so vodili dostikrat težke skrbi za prospeh in napredek društva in te svoje matične postojanke še posebej. Tako so se tu zdaj zvrstili, kakor na televizijskem ogledalu, brez poze, takšni, kakor so bili, pošteni in dobrodušni planinci od nog do glave, in mi jim verno prisluhnemo. V ljubkem kramljanju nam oriše prvi načelnik mariborske podružnice SPD dr. Ljudevit Brence začetno dobo delovanja, ki je moglo vznikniti šele na razvalinah črno-žolte monarhije. »Takrat je mrgolelo samo nemških markacij, ki smo jih nadomestili s slovenskim planinskim znakom in smo ob nedeljah nosili v nahrbtnikih težke orientacijske tablice, ki jih je izdeloval moj rajni oče, nadučitelj v pokoju... Vse to delo smo prvotno in tudi kasneje izvrševali brez vsake društvene odškodnine, iz golega planinskega idealizma.« Njegov naslednik dr. Davorin Senjor (1922—1933) se spominja gospodarskih težav, s katerimi se je moralo društvo boriti v nadaljnjih letih, da bi razširilo svojo posest okrog kočice. Prav dramatično nam slika n. pr. nakup sosednjega zemljišča od trmastega lastnika Visočnika. Pogodba je naposled podpisana ob — prazni blagajni! »Kje dobiti denar? Rešil nas je takratni oblastni odbor v Mariboru. Podaril nam je 30000 din (kolikor je znašala kupnina) in to v samih dvodinarskih kovancih v zaboju. Funkcionarji društva smo ta denar lastnoročno odpeljali v Posojilnico Narodnega doma, ki pa je denar te vrste odklonila. Zaboju smo postavili na stopnišče in odšli. Visočnik pa se ni več oglašil v pisarni...« Že takrat bi bil mogel znani pohorski poet Ludvik Zorzuť zapeti »vseh radosti vzvišeno odo«, ki jo je zdaj posvetil Mariborski. Inž. Vlado Šlajmer, tretji društveni predsednik (1933—1939) je nanizal nekaj toplih spominov na staro Mariborsko kočico. Dr. Jože Bergoč kot četrti (1939 do 1949) se preko vseh bridkih let okupacije zadovoljno nasmejan prepušča nepozabnim spominom, ki ga vežejo na Mariborsko kočico in na ljubo tovarišijo,

ki jo je našel v njej: Jaka Zupančiča, Bruna Rotterja, dr. Jožeta Sekulo in še toliko drugih. Prav tako živo so mu še v mislih vzorni oskrbniki, ki so znali skrbeti za pristno planinsko domačnost v tej koči. »Zahajam tudi v druge planinske domove, ki so lepši, bogatejši in udobnejši. Vendar mi še ni nobeden tako prirastel k srcu kakor ta skromna, revna, majhna in lesena Mariborska koča.« In tako mu nazadnje kane iz peresa grenak opomin, da je treba napeti vse sile za zgradnjo nove in vsem potrebam ustrezajoče postojanke. »Mariborska koča je bila poprej največja in najlepša planinska koča na Pohorju. Bila je tudi in je še sedaj zbirališče mariborskih planincev. Danes pa je najrevnejša, najmanjša, za silo zbita iz dveh lesenih barak, brez sob za prenočevanje in celo brez stanovanja za oskrbnika in njegovo družino. Tega ponižanja in te sramote prav gotovo ne zasluži. Za naše osvobojenje je zgorela do tal. Zato z vso pravico terja, da se ji postavi dostojen dom, kakor ji je bilo v borbi obljubljeno.« Zanimiv je kratek prispevek Cirila Verstovška o klavrnem zaključku okupacije in ponovnem oživljanju planinstva na osvobojenem Pohorju. Sedanji društveni predsednik inž. Friderik Degen podaja nekaj zgodovine Mariborskega razglednika. Psevdonimni Cene Lej pa svoje izčrпно poročilo o gradnji sedanje Mariborske koče tu pa tam krepko zabeli s kako hudomušno domisljico. Sam o sebi kot tehnični vodja ne črhnje nobene, zato pa nam ga je eden od množestvilnih udarnikov in udarnic, Lojze Petelinšek v zaključnem članku »Srečanje« pokazal v tej odgovorni vlogi, kako je znal vselej koristno družiti s prijetnim. V kronološkem zaporedju so navedeni tudi vsi gospodarji (16) in oskrbniki (9) Mariborske koče od leta 1921 dalje. Publikacija je po obsegu in opremljenosti nekoliko skromnejša od prejšnjih (sila časa pač!), toliko bolj nas vzradošča njeno kleno jedro in zdrav optimizem, kakršnega našim vrlim planincem ob Dravi nikoli ni manjkalo, pa naj jim ga ne zmanjka tudi poslej!

V. Mazi

O jubileju Mariborske koče smo poročali že lani, ne škodi pa, če na delavnost mariborskih planincev s toplimi besedami V. Mazija ponovno opozorimo.

Op. uredništva

Odprto pismo Redakcijskemu odboru Vodnika po transverzali

Iz skice, ki je priložena »Dnevniku« za transverzalo, povzamem, da je važna postojanka — doslej imenovana Plešivec

— dobila naziv Uršlja gora. Proti temu so utemeljeni pomisleki, na katere hočem opozoriti.

PD Prevalje vzdržuje na tem vrhu kočjo. Na predzadnjem občnem zboru društva se je o poimenovanju iste razvila debata, iz katere je izšel sklep: da se kočja imenuje Dom na Plešivcu (Uršlji gori). Ta sklep občnega zbora je še v veljavi, zato bi bilo najmanj želeli, da se vsaj v planinski literaturi upošteva. Ime, pri katerem stoji Plešivec na prvem mestu, v oklepaju pa Uršlja gora, predstavlja kompromis v lokalnih razmerah; nekateri se namreč strastno, prav živčno zavzemajo za »edino pravilno« ime Uršlja gora, češ da so drugi proti temu predvsem zaradi splošnega preganjanja svetniških imen. V resnici pa so protirazlogi naslednji:

1. V dolgi vrsti imen, izvedenih od imena Uršule, se je besedna tvorba »Uršlja gora« pojavila v tisku prav na zadnje, še nedavno, z razlago, da je to »staro«, domače ime ter da je besedo »Uršlja« razumeti kot pridevnik. Vse to pa ne drži.

Dolga leta poslušam ljudsko rabo in zagotavljam, da je zelo neenotna; poleg »Plešivec« se najbolj pogosto sliši »Urška« in »Uršlja«, tudi »Urška gora«, sedaj pa se propagira »Uršlja gora«. V tej besedni zvezi pa razumejo preprosti domačini »Uršlja« kot samostalnik, podobno, kakor pri »Urška gora«. Treba je namreč vedeti, da sta obe poimenovanji suženjsko posneti po nemščini: Urška gora po pismenem Ursulaberg, Uršlja gora pa po žargonskem Urschelberg. Kajti vsa dolga leta pred prvo svetovno vojno je bil Plešivec izključno torišče nemškega turizma; meščanstvo iz Slov. Gradca (sedež podruž. D. u. Ö. A. V.), Guštanja, Prevalj (tedaj sedež Alpine-Montan), iz Črne in Mežice (sedež Bleiberger Bergwerks Union), tudi iz Šoštanjja si je s podporo nemškega kapitalizma na vrhu postavilo kočjo, ki je bila tudi od okoličanov dobro obiskovana, posebno ob cerkvenih procesijah. Razumljivo zato, da so nemška imena Ursulaberg, Urschelberg in najbolj običajno »die Urschel« (gl. nemške vodnike!) tako intenzivno prodrli v mentaliteto domačinov, da so ti popolnoma v nemškem duhu skovali ime »Urška gora«, ki je za precej let postalo naše oficialno ime (še iz leta 1929 imam razglednico s štampiljko »Dom na Urški gori«, kočno pa »Uršlja gora« — Urschelberg. V toliko so ta imena domačinska in »stara«. Beseda »Uršlja« je pri tem samostalnik, ki je med Slovenci edino v

teh krajih znan in še tu samo v zvezi s Plešivcem. Kdor hoče »Uršlja« tolmačiti kot pridevnik, naj pomisli, da potem k temu ne obstaja pripadajoči samostalni, niti ni slišati moške oblike tega »pridevnika«. Od osebnega imena Ursula imajo Slovenci tudi tukaj oblike: Uršula — Uršulski, — Urška — Urškin, Urša — Uršin, Uršej — Uršijev.

»Uršljo« ni mogoče drugače obrazložiti kakor iz »die Urschel«. Ni nam v čast, ako to spakedranko iz časov nasilne germanizacije vlačimo v današnjo dobo.

2. Na vrhu stoji »cerkev sv. Uršule na Plešivcu«; tako se glasi oficialno cerkveno ime. Odkar je Prežihov Voranc zapisal, da je bila ta cerkev sezidana kot najvišji in najvidnejši spomenik zmage nad protestantizmom v teh krajih (Od Kotelj do Belih vod str. 190), so se mnogi planinci začeli zanimati za to zgodovino in prišli do teh-le ugotovitev: Škof Tomaž Hren je bil v l. 1600—1603 »kranjski veliki inkvizitor« (gl. Slov. biograf. leksikon s. v. Hren Tomaž), z oboroženo silo je iztrebljal slovenski protestantizem, sežigal slovenske prvotiske tako temeljito, da se od nekaterih nobeden izvod ni ohranil, rušil protest. cerkve itd. Na višku te vneme, leta 1601 »je prišel k Uršulski gori ali Plešivcu«, kakor je sam latinsko zapisal, (ČZN 1936 str. 22) in na vrhu že naslednje leto posvetil cerkev »sv. Uršuli«. Gori, dotlej imenovani Plešivec, je torej on prvi vzdal ime mons Ursulanus — Uršulska gora; to simbolično pomeni, naj bi svetnica pod svoj plašč »enajst tisoč devic« vzela vso to vidno okolico.

Planinci, ki smo se zamislili v ta izvor imena, še danes slišimo v nazivu »Uršlja gora« zmagoslavni krik »velikega inkvizitorja« nad začetki naše pismenosti! Ali je res taka neobhodna potreba, da ravno to ime tiščimo v ospredje in z njim vzbujamo ogorčenje najboljših planincev?

3. Na Koroškem osebno ime Uršula ni priljubljeno; to pove znana narodna pesem:

Oh, kni škoda za te, ko ti je Uršej ime!
Si še lepo dekle, maš pa grdo ime!

Tudi ta antipatija je nastala pod nemškim vplivom, kjer je »die Urschel« na slabem glasu (ta slabi glas se med Slovenci splošno izraža v vzdevkih Urška Dolganoč, Urška Celanoč!).

V koči na Plešivcu in drugod v okolici sem pogosto slišal, da zavaja ime Urška (Uršlja, Uršlja gora), v kvantanje in dvosmiselno govorjenje, kakor: bil sem celo noč na Uršlji, nerad sem lezel z Uršlje! Tako in podobno duhovičenje

z imenom »Uršlja« vzbuja dostikrat nejevoljo resnih planincev in kviri njih dobro razpoloženje.

Zato bi bilo iz moralnih ozirov želeti, da se vsaka izvedenka od »Uršule« za ime gore opusti.

4. Tudi diktat škofa Hrena ni mogel zatreči imena Plešivec, še cerkveni urbarji pišejo leta 1624 Pleshivizberg in leta 1688 Bleschiviz (ČZN 1939 str. 100 in 103). V slovenski literaturi sledimo ime Plešivec nepretrgoma do danes; ta oblika se ni pestro spreminjala kakor imena izvedena od sv. Uršule. Približno lahko rečemo, da je ime Plešivec toliko stoletij v ljudski rabi kakor »Uršlja gora« let.

Zagovorniki svetniškega imena trdijo, da domačini pod imenom Plešivec razumejo samo višinsko kmetijo malo pod vrhom na vzhodnem pobočju, katero je nekdanj posedoval p. d. Plešivčnik. To poimenovanje pa je razčistil najboljši poznavalec teh imen, Prežihov Voranc sam; v podlistku »Ljudske pravice« od 14. IX. 1947 piše: »Leta 1899 je grof Thurn kupil Plešivčnikovo posestvo pod Plešivcem ali pod Uršljo goro. To posestvo je takrat merilo skoraj 2000 ha. Grofje in njihovi gozdarji niso mogli rabiti slovenskega imena Plešivčnik in so mu dali novo ime »Ursulahof«. Ko je leta 1918 prišla stara Jugoslavija, so takratni novopečenci Slovenci to ime prevedli v »Urškin dvor«. S tem so mislili, da so napravili veliko rodoljubno delo. Napravili pa niso drugega, ko da so vpegljali germanizem, ki se je rodil v glavah tujih gozdarjev. Tako je nastala ta spaka, ki nam dela sramoto. Domačini rabijo še danes ime »Plešivčnik«; toda v naše urade, v naše šole, v naše zemljevide leze spaka Urškin dvor kakor ostudna glista...«

Tako je pribil Prežihov.

To nekdanj Plešivčnikovo posestvo ima danes država, ki je gori uredila »Pašniško podjetje Plešivec«; pašniki se raztezajo prav na vrh Plešivca. Ako torej domačin reče: »grem na Plešivec«, lahko meni, da je namenjen na to pašniško podjetje, lahko pa tudi v planinski dom na vrhu; v obeh primerih ga pot privede na vrh. Ako pa sliši ime Plešivec od kakega turista, takoj ve, da je ta namenjen na vrh. Le tisti, katere je zajela zagrizena propaganda za »Uršljo goro«, hočejo Plešivec imeti samo pri prejšnjem Plešivčniku.

5. Na slovenskem ozemlju imamo več »Plešivcev«; podobno se ponavljajo tudi druga imena, povzeta po tako izrazitih terenskih značilnostih. Kakor v teh primerih, se tudi naš Plešivec da točno

označiti s kakim pridevnikom n. pr. mežiški Plešivec. Vsekakor je to bolje kakor »ostudna glista« Uršlja gora!

Dr. Josip Šašel

Prevalje, dne 22. aprila 1956.

Peñalara, ilustrirana planinska revija (revista ilustrade de alpinismo) organo de la Real Sociedad Espanola de Alpinismo Peñalara, januar-junij 1956. Španska planinska revija je za 6 mesecev izšla v dveh zvezkih po tri pole v vsakem zvezku. Urednik je J. Delgado Ubeda, ki so ga spoznali vsi udeleženci zadnje skupščine UIAA. Poleg običajnih rubrik slehernega glasila prinaša revija dolg članek o načrtu, kako bi se organiziral nacionalni park v dolini De Lozoya in nekaj opisov tudi o Alpah. V prvem članku naslanja ideologijo varstva narave tudi na religijo, kar za Španijo ni nič čudnega. Drugi zvezek prinaša opis vzponov na Tenerifi (Las torres del Ucanca). V obeh zvezkih je članek o razvoju španskega turizma. Rutas del turismo español, pota španskega planinstva, so precej drugačna kakor drugod v Evropi. Revija ima razmeroma lepo opremo, v primerjavi s PV sijajen papir in nekaj dobrih posnetkov. Podoba pa je, da je malo avtorjev in da trda prede za vsebino.

Boletín CABA, junija 1956. Bilten je informativen organ andinskega centra v Buenos Airesu. Poroča o ekspediciji CABA na Cordon de la Jaula, ki so se je udeležili, sodeč po imenih sami Poljaki: Peterek, Pastewski, Dudzinski, Pavel Blincharski in Dudzinski Andrej. Značilno za te argentinske andiniste je, da poimenujejo andske vrhove po evropskih domačih gorah. Tako v Cordon de la Jaula najdemo Cerro Tatra (5200 m), Karpinski (5230 m). V upravnem odboru CABA so dr. Geza Müller, dr. Bruno Guth, ing. Frank Memelsdorff, Ernest Bendinger, ing. Richard Ruegg, Wolf, Stegmann Guthmann, Kolliker, Watzl in Reid. Imena povedo, kdo je nosilec andinizma v teh krajih.

Mitteilungen des Deutschen Alpenvereins 1956, 7—9. Društveno glasilo DAV ureja Fritz Schmitt, zalaga pa ga Alpine Verlag v Münchenu. Na ovitku ima vsaka številka skrbno izbrano senzacionalno sliko, slede poljudni članki, prigodice, pesmi, nato novice iz društvenih sekcij, novice o kočah in potih ter novice iz vsega sveta. V pričujočih številkah so omembe vredni članki o Korsiki (dr. H. Kesslinger), o severovzhodni steni Rotwandlspitze v Karwendlu, o Paulu Preussu in Georgu Winklerju. Od pesmi je najizvirnejša »Mojemu cepinu«. T. O.

Razgled po svetu

Južni steber Cengalo je bil preplezan prvič pozimi 7. jan. 1956. Turo sta opravila Mario Bisaccia in Paolo Pozzi po Vincijevi smeri, z izhodiščem v zavetišču Badile v Val Masino. V vodstvu sta se menjala, kar posebej poudarjata. Težavnost ture sta ocenila s V—VI.

Zapadna stena Punte Margherita v Ruvenzori ni bila brez težav, kakor posnemamo iz poročila ing. Piera Ghiglioneja, predvsem pa iz lepih in zanimivih fotografij. Kilimandžaro, Kenia in Ruvenzori so najbolj senzacionalne afriške gore, Ruvenzori med njimi alpinistično najbolj zanimiv. Ima več skupin: Stanley z najvišjimi vrhovi Speke, Baker, Emin, Gessi, Luigi di Savoia. Vzdiguje se na meji belgijskega Konga in Ugande, komaj pol stopinje severno od ekvatorja. L. 1906 je tu sistematično raziskoval Abruški vojvoda, z izhodiščem v Ugandi. Dal je imena vrhovom po znanih raziskovalcih Afrike in obdržal tudi ime, ki ga je izbral Stanley med mnogimi imeni, s katerimi domačini označujejo Ruvenzori. Ruvenzori je videti visok in orjaški, saj se skoraj vedno staplja večni sneg na njem z oblaki in meglo, ki le redkokdaj izgine z Ruvenzorija. Ime pomeni »kralj megle« ali tudi »gospodar dežja«. Najvišji vrh je Margherita 5125 m, ne dosti manj sta visoka vrhova Alberto in Aleksandra. Normalni dohodi držo iz Ugande po položnih, nenevarnih ledenikih. L. 1932 je neka belgijska ekspedicija brez posebnih težav prišla po zasnženem severovzhodnem grebenu. Prav s te strani je hotel priti tudi ing. Ghiglione s svojo malo, hitro ekspedicijo, ki bi se bila zaradi slabega vremena skoro vrnila praznih rok. Bil je že dvakrat v Ruvenzoriju, in sicer iz Ugande.

6. marca 1956 so odšli iz Rima: vodnik Ernest Frachey di Champoluc, Giorgis Brigatti, Giorgis Gualco in ing. Ghiglione. V 20 urah so prišli v Stanleyville na ekvatorju, nato v Irumu, od tu pa s kamionom v Mutvango, 250 km od letališča. Pot je bila zanimiva, prodirali so skozi džunglo, ki pa je vanjo že prodrla civilizacija v obliki nacionalnih parkov, v katerih so srečavali črede slonov in gazel. Mutvanga leži v vzhodju Ruvenzorija v višini 1200 m. Tu so najeli 12 nosačev, ki so jim pratež in brašno prenesli v višino 4500 m do ledeniškega jezika. To se je zgodilo v štirih etapah. Prva je trajala do Kalonge (2138 m), druga do Mohango (3310 m), nato Kiondo (4200 m), nakar so prišli v morensko taborišče

(4500 m). Na prvih treh etapah so postavljena zavetišča, s posebnimi prostori za nosače. Pot se je vlekla skozi afriške gozdove, polne presenečenj. Šele v višini 3800 m se gozd razredči. V tej višini so še našli sledove leoparda. Na Kiondu (4200 m) je zapadel sneg na tropsko rastlinje, nekateri nosači pa so začutili višinsko bolezen. Preko grebena Vusuvameso (4550 m) so prišli v dolino jezer, iz te pa na svoje bazno taborišče. Od tu so iz višine 4550 m naskočili zapadno steno Margherite po pristopu med ledenikom Aleksanda in Zapadni Stanley. Skala ni bila težka, pač pa poprhana s snegom. Bili so že v višini 4850 m, ko so jih snežni vihar, sodra, veter in megla pritisnili k umiku. Temperatura se je gibala podnevi okoli 0° C, ponoči pa v baznem taborišču ni nikoli padla izpod -10° C. Vsako noč je zapadel sneg, ki je vselej pomrznil na šotorih. Največja težava pa je bila neznosna vlaga, kajti sonce ni nikoli posvetilo, pač pa jih je zamakala stanovitna megla. Ker po trdni skali ni kazalo na uspeh, saj se nikoli ni osušila, so se odločili za vzpon preko ledenih vesin v zapadni steni Margherite, ki se jim je zdela še najmanj kočljiva. 25. marca so vstopili Franchey, Gualco in ing. Ghiglione. Bilo je mnogo napornega sekanja stopinj, mnogo tveganja preko ledenih mostov nad globokimi razpokami, mimo opasti skozi meglo, iz katere je pršlo ali snežilo, v nakloninah od 65—70°. Vendar je šlo vse po sreči in ob 11. uri sta zaplapolali na cepinu italijanska zastava in zastava doline Aosta. V sestopu je bilo vreme še slabše, megla še bolj gosta, veter močnejši. Sestopili so preko vrha Alberto. Vsega skupaj so bili v baznem taborišču 16 dni, z njimi sta bila tudi dva črnca, Jožef in Zaharija. Vrnili so se nato v še slabšem vremenu, v nalih in plohah. Šele v Mutvangi so spet zagledali sonce. Tako so v resnici doživeli »gospodarja dežja« in Afriko, pestro in mogočno, in Afričane z njihovimi simboličnimi plesi z učinkovito mimiko itd. Domačini so jim pokazali »slonov ples«, »ples gorile«, skratka, mala in hitra ekspedicija je v kratkem času opravila in videla mnogo mikavnih stvari.

Ing. Piero Ghiglione je bil trikrat v Ruvenzoriju in prepušča svojim naslednikom še dokaj nepreplezanih, alpinistično še kar lepih sten v srcu Afrike: zapadno steno Alberta, Aleksandre, prvi vzpon na Eleno (4985 m), Savoio (5005 m), več sten v skupini Baker itd. Zadnjo ekspedicijo je skrbno pripravil že v Italiji in vzel s seboj dva filmska opera-

terja dr. Gualca in Brigattija, da bi s filmom pokazal najtipičnejši afriški pragozd, plese plemena Vatusi v Ruandi Urundi na meji belgijskega Konga, jugovzhodno od Ruvenzorija, dalje nacionalne parke Alberto in Kagera, kjer žive afriške zveri v svobodi. Pospel so tudi pigmejsko pleme Ituri in njihove plese, dalje drzne ribiče Vagenija na reki Kongo in semenj v Stanleyville. Filma je za cel večer in je zvočen.

Ekspedicija je imela štiri šotore Moretti, z dvojnimi platnom, s specialnim, nepremočljivim dnom, z dvojnimi vhodom. En šotor je bil piramidast, vendar nizek zaradi vetra. Ostali trije šotori so imeli tudi okence. Firma Moretti je dala tudi nahrbtnike, čutare za vodo in dežne plašče. Spalne vreče so bile tipa Frendo in Alfo. Imeli so nylonske vrvi Joanny Frères, pa tudi perlon, Fussen in Manila. Specialni čevlji so bili opremljeni z gumijastimi podplati Pirelli, vulkanizirani. Ista firma je nudila še pnevmatična ležišča in razno nepremočljivo blago.

Kongres NFI (Naturfreunde) se je lani vršil od 9.—12. avg. v Hamburgu. Prvič se je kongresa udeležila tudi skupina Angležev. Delegation je sprejel tudi hamburški župan, slavnostni govor pa je imel prvi povojni hamburški župan, in sicer o »tvornem človeku v stiski današnjega časa«, pri čemer je s ponosom kazal na obnovo mesta Hamburga, ki se je vršila pod njegovim vodstvom. Govor je izzvenel v poziv na mednarodno socialistično sodelovanje. Naloga Naturfreunde je pri tem po mnenju ustanovitelja dr. Rennerja bolj npravnega kakor pa materialnega značaja. Navzoči so bili zastopniki 11 držav (ZDA, Belgija, Nemčija, Francija, Anglija, Holandija, Avstrija, Posaarje, Švedska in Švica), zastopali so 241642 članov NF. Da je s spominskimi zborniki slaba kupčija, sklepamo iz poziva za razprodajo zbornika, ki je izšel za 60-letnico NF. Kar 7000 izvodov ga je obležalo. Navzoč je bil tudi zastopnik NF-esperantistov v Beogradu in Budimpešti. Zanimiva referata sta bila o problemu skrajšanja delovnega časa spričo tehnizacije dela, ki n. pr. v Ameriki pri avtomobilski industriji rabi petkrat manj delavcev kakor poprej, in referatov o NF kot socialističnem kulturnem gibanju. Uda Naturfreunde sta med drugimi tudi uspešna švicarska himalajca Ernest Reiss iz Brienza in Adolf Reist iz Interlakena, ki sta maja 1. 1956 prišla na M. Everest. Tudi Fritz Moravec, zmagovalc Gašerbruma II, je član Naturfreunda.

Evropska mladina potuje kakor še nikoli, posebno odkar so se zrahljaje meje

med zapadnimi državami. Internacionalno znamenje za avtostop (Hitch Hiker) bi utegnilo biti simbol sodobne potujoče mladine. V dunajskem mladinskem prenočišču so lani zabeležili nič manj kot 65 različnih narodnosti, v enem samem mesecu so tu prenočevali mladinci iz 33 držav, celo iz Nove Zelandije.

Karl Kolbinger je bil l. 1955 v ekspediciji na Ruvenzori, bil na Kilimandžaru in sam na Mavenziju. Bil je med tistimi, iz katerih so izbrali team za Gašerbrum II. 10. julija 1956 je šel sam iz Lauteraarhutte v Berner Oberland na Schreckhorn in odtlej ga pogrešajo. Iskali so ga med drugim tudi s helikopterjem. Kolbinger se je rodil l. 1913 na Dunaju, bil po poklicu elektromonter in je dobro poznal Vzhodne in Zapadne Alpe, dal pod sebe 50 štiritisočakov, med drugim opravil veliko prečenje Monte Rosa—Stocks—Lyskamm—Kastor—Pollux v eni sami turi, preplezal Brenvo v Mont Blancu itd. Bil je dober gornik in izvrsten fotograf.

V **Kurdistan** je lani odšla gornjeavstrijska ekspedicija Naturfreunda iz Linza. Napotila se je v gore turške province Hakkari; v pogorje Cilo-Dag in Sat-Daglari. Udeležili so se je Bachinger, Bauercker, Posset in Walther ter znanstvenika dr. Fich in Deutschmann, geograf in prirodopisec. Šli so preko Beograda in Soluna v Istambul, kjer se jim je pridružil turški profesor Uyanik in dva turška alpinista. Do cilja, to je v pogorje, so rabili 15 dni. Takoj prvi dan so se povzpeli na več »deviških« vrvov. Najtežja storitev je bil vzpon na Supan-Darik po severnem razu, ki sta ga izvedla Walther in Posset. Walther je po vzponu izjavil, da tako težke in živčne smeri še ni plezal. Nekaj dni po turi je Walther, dolgoletni plezalni tovariš znanege Seppa Larcha, umrl za srčno kapjo.

Postavili so bazno taborišče na treh krajih in povsod uspešno prodirali v neznan gorstva od 14. avg. do 3. sept. 1956. V teh dneh so se povzpeli na 36 vrvov, na polovico od teh kot prvi. Tudi znanstveni material je precejšen. Izmerili so najvažnejše ledenike in prinesli s seboj mnogo mineraloškega, botaničnega in zoološkega materiala. Ekspedicija je terjala od udeležencev skrajne telesne in duševne napore.

60-letnica gorske reševalne službe v Avstriji je poudarila naslednje znamenite zgodovinske letnice v razvoju gorske reševalne službe, ki se šteje za najboljšo: Leta 1896 se sestavi reševalna družba z znamenjem zelenega križa na Dunaju. Isto leto se ustanovi ARA (Al-

piner Rettungsausschuss) sporazumno od vseh planinskih društev (ÖAC, DuÖAV, ÖTK, ÖGV). Isto leto se ustanove reševalne postaje v Reichenau, Schneebergdörfel, Lunz, Admont, Bruck, Mürrzschlag. L. 1897 se ARA preimenuje v ARAW (Alpiner Rettungsausschluss Wien). L. 1898 se ustanove reševalne postaje v Innsbrucku, Salzburgu in Gradcu. L. 1900 pristopi k ARAW tudi Naturfreunde. ARAW traja do leta 1939, čeprav so že l. 1902 mislili na reorganizacijo. L. 1939 prevzame DAV kot edina dovoljena planinska organizacija gorsko reševalno službo in jo preimenuje v Bergwacht, ki je imela med vojno tudi vojaške naloge. Zato se je opremila s specialnimi reševalnimi napravami, ki potekajo iz alpinske sanitetske šole v St. Johannu na Tirolskem. Vse poglavitne priprave, na katere je današnja avstrijska reševalna služba tako ponosna, imajo svoj izvor v tej vojaški šoli (žičnica, nosila in Akia-čoln). L. 1945 Bergwacht razpade. L. 1946 nastane OBRD (Österreichische Bergrettungsdienst), ki sestoji iz samostojnih deželnih zvez na Koroškem, Zgornjem Avstrijskem, Salzburgu, Štajerskem, Tirolskem, Vorarlbergu in na Dunaju, od l. 1949 združenih v Zvezo BRD (Bundesverband). Od l. 1896 so rešili člani te reševalne službe 6200 življenj.

Psihični moment pri »zavzemanju« osemtisočakov od l. 1950, ko so Francozi dobili podse Annapurno, je verjetno eden izmed vzrokov hitrega razvoja himalaizma. Mnenje o smrtni coni v višini 8000 m je bilo posledaj revidirano. Halucinacije, apatija in razne druge duševne motnje, o katerih so pisali gorniki pred l. 1950, so verjetno bile posledica prevelikih doz umetnih pobudil in poživil, kakor so dognali najnovejši izsledki višinske fiziologije. Mnogo je seve doprinesla izpopolnjena oprema, morebiti še največ, ker je odpornejša, smotrnejša in lažja. Tudi kisikovi aparati so lažji in bolj zanesljivi, rabili pa so jih le pri najvišjih osemtisočakah, n. pr. Avstrijci so vse tri svoje zmage v Himalaji opravili brez kisikovih aparatov. Tudi zato se po pravi prištevanju med himalajske prvake zadnjih let. Jugoslovani in posebej Slovenci — kajti v obstoječih razmerah bi prišel v poštev samo slovenski team, ki bi nastopal pod zastavo FLRJ — smo, vse tako kaže, že izpadli iz resne konkurence tudi za zadnja mesta v višini nad 8000 m. Človeku je težko misliti na to. Najnižji od osemtisočakov, Gosaintham (8013 m) je verjetno rezerviran za Ruse, kajti vzdiguje se za tibetsko že-

lezno zaveso. Pa tudi Avstrijci nameravajo pobrati še eno lovoriko. Z jedro raste apetit — tudi tu.

Rešilna akcija »Alpska flora« je bila izvedena v proslavo Mednarodnega dne Naturfreunde septembra 1956, in sicer od salzburške skupine, ki je posadila v Pinzgau in Pongau za 20 000 šilingov semen, predvsem očnice. Planika, očnica ali pečnica je marsikje iztrebljena že tudi pri nas in ne bi bilo napak, če bi naša gorska straža posnemala avstrijsko planinsko družbo okoli Naturfreunda.

Boletín CABA je društveno glasilo Centro Andino Buenos Aires. Ustanovilo se je šele po vojni in izhaja sedmo leto, štrikrat letno, v redakciji so Hugo Corbella, Sergio Domicelj in Frank Memelsdorff. V Argentini je najstarejši andinski klub v Barilochu, ki izdaja svoj lastni letni zbornik. Klub je bil ustanovljen l. 1931. Andinski klubi obstajajo še v Cordobi, Mercedariu, Mendoza, veliko jih ni, vendar toliko, da andinizem danes ni več zgolj importirano blago.

Gorski vodniki v Nemčiji in Avstriji so prav tako v krizi kakor v Švici. Časi se pač povsod spreminjajo. Jih je pa še precej. Samo na Tirolskem 435, na Bavarskem 56, v Vorarlbergu 153, v Salzburgu 59, na Koroškem 24, na Štajerskem 37 in v Gornji Avstriji 19, v Partenkirchnu so lani praznovali 50-letnico vodniške stanovske zveze. Ljudje, ki so v skrbeh za prihodnost planinstva, pa pravijo, da se bo moral razviti nov tip gorskega vodnika, ki bo znal voditi skupinske izlete v gore. Vedeti bo moral več kakor nekdanji, tudi o favni, flori, folklori, odpirati bo moral oči današnjim množicam, ki se zatekajo v gore na rokah raznih potovalnih družb, ki pa jim vsega tega ne dajejo.

Alfonz Patzelt je l. 1955 vodil nemško ekspedicijo v Perzijo. Kakor je Firnkees, ki se je sam povzpel na Demavend, leto nato našel smrt nekje v grebenu Bianco, tako je tudi Patzelt leto po perzijski ekspediciji ostal nekje v vzhodni steni Watzmanna. 2. oktobra 1956 se je preko Königsee peljal s šolsko barko v St. Bartholomä in nameraval vstopiti v berchtesgadensko smer. Našli ga niso, čeprav so ga iskali že naslednji dan. Bivaka ni dosegel. Kasneje je zapadel zgodnji jesenski sneg (tudi pri nas že 8. oktobra po dolinah od Mojstrane gor; na Vršiču ga je padlo čez noč pol metra). Nato ga je iskal tudi helikopter, vse zaman. Patzelt je bil mlad gornik, rojen l. 1931, bil dober plezalec in smučar, član slavne Münchenske sekcija DAV. Sodeloval je kot fotograf in grafik -

humorist pri mladinski planinski reviji DAV »Mladina v gorah«, mnogo je predaval in pisal.

Anderl Heckmair, znani nemški plezalec, je konec septembra l. 1956 reševal dva Monakovčana, ki sta se ponesečila na grebenu Zmütt v zapadnem pobočju Matterhorna. Pri reševanju je moštvo presenetilo zapadno kamenje, spodbilo Heckmairovega tovariša, ki je vrgel s stojišča tudi Heckmaira. Heckmair si je pri padcu zlomil rebra in dobil več ran na glavi.

Italijanski vodnik Jean Pelissier je star 43 let in je bil lani dvestotič na Matterhornu. Vzpone je opravil v 30 letih, kajti 13-letnega je oče prvič popeljal na Matterhorn. Pelissier je znan tudi po svojih ponovitvah ekstremnih tur v zadnjih letih, pa tudi kot avtor mnogih modnih novih smeri.

Zapadno steno Dru-ja je obiskal Herman Buhl in povedel s seboj Salzburžana Markusa Schmucka. To je šesta ponovitev te smeri. Avstrijca sta zanjo rabila poldrug dan.

Propaganda za Alpe v Ameriki se bo okrepila, kajti zastopniki turizma v Italiji, Avstriji, Švici, Jugoslaviji in Nemčiji so v Boznu sklepali o tem, kako bi jo vodili in koordinirali, predvsem seveda v ZDA, kjer so doma petični turisti.

Rentabilnost koč v višjih legah ne sme biti vprašanje, pravijo Nemci, ki so od Avstrije prevzeli 143 svojih nekdanjih alpskih koč. Visokogorske postojanke ne morejo biti vir dobička, ampak morajo biti oporišče planinskega idealizma. Poleg tega pravijo, da je dober oskrbnik zlata vreden, da je treba ustvariti med njim in društvom zaupanje in topel človeški odnos. Največje priznanje sekciji ali društvu bodi, če oskrbnišтво za očetom prevzame kar sin. — Nedvomno uvaževanja vredne besede! Stalno menjavanje oskrbnikov po gorskih postojankah planinstvu ne koristi.

Šesto stopnjo pri sedmih notah so baje dosegli člani pevskega zbora trientskih alpinistov (Società Alpinisti Trientini, Pevski zbor SAT). Zbor obstoji že trideset let in ga sestavljajo študentje, obrtniki, delavci in uradniki. Čeprav amaterji, so znani izven Italije in so dali doslej 420 koncertov v Franciji, Češki, Angliji, Švici in skoraj po vseh večjih mestih Italije. Njihove pesmi so posnete na 67 ploščah, izdali so tri pesmarice »I canti della montagna«, peli so v radio New York, London, Helsinki, v Južni Ameriki. Posebno je znana pesem »La Montanara« iz filma »Samogovor v šesti stopnji« (Monologo sul sesto grado) in

iz otvoritvene slavnosti na olimpiadi v Cortini d'Ampezzo. Zbor so ustanovili po prvi svetovni vojni štirje bratje Pedrotti iz Trienta, ki so bili med vojno kot dečki internirani v nekem taborišču na Češkem. Tu jih je tolažila pesem rojakov ujetnikov iz Furlanije in Aoste. Ko so prišli domov, so bratje zbrali okoli sebe prijatelje in začeli peti, sprva brez not. Prvi naslov zbora je bil Chor SOSAT (Sezione Operaia, delavska sekcija), nato pa je SO odpadel in ostal samo SAT. Kmalu so postali pozorni nanj najboljši muziki. Eden njih je direktor orkestra Santa Cecilia v Rimu. Ščasoma je zbor dobil svoj stil. Do l. 1930 so peli vsak v svoji delovni obleki, nato pa so si nabavili uniformo, ki sestoji predvsem v praktični vetrovki. — Nekaj podobnega bi lahko zraslo tudi pri nas, pesmi so, pevci tudi, zborovsko petje razširjeno in njegova kultura primerna.

Peti mednarodni filmski festival 1956 v Trientu se je vršil od 7. do 13. okt. 1956. Udeležilo se ga je 24 narodov s 104 planinskimi in kulturnimi filmi. Za konkurz so odbrali komaj 63 filmov, pet celo iz Avstralije, po enega iz Belgije, Bolgarije, Anglije, Malaye, Norveške, Poljske, Švedske, Švice in ZDA, po dva filma iz Kanade, LR Kitajske, Danske, deset filmov iz Francije, sedem iz Zap. Nemčije, dva iz Japonske, šestnajst iz Italije, dva iz Holandije in pet filmov iz SZ, ki je to pot prvič nastopila na festivalu.

Žirijo so sestavljali filmski kritiki, osem po številu, iz Švice, Italije in Avstrije. Stala je pred težko, skoraj nerešljivo nalogo, kako naj iz šume filmov izbere najboljše po naslednjih kategorijah: 1. gorske filme kakršne koli dolžine 16 mm. Najboljši prejme Veliko nagrado

mesta Trienta (1000 000 lir). Namen te nagrade je, podpreti filmske amaterje, žal pa te vedno spodrinejo profesionalci. 2. gorske filme 35 mm, nad ali pod 1000 m dolžine. Ti filmi prejmejo zlati ali srebrni znak; 3. kulturno-znanstvene filme, ki so spet nagrajani z zlatim ali srebrnim znakom.

Kategorij je glede na tematično, tehnično in umetniško naravo predloženih filmov gotovo premalo.

Veliko nagrado mesta Trienta je dobil francoski film »Makalu 8500 m«. Bil je v svoji dokumentarični vrednosti brez konkurence. Prvo nagrado v drugi kategoriji je spet odnesel Francoz Samivel s trakom o italijanskem nacionalnem parku v Gran Paradisu z naslovom »Gran Paradiso«. Samivel ni imel niti enega glasu proti sebi. Drugo nagrado v tej kategoriji so dobili Rusi s filmom »Muzgilhi« (6000 m visok vrh v Pamirju). V eni od kategorij se žirija sploh ni mogla odločiti. Tisti, ki niso prišli do prvih nagrad, hudo kritizirajo, češ da bo za tak svetovni festival treba določiti namen trdneje in določeneje, dati pametnejše tekmovalne pogoje in strožji izbor filmov, ki pridejo v ožje ocenjevanje.

Hermann Buhl ni bil zadovoljen s člankom dr. Koertinga »Planinci, mislite na svoje zdravje!« in mu je zato javno odgovoril v društvenem glasilu DAV. Dr. Koerting je namreč obsodil alpinistični program firme »Sport-Scheck« in s tem Buhla pod vzdevkom »s slavo ovenčani alpinist«, češ da je svoje kliente v turi na Ortler gonil sem in tja v najhujši vročini. Buhl pravi, da o vročini ni bilo govora, pač pa je do Payerhütte deževalo in celo snežilo in to 14. jul. 1956. O času pa Buhl nič ne govori. Verjetno je bilo pri tem nekaj »bulovščine«.

Uredniška listnica: Junijska številka bi bila morala biti posvečena 50-letnici PD Škofja Loka. Ker pa nismo prejeli vsega obljubljenega gradiva v pravem roku, moramo škofovsko številko odložiti na julij, s čimer, upamo, da ne bomo proslavi tega delavnega društva nič škodovali, ampak koristili. Društvu pa k lepemu jubileju iskreno čestitamo.

V prihodnjih številkah bomo spet odprli rubriko »Mladi pišejo«. Vabimo člane pionirskih planinskih krožkov in mladinskih odsekov, da nam prispevke za to rubriko redno pošiljajo.

2. aprila t. l. je uprava PV prejela pismo s podpisom Branko Štefkov. Prosimo dopisnika, da javi svoj naslov, na kar mu bomo odgovorili.

V tej številki priobčujemo članek Franca Ceklina »Čigava noga je prva stopila na vrh Triglava«, ki obravnava isti problem kot članek V. Mazija v PV št. 5. Tov. Mazi je članek poslal v redakcijo PV že v začetku l. 1957. Preden je šel ta v tisk, smo prejeli obširnejši članek od tov. Ceklina. Med avtorjema in med člankoma ni nobene druge zveze kot isti temi, spričo pomembnosti planinske zgodovine našega Triglava pa ne bo napak, če objavljamo oba članka drugega za drugim.

Državni zavod

zavarovalni

DIREKCIJA ZA LJUDSKO REPUBLIKO SLOVENIJO V LJUBLJANI

*Predajte se športu in užitkom,
ki vam jih nudi lepa природа!
Na opreznost nikar ne pozabite —
riziko pa predajte zavarovanju!
Zoper nezgode, za primer
smrti in doživetja zavaruje:*

Telefon 39-121

Zastopniki v vseh večjih krajih

Železarna Jesenice

Telefon

244 - 245 - 246 - 250

Jesenice